

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Kristýna Tesařová

**Spisovnost a její modifikace v českém
mediálním diskurzu**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Kristýna Tesařová**

Vedoucí práce: **PhDr. Otakar Šoltys, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2010

Hodnocení: .....

Bibliografický záznam

TESAŘOVÁ, Kristýna. *Spisovnost a její modifikace v českém mediálním diskurzu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 79 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Otakar Šoltys, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Spisovnost a její modifikace v českém mediálním diskurzu“ pojednává o problematice spisovnosti v médiích, navazuje na jazykové plánování Pražského lingvistického kroužku a vychází z tradičního chápání jazyka médií v podobě publicistického funkčního stylu a mediálního diskurzu. V kontinuitě jazykového plánování a chápání spisovnosti byla na základě úrovně jazykové kultivace v České republice vyjádřena potřeba jednotného jazykového plánu, který by zahrnoval všechny oblasti veřejné komunikace, včetně komunikace v médiích.

Na spisovnost se práce zaměřuje v rámci české jazykové situace (sociolingvistických proměnných) i jednotlivých typů médií, která uplatňují specifický přístup k formě mediální produkce. Mediální jazyk by měl být analyzován na všech jazykových rovinách, nejen kritikou formální reprezentace jazyka v písmu a řeči. Obě části jazykového plánování – statusové i korpusové – by měly být vyvážené, důležité není pouze sledování jazykových variet, ale i dalších jazyků vstupujících do veřejného prostoru. Jako vhodná metoda popisu a regulace jazyka v médiích byla zvolena teorie jazykového managementu B. Jernudda a J. Neústupného, která se zakládá na analýze jazykové mikrodimenze a řešení jazykových problémů. Tento teoretický přístup umožňuje aplikovat závěry získané z analýzy jednotlivých promluv na celém mediálním diskurzu.

Tato bakalářská práce má sloužit jako podnět k vytvoření komplexnějšího akčního jazykového plánu, inspirovanému švédským jazykovým plánem, a demonstrovat hlubokou provázanost sociálního kontextu a situačního nastavení (komunikační úspěšnost J. Kořenského) a výsledné podoby jazyka médií.

Annotation

Bachelor thesis „The standard Czech language and its modification in the Czech media discourse” deals with the issue of the standard language in the media, based on language planning of Prague Linguistic Circle and traditional presentation of media language,

represented by publicistic functional style and media discourse. According to the continuity of language planning and comprehension of standard language in the Czech Republic the author of this thesis expressed the need of unified language planning that would cover the entire area of public communication, including mass media communication.

Bachelor thesis focuses on the standard language as an inherent part of the Czech language situation (sociolinguistic variables) and concentrates on the specific approach to a form of media production of each type of mass media. The language of mass media should be analyzed on all language levels, not just limited to the criticism of the formal representation of language in writing and speech. Both parts of language planning – corpus and status planning – should be well-balanced, it is important not only to monitor language varieties, but also other languages that enter to the public sphere of the communication. As an appropriate method for language describing and regulation was chosen The Language Management Theory, created by B. Jernudd and J. Neústupný, which is constructed on the analysis of micro-dimension of language and offers a solution of language problems. This theoretical approach allows us to apply the conclusions from the analysis of the individual utterances to the whole media discourse.

Bachelor thesis is to serve as an initial stimulus to the complex action language plan, inspired by the already established Swedish one, and to demonstrate the deep interdependence of social context and situational settings (J. Kořenský's theory of communication success) and the resulting form of the language of mass media.

Klíčová slova

spisovnost, média, mediální diskurz, jazyková kultivace, jazykové plánování, jazykový management, jazyková situace v médiích, publicistický funkční styl

Keywords

standard language, mass media, media discourse, language cultivation, language planning, language management, language situation in the media discourse, publicistic functional style

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 102 682 znaků s mezerami, tj. 57 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 8. 5. 2010

Kristýna Tesařová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této bakalářské práce PhDr. Otakaru Šoltysovi za trpělivost, kterou mi věnoval, PhDr. Světle Čmejkové a Mgr. Petru Kaderkovi za neobyčejnou ochotu, se kterou mi zajistili přístup ke korpusu DIALOG, doc. PhDr. Jiřímu Nekvapilovi, který mi skrze vedoucího práce zprostředkoval obtížně dostupné texty, a všem ostatním, kteří mi poskytli cenné rady a podněty, jimiž přispěly ke vzniku tohoto textu.

Obsah

OBSAH.....	7
PROLOG	9
DISKUZE TEZÍ.....	9
ÚVOD ANEB TÉMA VYSOCE AKTUÁLNÍ	10
1. JAZYKOVÁ KULTURA A MÉDIA	10
1.1 SOUČASNÁ ROLE SPISOVNOSTI V MÉDIÍCH	10
1.2 NARUŠOVÁNÍ OFICIALITY V MEDIÁLNÍCH PRODUKTECH	12
1.2.1. <i>Napětí na ose spisovnost a nespisovnost .....</i>	<i>13</i>
1.2.2. <i>Pronikání interdialektů do domény spisovnosti.....</i>	<i>13</i>
VYMEZENÍ SPISOVNOSTI.....	14
1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA	14
1.1 HLAVNÍ RYSY SPISOVNÉHO JAZYKA	14
1.1.1 <i>Definice spisovného jazyka Pražským lingvistickým kroužkem.....</i>	<i>14</i>
1.1.2 <i>Působení jazykového plánování u nás, pojem normy a úzu.....</i>	<i>16</i>
1.2 POSTSTRUKTURALISTICKÝ PŘÍSTUP K PÉČI O SPISOVNÝ JAZYK.....	20
1.3 JAZYKOVÝ MANAGEMENT JAKO ALTERNATIVA JAZYKOVÉHO PLÁNOVÁNÍ.....	23
1.3.1 <i>Nová jazyková situace a terminologický obrat .....</i>	<i>23</i>
1.3.2 <i>Teorie jazykového managementu jako odpověď' .....</i>	<i>24</i>
1.3.3 <i>Proces jazykového managementu .....</i>	<i>25</i>
2. VÝVOJ V UZUÁLNÍM VYMEZENÍ.....	26
2.1 JAZYKOVÁ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE VZHLEDEM K VEŘEJNÉ KOMUNIKACI	26
2.1.1. <i>Rozvrstvení jazykových variet českého jazyka .....</i>	<i>27</i>
2.1.2. <i>Vliv menšinových jazyků na českou jazykovou situaci.....</i>	<i>28</i>
2.2 HISTORICKÁ PERSPEKTIVA SPISOVNÉHO ČESKÉHO JAZYKA	32
2.2.1. <i>Vývoj spisovného českého jazyka aneb jak se proměňovaly jazykové prostředky .....</i>	<i>32</i>
2.2.2. <i>Vývoj pohledu na spisovnost a aneb co tvořilo a tvoří kritéria pro posouzení spisovnosti.....</i>	<i>34</i>
MEDIÁLNÍ SFÉRA A VZTAH K SPISOVNÉMU JAZYKU	37
1. MEDIÁLNÍ DISKURZ A PUBLICISTICKÝ FUNKČNÍ STYL	37
1.1 MEDIÁLNÍ DISKURZ.....	37
1.1.1 <i>Role mediálního diskurzu a mediální prostředí.....</i>	<i>37</i>
1.1.2 <i>Přístup k mediálnímu diskurzu.....</i>	<i>38</i>
1.2 PUBLICISTICKÝ FUNKČNÍ STYL	40
1.2.1 <i>Vývoj publicistického funkčního stylu.....</i>	<i>40</i>

1.2.2. <i>Jazyk masových médií</i>	40
SPECIFIKA PŘÍSTUPU JEDNOTLIVÝCH TYPŮ MASOVÝCH MÉDIÍ K SPISOVNOSTI	43
1. TIŠTĚNÁ MÉDIA	44
1.1 JEDNODUCHÝ MANAGEMENT	45
1.2 ORGANIZOVANÝ MANAGEMENT	48
2. VYSÍLACÍ MÉDIA	48
2.1 JEDNODUCHÝ MANAGEMENT	48
2.2 ORGANIZOVANÝ MANAGEMENT	52
3. SÍŤOVÁ MÉDIA	52
3.1 JEDNODUCHÝ MANAGEMENT	52
3.2 ORGANIZOVANÝ MANAGEMENT	53
ZÁVĚR ANEB HUDBA BUDOUCNOSTI	53
RESUMÉ	55
SUMMARY	56
PRAMENY	58
POUŽITÁ LITERATURA	58
SEZNAM PŘÍLOH	69
PŘÍLOHY	70

Prolog

Cílem této bakalářské práce je popsat složitou jazykovou situaci v českých médiích i přístupy odborníků k spisovnosti v mediálním diskurzu. Jedná se ale o velmi rozsáhlou problematiku, jejímuž důkladnému zpracování nedostačuje rozsah této práce. V souvislosti s teoretickým zaměřením mé bakalářské práce jsem se zaměřila na komplexní vztah spisovnosti a mediální sféry a konkrétní demonstrace spisovnosti posloužily spíše jako příklady než jako vyčerpávající přehled vlivu spisovnosti a nespisovnosti na mediální produkci.

Diskuze tezí

Oproti schváleným tezím se tato bakalářská práce rozšířila o další hlediska, jež jsem zahrnula až později. Především ale došlo k příklonění k určitému teoretickému rámci – teorii jazykového managementu – jako k výchozí metodě přístupu k jazykovému materiálu a alternativě k tradiční české jazykové praxi. Bylo tedy upuštěno od bližšího zaměření na pojmosloví Pražského lingvistického kroužku, které bylo použito pouze k zakotvení základních oblastí problematiky v českém prostředí. Zároveň jsem rezignovala na černobílou dichotomii spisovnosti a nespisovnosti a zaměřila se na širší sociálně kontextuální pozadí proměn spisovnosti v mediálním diskurzu. Všechny tyto změny byly provedeny po konzultaci s vedoucím práce.

Úvod aneb téma vysoce aktuální

1. Jazyková kultura a média

1.1 *Současná role spisovnosti v médiích*

Přestože teorie jazykové kultury, která se uplatňuje v současné české jazykové politice, byla vytvořena Pražským lingvistickým kroužkem již před více než tři čtvrtě stoletím¹, **neztrácí problematika spisovnosti na aktuálnosti. Plastičtěji se dichotomie spisovnosti a nespisovnosti vyjevuje v dynamickém diskurzu publicistického funkčního stylu²** uplatňovaném v jazyce médií, jehož každodenní praxí je vyrovnávání se s jazykovou variantností³. Jazyk je neustále se vyvíjejícím organismem, který zůstává dodnes nejdůležitějším nástrojem novinářů (Ruß-Mohl, Bakičová: 2005).

Společenské potřeby národa⁴ se odrážejí v současném jazyce a změny⁵, které je doprovází, jsou obrazem civilizačního vývoje. Výsledný stav jazykové situace je utvářen protikladnými tlaky na jazykové prostředky, které mají tendenci se demokratizovat a zároveň si udržet element intelektualizace. Jazykové plánování chce zachovávat a ustalovat jazykovou podobu, a zároveň ji obohacovat. Podstatným doplňkem současné jazykové kultivace v médiích je **sebereflexe**, oblíbený je v českém kontextu především žánr jazykového sloupku jako organizované metajazykové činnosti (Nekvapil 2007a), např. v podobě internetových příspěvků jazykového poradce České televize Petra Vybírala nebo rubriky jazykového redaktora Lidových novin Ondřeje Tučka Jazyková ordinace. Tyto individuální projevy napomáhají rozluštit míru

---

¹ Základní teze nového přístupu k péči o spisovný jazyk a náčrt teorie jazykové kultury lze nalézt ve sborníku *Spisovný jazyk a jazyková kultura* (1932).

² Funkční jazyková diferenciací byla vypracována představitelem Pražského lingvistického kroužku Bohuslavem Havránkem v podobě čtyř funkčních jazyků (dnes stylů) a později rozpracována a specifikována dalšími lingvisty (např. M. Jelínkem).

³ Ve svých teoretických i praktických úvahách se opírám o současné lingvistické definice a popisy publicistického funkčního stylu, jak je nabízí např. J. Bartošek (1995, 2005), J. V. Bečka (1973), M. Čechová a kol. (2008), S. Čmejrková (1996, 2003, 2005, 2006), F. Daneš (1988, 1997), J. Chloupek (1978) M. Jelínek (1957) a další.

⁴ „Česká společnost se ve svých cílech výrazně diferencovala (a dále diferencuje). Vedle autorit a institucí tradičních, mezi něž spisovný jazyk nesporně patří, působí autority a vzory masmediální, na něž se nemalá část společnosti (nejen české) orientuje.“ (Nebeská: 1996, s. 105)

⁵ „...žijeme v období, kdy se svět lidských jazyků dostal do stavu bouřlivých proměn. To, co se na této scéně odehrává, je něco nesmírně zajímavého a významného s dalekosáhlými důsledky pro budoucí tvář Evropy i celého světa.“ (Daneš a kol: 1997, s. 13)

liberálních či konzervativních přístupů k jazykové politice. Důležitou roli v péči o spisovný jazyk nejen v prostředí médií má především Jazyková poradna Ústavu pro jazyk český, která odpovídá na dotazy (vede dialog s veřejností) týkající se jazykových úskalí, vysvětluje je a zjišťuje postoje uživatelů jazyka pro sociolingvistickou analýzu⁶. Roli Jazykové poradny v české společnosti a její přístup k uživatelům českého jazyka popsala L. Uhlířová (2002). Česká televize má například v článku 9 Kodexu České televize⁷ zanesenou povinnost, díky níž si nechává pravidelně vypracovat od nezávislého jazykovědného pracoviště analýzu a hodnocení jazykové úrovně některých pořadů⁸. **Nicméně korektorské a jazykověporadenské zázemí médií má rozhodující vliv na výslednou formální podobu celoplošné mediální prezentace.**

Média ochraňují kulturní hodnotu⁹ spisovného jazyka, přestože jeho prestižnost¹⁰ je v posledních letech často zpochybňována¹¹. Praktickým důkazem pronikání nespisovných forem do mediální komunikace může být polistopadový vznik celé řady komerčních soukromých médií¹², která se na základě sociolingvistické nedůvěry k spisovnému vyjadřování (Šoltys: 2007), způsobené devalvací čistě spisovného formálního projevu komunistickou ideologií¹³, přikláněla k nespisovné varietě jako cestě k získání konzumenta, na druhé straně se v tomto období uplatnil i tzv. mýtus obnoveného nabytí (Šoltys: 2008). Stále je zřejmý silný pozitivní vztah veřejnosti k mediální spisovnosti, jak vyplývá z průzkumu L. Bayerové-Nerlichové (2004, 2009), jejímž důkazem může být také značná autocenzura a zpětné opravování nespisovných prvků internetovými deníky (Mazancová: 2008). Jazykovými arbitry

⁶ Jak je připomenuto v publikaci Jiráka, Šoltysa a Nekvapila (1996), česká lingvistika měla již od dob Pražského lingvistického kroužku výrazný socio-komponet.

⁷ „Česká televize si nechává pravidelně, minimálně v šestiměsíčním intervalu, zpracovat analýzu jazykové úrovně vysílání (od renomovaného a na České televizi nezávislého jazykového pracoviště), kterou zveřejňuje.“ (článek 9 odstavec 4 Kodexu České televize, dostupný online na webových stránkách České televize se sídlem v Praze: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/09.php>> [cit. 17. 3. 2010]).

⁸ Nejnovějším příspěvkem pochází z 10.8.2009 a je veřejně dostupný online na webových stránkách České televize: <http://master.ceskatelevize.cz/pub/press/4071_1.pdf> [cit. 17. 3. 2010].

⁹ „stopy tohoto [cizího] vlivu si jazyk vysloužil tím, že byl nositelem kulturního vývoje svého národa a naopak proto je jazykem spisovným, že byl výrazem kulturního života.“ (Havránek: 1963a, s. 17)

¹⁰ „...problematika užívání prestižního jazykového útvaru a vztahu spisovné a obecné češtiny se zcela zásadním způsobem dotýká pravidelností a komunikačních zvyklostí oblasti tzv. mediální komunikace, tedy (para)sociálních komunikačních aktivit, jejichž povahu určují funkční, organizační a technologické možnosti a omezení tzv. masových médií, tedy periodického tisku, rozhlasu a televize, případně jejich ekvivalentů v prostředí internetu.“ (Jirák: 2006, s. 15-16)

¹¹ „Problematika vztahu spisovného a nespisovného jazyka, resp. sociální postavení (a z něj plynoucí užívání) tzv. obecné češtiny patří mezi pravidelně se vracející témata českého veřejného metařečového a metajazykového diskurzu.“ (Jirák: 2006, s. 15)

¹² Výrazné změny v české mediální krajině, které nastaly po roce 1989, výrazně změnili i přístup k spisovnosti v médiích a promítly se v postoji nejen mladší generace vůči konvenci (Mareš: 2003).

¹³ Více viz publikace P. Fidelia Řeč komunistické moci.

v neposlední řadě nejsou pouze jazykovědci, ale čtenáři, posluchači či diváci, kteří se obracejí se svou stížností na redakce. Často se v jejich řadách ozývá názor, že jazyk je v úpadku, i když se spíše jedná o úpadek vyjadřování. Kultura vyjadřování je tedy spíše ideálem než praxí (Hlavsa: 1995). Dochází spíše k dekultivaci jazyka, než k jeho destandardizaci (spisovná varieta se přestává používat v některých situacích a komunikačních doménách), která je v rámci postmoderních společností způsobena menším povědomím o závaznosti společenských norem, případně pocitem nezávaznosti těchto norem či situací a vzdálení kodifikované podoba jazyka jazyku používanému většinou mluvčích ve společnosti (Nekvapil: 2007a, s. 296).

1.2 Narušování oficiality v mediálních produktech

Do mediálního diskurzu, dříve tvořeného výhradně oficiálními tématy, dnes stále ve větší míře pronikají témata neoficiální, soukromá, nebo dokonce intimní (Fairclough: 1995). Zřetelná tendence přiblížení se k divákům a narušení vzájemné distance (spojené s prvkem dialogičnosti), způsobuje, že mediální komunikace ztrácí původní účel a vstupuje do širšího kontextu. Typické pro dnešní mediální situaci je především řetězení nesourodého mediálního obsahu a tzv. infotainment, neboli propojení informativní programové sekce se zábavnou¹⁴. Podle S. Čmejkové (2003, 2006) je spontánnost jedním z příčin výběru nespisovné variety v médiích. Mareš (2003) ale definuje stylizovanou neformálnost, která vstupuje do mediálních textů, jako přiblížení se vyjadřovacím preferencím čtenářů, vyzdvižení nenucenosti či zlehčující ladění textu. Tato tendence se projevuje zejména v polooficiální či kvazioficiální komunikaci. Rys neformálnosti se nejvýrazněji promítá na lexikální rovině (např. univerbizací) a zvýšenou expresivitou, případně uvolněností syntaktické stavby, naopak téměř neproniká na rovinu hláskovou a tvarovou. Výsledkem současné české jazykové situace, která je z velké míry založena na vztahu jednotlivých variet a postojů k nim je nesamozřejmý status spisovné češtiny¹⁵.

---

¹⁴ „Do věcného zpravodajství, ve kterém dosud převládal stylový postup informační, totiž stále více proniká funkce ludická, zábavní. [...] Ve věcné informaci tak nejde jen o střízlivé líčení události, ale spolu s úsilím připoutat za každou cenu čtenářovu nebo divákovu pozornost vstupují do textu dramatické děje, individuální lidské osudy, střety osob a názorů apod.“ (Kraus: 2008, s. 90)

¹⁵ Mareš (2003) shrnuje své teoretické závěry ve dvou protikladných konfiguracích faktorů: oficiálnost-veřejnost-formálnost-psanost a mluvenost-spisovnost nebo s převahou spisovnosti; neoficiálnost-neveřejnost-neformálnost-mluvenost- nespisovnost nebo s převahou nespisovnosti.

1.2.1. Napětí na ose spisovnost a nespisovnost

Napětí na ose spisovnost a nespisovnost vzniká především v mluvené žurnalistice, tedy zasahuje pragmatické jednání v audiovizuálních médiích. Právě jazykové projevy v médiích jsou často terčem kritiky veřejnosti; v některých případech je tato kritika oprávněná, jindy jde pouze o izolované soudy bez zřetele k účelu, jak zdůrazňují již zásady Pražského lingvistického kroužku. Častým postupem bulvárních a lifestyleových mediálních obsahů, který se odráží v jejich jazykové formě, je kalkulace s postoji konzumenta (Saic Římalová: 2002).

1.2.2. Pronikání interdialektů do domény spisovnosti

Použití interdialektů se v mediálním diskurzu značně rozšířilo, dokonce dochází k přepínání jazykových kódů (code switching¹⁶), které jako první popsal americký lingvista českého původu H. Kučera. V současné době se tomuto tématu věnuje lingvista N. Bermel¹⁷. Je způsobeno tím, že mluvčí či pisatelé vybírají z jazykových variant v závislosti na situaci a regionálním zakotvení komunikace. Přepínání (způsobené např. afektem) a míšení kódů ale nepředstavuje zcela stejné procesy. K přechodu od jednoho útvaru k druhému dochází nejen uprostřed věty, ale třeba i v rámci jednoho slovního tvaru. Na dopady prolínání dvou variet mají lingvisté různé názory. J. Chloupek (1971) považuje prolínání cizorodých prvků za proces, který nenarušuje jazykový systém, F. Čermák (1993) považuje míšení za výraz jednoho kódů – mluvené češtiny. J. Kořenský (1998) hodnotí tento jev jako komunikační úspěšnost (viz níže), kterou charakterizuje jako přizpůsobení mluvčího proměnám vztahů mezi komunikačními partnery. Někteří lingvisté (např. Daneš: 1997) považují českou jazykovou situaci (na území Čech) za podobnou diglosii (tak jak ji definoval Ch. A. Ferguson v roce 1959¹⁸).

---

¹⁶ „Běžným rysem mluvených projevů je přecházení mezi spisovnými a nespisovnými prostředky v rámci jedné promluvy, věty, dokonce i slova; v takovém případě se se spisovnými prostředky lexikálními (např. termíny) obvykle kombinují nespisovné prostředky gramatické (zpravidla nikoli naopak). (Nebeská: 1996, s. 99)

¹⁷ „...nejsou jasné hranice, ale jde tu spíše o míšení tvarů s různými stupni přijatelnosti.“ (Bermel: 2001, s. 19).

¹⁸ Ferguson tento pojem představil v článku Diglossia (1959) v časopise Word, definoval ji jako speciální typ bilingvismu, který se uskutečňuje v rámci jednoho společenství jako prolínání mezi vyšším (high variety) a nižším (low variety) jazykovým útvarem v zásadě u všech mluvčích ve společnosti.

Vymezení spisovnosti

1. Základní charakteristika

1.1 Hlavní rysy spisovného jazyka

Spisovná čeština je prestižní centrální varietou českého jazyka, jejíž hlavním účelem je reprezentativnost¹⁹. Její užívání je celonárodní a všeobecně uznávané, plní funkci integrační. Měla by sloužit jako ukazatel jazykové vytříbenosti při oficiálních příležitostech, mezi něž samozřejmě patří i komunikace masová, která je kromě oblasti vědecké a odborné patří mezi hlavní zastávce spisovnosti. Důsledné dodržování spisovnosti je také podpořeno jeho institucionalizací.

1.1.1 Definice spisovného jazyka Pražským lingvistickým kroužkem

Čeští strukturalisté demonstrovali na jazykovém systému **strukturní provázanost**²⁰, čímž následovali zásady Course de linguistique général F. de Saussurea²¹. B. Havránek spatřuje **jeden z nejpodstatnějších rysů spisovného jazyka v jeho funkci**, která má faktický dopad především na lexikon²². Na rozdíl od ostatních variet národního jazyka považuje spisovný jazyk za **funkčně univerzální**²³ (disponující úplným²⁴ funkčním spektrem²⁵) a charakteristický pro doménu civilizační a kulturní²⁶. Spisovné vyjadřování podle Havránka také úzce souvisí s jeho formou, tedy způsoby jazykových projevů, do nichž zasahují též činitele mimojazykové. Za důsledek

¹⁹ Definice podle F. Čermáka (2007, s. 43n).

²⁰ Kromě tezí níže se jedná především o vyvrácení tvrzení, že jazyk je nivelizovaným celkem bez hlubší strukturační. Strukturalistický přístup umožňuje nacházet jednotnost v jazykových celcích skrze pojem struktury jazyka jako celostně uspořádaného souboru jazykových znaků.

²¹ Především jde o dichotomii langue a parole (dnes demonstrováné na dvojici language in book a language in action), signifiant a signifié.

²² Ta se podle Havránka výrazně rozšiřuje o filosofické a vědecké pojmy, jednoznačné a rozlišující pojmenování, abstraktní pojmy shrnující a nová nebo specializovaná slova.

²³ „Nejde a nemůže jít o jazyk funkčně univerzální, jeho integrační a kulturně reprezentační funkce, skutečnost, že není mateřským jazykem žádné sociální skupiny, vede zákonitě k tomu, že je třeba si ho osvojit učení.“ (Kořenský: 2006, s. 88)

²⁴ „Stranou zůstaly takové komunikační funkce, které lépe plní jazyk v tehdejší terminologii lidový; jde o funkce realizované mluvenou formou v neformálním, zejména soukromém prostředí. [...] záměrně [postuláty o spisovné češtině] předjímalý českou společností, v níž spisovný jazyk plní všechny komunikační funkce vzdělaného mluvčího“ (Nebeská: 1996, s. 91-92)

²⁵ „Je tedy třeba rozlišovat mezi funkční úplností (resp. neúplností) spisovných prostředků a jejich skutečným uplatňováním v komunikaci. [...] Český mluvčí sice pro řadu komunikačních funkcí spisovné prostředky k dispozici má, této možnosti však v mluvené komunikaci využívají jen někteří mluvčí a jen v některých případech. (Nebeská: 1996, s. 98)

²⁶ F. Daneš (1997) ho definoval jako nástroj „celospolečenské komunikace v oblasti vyšších kulturních a dorozumívacích potřeb“.

intelektualizace spisovné řeči, jež představuje úsilí dodat jazyku objektivní a úplnou²⁷ podobu, označuje Havránek rozdíly ve struktuře gramatické. Stav spisovného jazyka je dle Havránkovy teorie určován **vyrovnáváním jednotlivých tendencí slučující požadavek územní integrity a prestižnosti. Tendence k široké srozumitelnosti tvoří polaritu k intelektualizaci**, realizovanou v podobě tvorby termínů a názvosloví. Teoretické normativní zásahy do spisovného jazyka by měly podporovat stabilitu jazykové situace v zájmu plnění jejich komunikačních funkcí, nearchaizovat násilně jeho podobu, neprohlubovat rozdíl v gramatické stavbě mezi jazykem knižním a hovorovým a neměly by odstraňovat všechno kolísání a dublety, protože by tím zapříčinily zužování funkčního a stylistického rozpětí jazyka. Teoretické zásady byly rozpracovány pro aplikaci v oblasti kodifikace pravopisné a výslovnostní, pro gramatickou stavbu a slovní zásobu. F. Daneš (1996) považuje tento přístup k spisovnosti za výraz racionálního instrumentalismu. Druhý základní pilíř teorie jazykové kultury Pražského lingvistického kroužku tvoří Mathesiův **požadavek pružné stability**. Mathesius (1932) otevírá otázku kultivace spisovného jazyka, která by neměla být směřována s nedůsledně prosazovaným principem historické čistoty a odstraněním cizích vlivů v jazyce. Právě puristé a brusiči se řídili kritériem jazykové správnosti (ovlivněné tendencemi internacionalizace a nacionalizace), kterou ovšem mylně zaměňovali za samotnou vytříbenost jazyka. Kritik funkcionalistického přístupu k spisovnému jazyku Pražským lingvistickým kroužkem Z. Starý (1995a, 1995b) se domnívá, že jejich koncept teorie jazykové kultury²⁸ byl pouhou náhradou puristické doktríny za doktrínu podobného rázu. H. Gladkova (2006) se nad touto problematikou zamýšlí ze současného hlediska a abstrahuje z jazykové situace sociolingvistické faktory, které mohou pružnou stabilitu proměnit v nepružnou labilitu, mezi nimiž vyzdvihuje nedostatečnou odolnost jazyka proti vnějším vlivům, neúměrnou míru zatížení spisovného jazyka, nereflektování funkčního posunu jazykové situace a narušení prestiže spisovné variety. Nesmíme opomenout ani vícestranný osobní přístup k jazyku – jako k nástroji dorozumění, jako k symbolu a hodnotě národního i užšího společenství, stejně jako k jeho dějinné úloze a výjimečnosti – který, jak připomíná J. Kraus (2008), se do značné míry odráží také v postojích k jazykové správnosti. O. Šoltys (2007) upozorňuje, že mytologický (purifikační) vztah k jazyku je vedle vztahu

---

²⁷ Úplnost Havránek (1963a) definuje jako poměr gramaticko-sémantického plánu k tématickému.

praktického v případě českých médií běžný a podílí se na jeho velmi dobrém postavení v českých médiích. Používání nespisovné variety v médiích představuje dnes značnou hodnotovou implikaci ve vztahu k mluvčímu/pisateli, která se silně projevuje především v případě, že ten, kdo narušuje spisovnost je profesionálním mluvčím/pisatelem, tedy pracovníkem médií.

1.1.2 Působení jazykového plánování u nás, pojem normy a úzu

Spisovný český jazyk ale není přirozeně a nevědomě se vyvíjejícím útvarem, jako např. běžně mluvený jazyk (v pojmosloví PLK lidový jazyk²⁹), ale varietou, která je podrobena jazykovému plánování. Úsilí jazykového plánování (language planning) si klade za cíl pěstování jediné spisovné podoby jazyka umělými zásahy do jeho vývoje – reglementacemi a intervencemi. Na rozdíl od variet nespisovných, jež jsou podrobeny pouze deskripci, je formována skrze příručky zachycující závazné preskriptivní instrukce (ortografická a ortoepická pravidla, mluvnice atd.) a formy (především slovníky). Dnes se kodifikátoři řídí již konzistentními pravidly, která byla poprvé načrtnuta v přelomovém článku F. Daneše³⁰, problematikou se v souvislosti s větší uзуální zatížeností (na základě výsledků korpusové lingvistiky) zabývá F. Štícha (2006). Samotná kodifikační praxe probíhá v souladu s velmi abstraktními a těžko definovatelnými pojmy úzu a normy.

Definice jazykové normy³¹ spisovného jazyka vychází z Havránkova teoretického vymezení³², jež jí charakterizuje jako inventář ustálených (pravidelně užívaných) jazykových prostředků či společenskou realizaci jazykového systému, v poválečném období doplněném o jejich kombinatoriku jazykových prostředků (pravidla a zákonitosti jejich využívání). Jazyková norma jako inherentní a implicitní (na rozdíl od kodifikace) součást jazyka reflektuje pouze většinový, a tedy dobrý úzus, odrážející reálnou jazykovou praxi. Komunikační normy jsou nadřazené normám jazykovým, obrat ke studiu komunikačních norem nastal především po pragmatickém

---

²⁸ Naopak obdivovatel Pražského lingvistického kroužku lingvista P. Garvin demonstroval jeho objektivní přístup ke standardnímu jazyku, např. v článcích *Some comments on language planning* (1973) a *A conceptual framework for study of language standardization* (1993).

²⁹ Lidový jazyk byl v minulosti hlavní doménou studia mladogramatického. Na rozdíl od předchozího normativního studia spisovného jazyka byl lidový jazyk podroben pouze deskripci.

³⁰ V příspěvku *Postoje a hodnotící kritéria pro kodifikaci* (1979) se F. Daneš věnuje jednotlivým kodifikačním etapám, postojům, a hlavně kritériím, mezi které patří noremnost, adekvátnost a systémovost.

³¹ Jednotlivé rysy normy jsou podrobně popsány v publikaci *Jazyk – norma – spisovnost* (Nebeská: 1996, s. 17-22).

obratu v lingvistice³³. Uvědomovaná norma je jedním ze základních varovných signálů překračování hranice spisovnosti. Média mohou být zároveň účinným nástrojem pro osvojení pragmalingvistických dovedností (Šoltys: 2007).

Klíčovým rysem spisovné češtiny je **absence přirozeného nositele**. Její uživatelé si ji museli osvojit skrze jazykovou výchovu (Svobodová: 1996, 2008/9). Spisovná jazyková varieta není jazykem spontánní komunikace³⁴, její užívání není v podvědomí mluvčích zcela zautomatizováno. Mluvčí musí uplatňovat sebekontrolu při signalizování vysokého komunikačního cíle.

Interdialekty³⁵ tvoří nejčastěji nespisovnou složku jazykové formy mediálních obsahů. Vnitřní pnutí se vytváří především mezi hovorovou a obecnou češtinou³⁶, která kromě nižší hodnotové varianty k spisovné varietě zaujímá vzhledem k dialektům pozici lidové koiné³⁷. V souvislosti s novým stavem jazyka došlo k přehodnocování vztahů obou variet. Již od 60. let³⁸ publikuje P. Sgall své návrhy na vytvoření standardu, šedé zóny mezi zcela spisovnými a nespisovnými prostředky, hranice mezi oběma varietami chápe jako neostré. Sgall použil pro šedou zónu všeobecně uznávaných jevů název standard³⁹, v rozporu s mladším pojem substandard⁴⁰, který definoval německý lingvista K. J. Mattheier jako mezičlánek dialektů a standardního jazyka. Kořenský (2006) hodnotí Sgallovo počínání jako jazykovou teorii svobody. Spolu s J. Hronkem představil Sgall diferenční popis jazykového systému

³² Pražský lingvistický kroužek navrhl deskripci normy spisovného jazyka posledních 50 let v průměru české literární tvorby.

³³ „Těžšíště lingvistické práce se přesouvá od nižších jazykových rovin k rovinám vyšším. [...] Zájem jazykovědců se přesouvá od systémové povahy jazyka k jeho užívání v komunikaci a dále ke komunikaci samé.“ (Nebeská: 1996, s. 71)

³⁴ „Počítalo se tedy s tím, že uvědomělé užívání spisovného jazyka je stavem pouze přechodným, jehož funkcí je jednak poskytnout vzor vyjadřování žádoucích, jednak překlenout dobu, než většina českých mluvčích bude užívat spisovný jazyk spontánně.“ (Nebeská: 1996, s. 92)

³⁵ „Pluralita existujících forem národního jazyka není v žádném případě anomálie zapříčiněná nesprávným postupem jazykovědců v procesu ovlivňování vývoje a utváření psané a mluvené češtiny oficiální a veřejné komunikace, je to naopak jev univerzální. (Kořenský: 2006, s. 88)

³⁶ V roce 1972 J. Hronek vytvořil pod názvem Obecná čeština skripta pro posluchače Filozofické fakulty a Letní školu slovanských studií, ve kterých popsal základní rysy obecné češtiny.

³⁷ „Funkční zařazení obecné češtiny v jazykovém celku bývá dvojí: buď je v souvztažném poměru k místnímu nářečí a pak má úlohu jazyka ‚obecného‘ (společného) a do jisté míry zastupuje spisovný jazyk, anebo je v souvztažném poměru k spisovnému jazyku (i s jeho vrstvou hovorovou) a má pak úlohu jazyka lidového a liší se i funkčně od hovorové vrstvy spisovného jazyka. (Havránek: 1963a, s. 65 – 66)

³⁸ Celý spor o tzv. obecnou češtinu začal v roce 1960 Sgallovým článkem. (Sgall, Petr. Obichodno-razgovornyj češskij jazyk. Voprosy jazykoznanija. roč. 9. 1960, s. 11-20.)

³⁹ Označení standard či standardní jazyk ale pochází z angličtiny a je v podstatě synonymem pro spisovný jazyk (literary language). L. Bloomfield rozlišuje v jeho rámci dvě hodnoty: obecně uznávanou a závaznou normu a vysoký stupeň kvality jazyka. Toto pojmenování se v české lingvistice příliš neujalo, přestože již samotné označení spisovný svým etymologickým původem odkazuje k psané podobě jazyka.

⁴⁰ „There is a continuum between an extreme form of the Standard (such as it used in writing), the Common language and a dialect.“ (Neústupný, Nekvapil: 2006, s. 233)

obecné češtiny (Sgall, Hronek: 1992), prostřednictvím něhož autoři charakterizovali funkční mezery⁴¹ spisovné variety, které jejím uživatelům neposkytují neutrální a mluvné tvary. Nicméně praktickým aplikováním jejich teorie by došlo k porušení vztahu spisovné normy a kodifikace, nebo by bylo nutné vypracovat pojetí nové, které by se nezakládalo na polaritě spisovnosti a nespisovnosti. Hovorová čeština, kterou Pražský lingvistický kroužek definoval jako mluvenou formu spisovné češtiny, Daneš (1988) ale v souvislosti se současnou jazykovou situací označil za chiméru. Ovlivnění hovorové a obecné češtiny je ale obousměrné, často ve snaze o dodržení vyžadované spisovnosti podněcuje vytváření nespisovných tzv. hyperkorektním jevů (Sgall: 2006). V šedesátých letech došlo k rozšíření jazykovědného zájmu na substandardní variety češtiny také díky výzkumu městské mluvy, který provedl J. Bělič, a vymanění uměleckého jazyka z dříve vyžadované spisovnosti⁴².

Jako první **přechod od osy spisovnost – nespisovnost k ose mluvenost – psanost** popsal J. Vachek (1939), ale už Havránek (1963a) v tomto smyslu pohlížel z historické perspektivy na vztah výslovnosti a pravopisu. Fonologický a morfologický systém spisovného jazyka se v minulosti značně proměňoval, pokud ovšem byla změna fonému konvergentní (např. i-y), změny do jazyka úspěšně pronikly; pokud byly divergentního charakteru a došlo k rozštěpení fonématu (např. e/é v e a í po nepalatlálních souhláskách)⁴³ a úspěšnost změny byla nižší. V jiných případech rozhodla o budoucnosti změn expanzivní tendence⁴⁴. V mluveném spisovném jazyce, na rozdíl od obecné češtiny (např. bít, bejt), je běžná homonymita, to dokazuje, jak je spisovný jazyk hluboce spjat s grafickou podobou.

Saussure považoval za primární mluvenou řeč a za sekundární psanou, jeho logocentrismus vyvrátil J. Derrida. Lingvistka R. Lakoffová považuje tuto dichotomii za sociální produkt, kulturně-sociální technologie, používané v závislosti na situaci a prostředí. Jiné koncepce pracují s mluveným a psaným (kognitivním) stylem, naproti

⁴¹ Největší mezery vidí zastánci rozšíření standardu v absenci neutrálních kodifikovaných tvarů: v případě 1. os. pl. kondicionálu (bychom), koncovky 7. pádu pl. fem. (-mi), substantiv v 7. pádu pl. mas. a n. končících pouze na i a y (např. úředníky), adj. a zájm. v 1. pádě pl. živ. mas. končících pouze na i nebo í (např. unavení), adj. a zájm. n. a pasivní konstrukce v 1. pádě pl., které nabízí pouze koncovku a (např. děvčata), v 6. pádě sg. posesivních adj. je ve spisovné normě koncovka ě (např. strýčkově). Tyto tvary jsou podle autorů většinou mluvčích považovány za knižní.

⁴² „K jazyku uměleckého díla se tedy dnes začíná přistupovat jako k jevu, který stojí jakoby mimo spisovnou normu, jako k jazyku, na němž lingvisté rezignovali.“ (Nebeská: 1996, s. 96)

⁴³ „nelze ve spisovném jazyce důležitost stránky optické vedle akustické popírat.“ (Havránek: 1963a, s. 23)

nimž teorie registrů M. A. K. Hallidaye představuje psanost/mluvenost jako jednu komplexní kategorii tzv. mode (způsobu). Mluvená řeč je vázáná na bezprostřední kontakt partnerů a jejich vzájemné reakce, u psané podoby jazyka je vztah produkce a recepce komplikovaný. Psané texty vykazují větší míru připravenosti a uspořádanosti než texty mluvené. Ty jsou naopak obvykle více kontextualizované⁴⁵ a závislé na vztahu partnerů (sociálně-psychologických a pragmatických rozměrech komunikace), než na tématu komunikace. Psaný jazyk je statický a spíše retrospektivní, mluvený je dynamičtější a je orientován spíše na prospektivní cíle. Podle pojmosloví W. Chafe mluvené projevy vyžadují větší osobní angažovanost (involvement), psané projevy naopak pracují s větší propracovaností (integration), s tím souvisí také jejich explicitnost a komplexnost oproti fragmentárnosti, neurčitosti a implicitnosti mluvených komunikátů (ta ovšem závisí na úrovni potřebných znalostí, a potažmo i inferencích). Mluvený jazyk splňuje určitou míru redundance (významově neurčitých vyjádření), oproti sevřenosti a hutnosti psaného jazyka (v mediálním prostředí tyto podmínky neplatí bezvýhradně). Je zřejmé ale, že mezi těmito dvěma polaritami nelze vést ostrou hranici, naopak je třeba vnímat kontinuum, kde se obě kříží.

J. Chloupek (1986) výše popsanou polaritu narušil a definoval hlavní faktory přechodu k spisovnému jazyku a plnění vyššího komunikačního cíle. Podle Chloupeka míru spisovnosti posiluje nepřítomnost adresáta (kromě kolektivního), větší distance mezi adresátem a autorem, nevázanost na situaci a pojmovostní tematika komunikace. Je však zřejmé, že psaná podoba jazyka je v převážné části případů v souladu s kodifikátem spisovné češtiny (Kořenský: 1998). Důležitým rysem spisovné češtiny v souvislosti se systémovostí je regionální přijatelnost (Uličný: 1995). Obecná čeština má v médiích převahu mimo jiné z důvodu centrálního umístění mediálních organizací v Praze. Rozkol mezi územím Čech, kde se především v poloformální komunikaci přimíchávají do spisovné variety prvky obecné češtiny, a dialektologicky diferenciovanějším územím Moravy, kde je toto vyjadřování považováno za nepřijatelné.

Z hlediska hodnotové orientace problematiku spisovnosti pojímá J. Kořenský (2006) a O. Uličný (1995). Kořenský například dichotomií spisovnosti a nespisovnosti

---

⁴⁴ „Vývoj fonologického systému spisovného jazyka se tedy někdy řídí právě tendencí expanzivní, tj. tím, že se šíří právě fonetické a fonologické jevy, nejsnáze přijatelné pro všechny ty, kteří mají spisovným jazykem mluvit;“ (ibidem)

⁴⁵ Tvrzení J. J. Gumperze, které považuje psaný text za autonomní a dekontextualizovaný korelát, není možné bezvýhradně přijmout, především v souvislosti s dnešním poznám z oblasti intertextuality.

klasifikuje jako problém axiologický (dobře/špatně), který určují jednotlivé činitele – valorizace a revalorizace, problematizace a krystalizace, aperentizace a latentizace, instrumentalizace a targetizace.

Spisovná čeština má v mediálním prostředí poměrně jasnou roli, má být odrazem neutrálnosti, objektivity, široké přístupnosti a důvěryhodnosti mediálního jazyka. Média mají svým celoplošným působením, kterému je veřejnost intenzivně vystavována, nepochybně svůj podíl na výchovném formování uživatelů jazyka (Žemlička: 1995). Také se podílejí na utváření kultury vyjadřování, ať už jde například o přejímání obrátů nebo napodobování výslovnosti cizích slov a jiných výrazů. Audiovizuální média nabízí svým konzumentům řečový vzor, jak ukazuje stejnojmenná série poslechových testů Fonetického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (Veroňková: 2004). Skrze signalizační hodnotu výslovnosti vokálů je ovšem také možné sledovat, jak sociální zařazení komunikantů podmiňuje komunikativní chování (Jiráček, Šoltys: 1994). Sociální role médií je významným činitelem v rámci analýzy jejich jazykové stránky⁴⁶. **Spor mezi spisovnou a nespisovnou varietou v médiích je tedy v podstatě sporem o sociologické postavení funkční stratifikace.**

1. 2 Poststrukturalistický přístup k péči o spisovný jazyk

Teorie jazykové kultury, vypracovaná ve 20. a 30. letech Pražským lingvistickým kroužkem jako aktivní obrana proti ideově zaostalé brusičské praxi⁴⁷ časopisu Naše řeč pod vedením J. Hallera (1933), se uplatnila nejen u nás, ale více méně také v ostatních slovansky mluvících zemích a Německu. Shodné teoretické východisko spojuje tyto země podobnými metodologickými otázkami⁴⁸, jak je možné sledovat na příkladu polské jazykové kultivace (viz Gajda: 2006). Pražský lingvistický kroužek navazoval na poznatky z oblasti jazykové kultury švédského lingvisty A. Noreena, dánského lingvisty O. Jespersena a Rusa G. Vinokura. **Pražská škola byla ale vzhledem k domácí lingvistické praxi výjimkou, lingvistický strukturalismus jako pokračovatel myšlenek F. de Saussurea se kultivací spisovného jazyka příliš nezabýval** a, jak později popsal R. A. Hall (1950), řídil se spíše principem „leave your

---

⁴⁶ „Sociální role žurnalistiky a masmédií je významná: znamenají totéž co pro jedince oči – ukazují společnosti cestu, po které se ubírá.“ (Bartošek, Čmejrková, Hoffmannová: 2003, s. 42)

⁴⁷ Vůči brusičům se staví především Mathesius (1932) a Jakobson (1932).

⁴⁸ „Nie zanikly potrzeby związane z kulturą wyszą... Współcześnie częściej sytuacji wymaga użycia środków jazyka literackiego, w sporej części dopuszcza się – często wbrew tradycji – posługowanie się środkami języka ogólnego.“ (Gajda: 2006, s. 67-68)

language alone“⁴⁹. Na Hallův princip odpověděl J. A. Fishman (2006) kritikou deskriptivistického přístupu k jazyku⁵⁰ a zdůraznil potřebnost jazykového plánování. V sedmdesátých letech, kdy došlo ke změně paradigmatu jazykovědy, k tzv. komunikačně-pragmatickému obratu, Pražská škola, především zásluhou K. Hausenblase (1979), dosáhla rozlišování kultivování jazyka a komunikačního procesu, v němž spatřovala vlastní smysl kultivace. Samotný proces kultivace komunikačního procesu tak splynul se studiem stylových norem. **Odpor k jednoznačnosti strukturalistického jazykového a společenského výkladu byl později kompenzován pojetím otevřených struktur a zahrnutím teorie intertextuality a dialogičnosti do rámce analýzy⁵¹ a došlo k faktickému přechodu od analýzy textu k analýze diskurzu.**

V této době je už ale k fenoménu spisovnosti přístupováno v širokém pragmatickém, kontextovém a situačním rámci, vystavěném na základních pojmech pragmalinguistiky – Griceových konverzačních maximách⁵² a řečových aktech Austina a Searla⁵³. **Kořenský volí pohled na spisovnost, která navazuje na komunikační zřetel pragmatiky a zároveň zavádí primárně nelingvistický pojem komunikační úspěšnosti.** Komunikační úspěšnost je specifická svým zaměřením na vztah mezi osobnostní a sociální stránkou komunikantů, průběh aktuální komunikace a zároveň na intence i efekty komunikace. Výsledným hlediskem tedy posuzuje komunikační interakci jako jedinečný komunikační akt dosahující souladu mezi intencionální a efektovou složkou komunikace, do níž jako dílčí faktory vstupují také akceptabilita a anticipace. Pojem může posloužit jako východisko a nahradit tak hodnotící, hodnotové a deziderativní soudy⁵⁴, které byly zaujímány dříve (Kořenský: 1998). Příznivé hodnocení

⁴⁹ „Hallian dictum 'leave your language alone' (Hall 1950) still held sway and it reinforced as well as expressed the predominantly descriptivist bias of western linguistics in general and of American linguistics in particular.“ (Cobarrubias, J.; Fishman, J. (eds.) *Progress in Language Planning: International perspectives*. New York: Mouton Publishers, 1983, s. 107)

⁵⁰ „In earlier and more innocent time, it was widely believed that language, just as any other gift from God, could neither be 'planned' or 'improved'. As those times were coming to an end, an attempt was made by Professor Robert A. Hall (1950) to foster the complete disappearance of language planning by the harsh criticism, discouraging scholarly activity in language-planning direction.“ (Fishman: 2006, předmluva, strana ix)

⁵¹ Neopominutelný přínos má v tomto směru J. Derrida a jeho přísně protilogocentrický pohled na Saussureovu lingvistiku, sémiotika R. Barthesa, a vůbec vznik teorie intertextuality v pařížských intelektuálních kruzích, a samozřejmě také Bachtinův pojem dialogičnosti.

⁵² Tzv. konverzační maximy filozof P. Grice poprvé představil v roce 1975 ve článku Logic and conversation a jeho teorii doplnil a rozpracoval G. N. Leech v roce 1983 v knize *Principles of Pragmatics*.

⁵³ Základní rysy teorie řečového jednání byly ustanoveny ve dvou stěžejních publikacích: *How to do things with words* J. L. Austina z roku 1962 a *Speech acts* J. R. Searla z roku 1969.

⁵⁴ „Zřetel, hledisko komunikační úspěšnosti integruje uvažování zejména o hodnotových jazykověkulturních kvalitách do úplného kontextu reálných a aktuálních souvislostí komunikace, přispívá

komunikace je z větší míry založeno na pragmatických faktorech komunikační kompetence, než na kompetenci jazykové (výběr jazykových prostředků), ale i užívání jejich možností může plnit funkci pragmatickou (otázky stylové vhodnosti) (Kraus: 2008).

Na jazykové plánování, zaměřující se na modifikaci a stabilizaci jazyka, lze pohlížet ze dvou aspektů. Tzv. statusové jazykové plánování (status planning) upravuje postavení jazyka či variety k jiným jazykovým útvarům a odráží obecné společenské problémy, na rozdíl od tzv. korpusového jazykového plánování (corpus planning), které se věnuje formální stránce samotného jazyka a jazykovým jevům. Daneš (1986, 1997) zdůraznil, že situace se za dobu, která uplynula od vydání prvních tezí Pražského lingvistického kroužku, výrazně změnila a její přístup k jazykovému plánování se posunul, rozšířil se rámec zkoumání z jazykového systému na diskurz komunikace, který se otevřel i nespisovným jazykovým varietám. Současné podmínky komunikace vyžadují spolupráci mezi sociolingvisty a psycholingvisty na analýze jazykové situace, přihlížení více ke struktuře diskurzu (textové lingvistiky) a kultivaci, která vstřebává aktuální trendy lingvistiky. Cílem domácí lingvistiky podle Daneše je větší informovanost běžných uživatelů jazyka. Je nutno dodat, že **teorie jazykové kultury byla v meziválečné době jediné rozvinuté komplexní řešení teorie jazykových problémů⁵⁵. Nikdy ale nezahrnovala komunikaci v multilingválním prostředí, soustředila se především na korpusové jazykové plánování (kulturu jazyka), přičemž statusové jazykové plánování (jazyková politika⁵⁶) bylo ponecháno v kompetencích politických elit (Nekvapil: 2007a). Na druhé straně poskytla základnu (nejen v podobě rozvinutého pojmosloví) pro další bádání v oblasti jazykové kultivace v kontextu České republiky⁵⁷.**

---

k tomu, aby takové pojmy nebyly příliš zatíženy deziderativností, přeceněním intervenčních možností a potřeb. Pokud jde o mluveně spisovnou komunikaci, přispívá k zpřesnění rozpoznávání těch komunikačních vztahů a situací, v nichž je užití spisovně mluvenostního kodifikátu přispěvkem k dosažení komunikačního úspěchu a takto tedy funkční.“ (Kořenský: 1998, s. 289)

⁵⁵ „The language cultivation theory of the Prague School represents the only serious attempt at a theory of language problems within the period between the two world wars.“ (Neústupný, Nekvapil, 2006, s. 340)

⁵⁶ V anglofonních zemích též známa pod názvem language policy, tato součást jazykové kultivace se věnuje především roli jazyka ve společnosti a jeho nejazykovým cílům.

⁵⁷ „This concerns for example the fact that some aspects of language management have for decades been supported by the theory of language problems of the Prague School (...), which has represented the only well-developed approach to language management in structural linguistics.“ (Neústupný, Nekvapil: 2006, s. 182)

1.3 Jazykový management jako alternativa jazykového plánování

1.3.1 Nová jazyková situace a terminologický obrat

V reakci na jazykovou situaci v 60. letech se začal uplatňovat demokratičtější přístup k jazyku, **jazykové plánování bylo považováno za regulační moc autorit, za akt uplatnění moci, který nedává prostor pro realizaci individuálních potřeb jednotlivých účastníků komunikace a sociálních skupin.** Dekolonizace přispěla k tomu, že se jazyková situace v tradičních evropských státech stala bohatší, a pohled na rozvojové státy a jejich jazykové a sociální problémy se výrazně proměnil (přelomová byla konference Language Problem of Developing Nations pořádaná E. Haugenem v roce 1966). V současnosti vstupuje multilingválnost do kontextu jazykové politiky stále výrazněji. V radikálních případech je doprovázena jazykovými zákony⁵⁸, které jsou v některých státech používány nejen na ochranu národního jazyka, ale i jako opatření proti veřejnému užívání některé z jazykových variet či konkrétních jazyků⁵⁹ (např. slovenský jazykový zákon).

Heterogenní jazyková situace se dnes promítá i do médií. Přístup k jazykové politice je dnes různý, existuje kontinuum mezi centralistickým přístupem francouzské jazykové politiky, která je multilingvální, ale odmítá si to přiznat, jazykovou politikou Spojených států, která zaujímá postoj laissez-faire, jako kdyby byla monolingvální, i když není a indickou jazykovou politikou, která si uvědomuje svou široce multilingvální společnost a snaží se poskytnout prostor všem jazykům (Busch: 2006).

Koncem padesátých let založil Ch. A. Ferguson Centrum pro aplikovanou lingvistiku, díky němuž od roku 1969 probíhala celá řada konferencí v rámci projektu International Research Project on Language Planning Processes. Tímto projektem byla dokončena konstituce teorie jazykového plánování, jež vyústila ve vydání sborníku uspořádaného B. Jernudda a J. Rubin Can language be planned? (1971). Jazykové problémy byly v teorii jazykového plánování chápány jako problémy úzké gramatické kompetence jazyka, veškeré tyto úskalí byly v podstatě řešitelné, pokud jazykoví experti pracují s vyhovující metodologií a mají podporu výkonných orgánů státu. Také rozsah

---

⁵⁸ Nejnovějším příspěvkem k popisu jazykových zákonů je příspěvek V. Dovalila Sch Sprachenpolitik in der Tschechischen Republik (unten besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zur EU end zum Euroapparat).

⁵⁹ Této problematice se z diachronního i synchronního hlediska v minulosti věnoval A. Stich a J. Kořenský (Jazykové právo – prostor, nebo limita? z roku 1997)

plánovací síť odpovídal společenské stavbě, což se výrazně projevilo především v rozvojových státech.

Vznik termínu jazykový management posunul bádání v oblasti jazykové kultivace o krok dále. Přestože R. B. Kaplan a R. B. Baldauf, kteří se věnují soustavně problematice současného jazykového plánování a vydávají sborníky mapující jazykovou situaci v různých zemích světa, se ve svých teoretických výkladech drží termínu jazykové plánování, který ovšem figuruje v mnohem širším významu než v původním rozsahu, jazykový management se v jejich podání objevuje jako ekvivalent k francouzskému *aménagement linguistique*⁶⁰. Lingvista B. Spolsky pokračoval ve své syntetické práci o sociolingvistice z roku 2004 v rozšiřování tohoto pojmu, který by navazoval na současnou společenskou situaci. Zmiňuje ho jako součást jednoho ze tří komponentů jazykové politiky, který se snaží o ovlivnění jazykové praxe. Spolsky ale nebyl prvním, kdo přenesl jazykový management do sociálního prostředí jazykové komunikace. Už R. Cooper přispěl v roce 1989 k tomuto **terminologickému obratu**.

1.3.2 Teorie jazykového managementu jako odpověď

Z předchozího shrnutí je zřejmé, že jazykový management lze chápat jako popis objektivních jazykových procesů ve společnosti, ale zároveň jako určitý teoretický přístup k řešení jazykových problémů (Neústupný: 2002). Teorie jazykového managementu byla vytvořena v roce 1987 jako **„akademická odpověď na potřeby veřejnosti“** (Nekvapil: 2006). Její tvůrci B. Jernudd a J. Neústupný nabízí komplexnější alternativu k teorii jazykového plánování. První náznaky této teorie byly publikovány pod názvem **teorie jazykové korekce**, která reflektuje snahu skloubit plánování na makrorovině a mikrorovině, jež se soustředí zejména na komunikační interakce jako primární zdroj jazykových problémů. Tento obrat k mikrodimenzi, který dokazuje, že původ všech jazykových problémů lze nalézt na úrovni promluvy je důsledkem diferenciací a fragmentarizace společnosti a právě v sociálním prostředí obvykle pramení všechny jazykové problémy (Nekvapil: 2006). Oproti jazykovému plánování se jazykový management zaměřuje nejen na státní organizace, ale na celospolečenské

---

⁶⁰ „Il importe également de prendre conscience que les pratiques d'aménagement linguistique ne relèvent pas uniquement de l'intervention sociolinguistique consciente et volontaire de certains acteurs sociaux, mais également des phénomènes d'autorégulation sociolinguistiques qui résultent des pratiques sociales (institutionnelles et individuelles) sans qu'il y ait une intervention externe sur l'usage des langues.“ (LOUBIER, Christian. *L'aménagement linguistique*. dostupné online na webových stránkách Office québécois de la langue française, Québec, Montréal: <http://www.olf.gouv.qc.ca/RESSOURCES/sociolinguistique/amenagement/loubier_1.pdf>, s. 3-4)

spektrum institucí, mezi něž samozřejmě patří i masová média. Pracuje s makro i mikrosociální dimenzí, vychází z předchozí nerovnováhy při analýze produkce a recepce řeči a aktivitám k nim směřujícím (metalingvistickým aktivitám). Z teorie jazykové korekce se jazykový management postupně změnil v kritickou analýzu diskurzu a jazykovou ekologii.

1.3.3 Proces jazykového managementu

Na rozdíl od jazykového plánování tato teorie zdůrazňuje procesualnost svého řešení. **Proces jazykového managementu je možné rozčlenit do několika fází.** Nejprve si běžní uživatelé jazyka všimnou odchylek od normy (noting of deviation), pozitivně či negativně je zhodnotí (evaluation), následně dojde k výběru akčního plánu (planning of adjustment) a jeho realizaci v daném diskurzu (implementation). Tento proces může končit v jakékoli z fází (Nekvapil: 2006).

Teorie jazykového managementu rozlišuje dvě subkategorie, dimenze managementu. **Jednoduchý (simple) management odhaluje jednotlivé rysy mluvčího a představuje mikrolingvistickou úroveň komunikace (založenou na podobě diskurzu), partnerovy reakce a aktuální kontext komunikace,** např. moderátorova rektifikace nebo usměrnění spisovnosti v podobě zopakování hostovy repliky ve správné formě skrývá celý proces jazykového managementu. **Organizovaný (organized) management reflektuje makrolingvistický pohled na jazykovou kultivaci, není omezen jen na určitou interakci.** Tato rovina jazykového managementu by měla vykazovat jistou míru systematickosti, často je také předmětem veřejné nebo poloveřejné diskuze. Jazykový management se obvykle zaměřuje na určitý zaznamenaný fenomén, který je identifikován obyčejnými uživateli jazyka a reflektován odborníky. Zahrnuje ale jednotlivosti (jazykové jevy), stejně jako komplexní řešení komunikativních otázek (schopnosti komunikace). Původně se jazykový management zaměřil na odstranění jazykových problémů, ale je možné soustředit se v tomto rámci i na pozitivní prvky (gratifications). Jazykový management lze aplikovat nejen ve smyslu jazykové kompetence, ale také v komunikativní a sociokulturní dimenzi. Jeho metodologie se zakládá na poznacích konverzační analýzy, především opravných sekvencích⁶¹, obohacených o poznatky etnometodologie a lingvistické antropologie.

---

⁶¹ Opravné sekvence jsou součástí systému sekvencních struktur, o nichž pojednává článek J. Nekvapila a I. Ledauera Sekvenční struktury v mediálních dialogických sítích (Sociologický časopis, 2002).

K popisu a hodnocení jednotlivých komponentů jazykové interakce používá reformulovaného modelu D. Hymese⁶².

Teorie jazykového managementu je vystavena na analýze jednotlivých interakcí, je tedy **součástí tzv. interpretativní, resp. interakční sociolingvistiky**, která je na rozdíl od kvantitativní sociolingvistiky W. Labova zaměřena kvalitativně. Samotná analýza interakcí probíhá pomocí rekonstrukce detailů v krátkém rozhovoru, je možné ale také používat jiné metody výzkumu, např. zaměření se na skupiny či dlouhodobé pozorování. Výsledky jsou podrobeny teleologickým vysvětlením. Závěry, které vzejdou z této analýzy, by se měly systematickým způsobem uplatňovat v rámci diskurzu, tedy z makroúrovně by se měl znovu vrátit na mikroúroveň a modifikovat jí⁶³.

Uplatnění v komunikativním prostředí dokazuje, že jazykový management se úzce váže se sociálním rozměrem komunikace, zahrnutý jsou různé úrovně sociálních struktur a jazykové variantnosti. (Nekvapil: 2006). **Aplikace výsledků jazykového managementu může být účinná pouze v případě, že je zahrnuta do širšího komunikačního a socioekonomického společenského rámce (Neústupný, Nekvapil, 2006)**. Vzhledem ke komplexnosti této teorie ji považuji za výchozí teoretický rámec pro analýzu mediálního jazyka.

2. Vývoj v uzuálním vymezení

2.1 Jazyková situace v České republice vzhledem k veřejné komunikaci

Znalost jazykového kontextu předurčuje jazykové chování na veřejné i poloveřejné úrovni a odhaluje specifika českému mediálního diskurzu v závislosti na kultivaci mediálního vyjadřování. **Korpusové jazykové plánování komplementárně doplňuje problematika statusového plánování, jehož rozvinutí na úrovni jednotlivých jazyků (ne variet) se vzhledem k multilingvistu zlepšilo až po začlenění země do Evropské unie, která vyžaduje definování veřejných rolí minoritních jazyků** (naopak šíření českého jazyka do zahraničí zatím příliš úspěšné

---

⁶² Model D. Hymese, jehož složky se skrývají v akronymu „SPEAKING“, byl přepracován a zahrnuje tyto strategické body: účastníky komunikace (participants), jazykové útvary (varietes), situační faktory (situation set), funkčnost (function), stanovení strategií (setting), obsahové veličiny (content), rámec (frame) a komunikační kanál (channel).

⁶³ „Finally, the results of organised management are again transferred to discourse: without correction individual discourse, the whole management process would make little sense.“ (Neústupný, Nekvapil: 2006, s. 185)

není). V oblasti jazykové politiky bylo klíčovým krokem zapojení se do Společného referenčního rámce pro jazyky a postupnému vypracování navazujícího Plánu pro výuku cizích jazyků na úrovni ministerstva školství, který de facto formuje spektrum budoucích mediálních konzumentů v oblasti recepce cizích jazyků.

2.1.1. Rozvrstvení jazykových variet českého jazyka

Národní jazyk se skládá z celé řady existenčních forem, jazykových kódů. Jazyková varieta bývá definována jako „množina jazykových prostředků s podobnou sociální distribucí, resp. s podobnou distribucí teritoriální nebo funkční“ (Nekula, Pleskalová, Bachmannová: 2002, s. 519)

Pokud bychom při pohledu na rozvrstvení jazyka uplatňovali hledisko strukturní, rozlišovali bychom jazykové strukturní a nestrukturní útvary (poloútvary), v rámci kterých se realizuje dichotomický vztah spisovnosti a nespisovnosti. Nestrukturní útvary mají obvykle sociální charakter. Jako sociolekty jsou označovány kromě argotu slangové jazykové útvary – profesionalismy, slangismy a interslangismy (které ztratily původní vazbu na sociální vrstvu).

Regionální rozrůzněnost jazykových variet popisuje Český jazykový atlas. **Na území Čech dochází ve veřejné komunikaci k napětí mezi obecnou češtinou a spisovným jazykem, na východní Moravě a Slezsku je jazyková situace rozprostřena mezi spisovný jazyk, interdialekt a teritoriální dialekt.** Komunikační funkce jednotlivých variet jsou hierarchicky zachyceny v stratifikační modelu národního jazyka. Jednotlivé jazykové útvary jsou regionálně, sociálně a funkčně omezené, nejvýše stojí spisovný jazyk, který je (viz výše) hlavním prostředkem veřejné a celonárodní komunikace. Zvláštními útvary jsou **interdialekty**, které představují nestabilizovanou varietu, vývojové stádium dialektů, které se přeměnily na základě nivelizace a vzájemného sblížení společných znaků dialektů v rámci většího územního celku. Z české nářeční skupiny vznikla obecná čeština, středomoravským interdialektem je obecná hanáctina, slezským interdialektem je obecná lašština a někdy je rozlišován interdialekt východomoravský (moravskoslezský). Obecná čeština je v podstatě dvojí, jedna je vymezena z hlediska teritoriálního a druhá má funkci lidové koiné (viz výše). První je používána jako čistě mluvená nespisovná forma v Čechách, druhá proniká do poloveřejných situací, případně ve stylizaci i do psaného jazyka. Nicméně obecné češtině jako problému jazykového managementu jsme se věnovali podrobněji výše. U ostatních interdialektů převažuje regionální rys. Dialekty, v rámci

nichž rozlišujeme českou, středomoravskou, východomoravskou a slezskou nářeční skupinu, jsou prostředkem čistě soukromé a mluvené komunikace a téměř nejsou ovlivněny působením médií.

Ve výše popsaném přehledu jazykové stratifikace českého jazyka se projevuje kontrast mezi komunikací regulovanou a neregulovanou, **regulující role jazykové výchovy a autoregulace komunikantů má zásadní vliv na jazykovou situaci v médiích.**

2.1.2. Vliv menšinových jazyků na českou jazykovou situaci

Během komunistického režimu se na základě ideologie marxismu-leninismu rozlišovalo mezi národy a národnostmi, za národy byli považováni pouze Češi a Slováci, celé řadě národností byly deklarovány rovné svobody, ale v podstatě se s tímto stavem počítalo jen jako s přechodným, než se zcela asimilují.

Heterogenost české společnosti je zmírněná přemost'ovací sociální funkcí jazyka (Neústupný, Nekvapil: 2006). Češi zahrnují trojí národnost - českou, moravskou a slezskou. I když podle sčítání lidu⁶⁴ z roku 2001 94,9 % obyvatel ČR považuje za svůj mateřský jazyk český jazyk, žije v České republice celá řada větších a menších nečesky mluvících komunit, mezi největší patří slovenská, německá, polská, vietnamská a romská menšina, naopak díky několika emigračním vlnám už od 19. století⁶⁵ žije celá řada českých mluvčích v zahraničí. Počet Čechů v zahraničí není přesně známý, odhady se různí, pohybují se od 1,6 (Kučera: 2003) do 2,5 milionů⁶⁶. Počet lidí, kteří se hlásí k české národnosti, ale neodpovídá těm, kteří jsou zároveň česky mluvícími, těch je odhadováno jen okolo asi 200 000 až 300 000 (Kučera: 2003). Etnické skupiny žijící na území ČR lze rozdělit do čtyř hlavních skupin, které determinují jejich veřejný status. Západní skupinu tvoří především Němci a Američané, druhou skupinu tvoří Středoevropané, mezi nimiž a Čechy je minimální sociokulturní rozdíl, periferní skupinu představují zástupci geograficky i kulturně vzdálenější, např. Ukrajinci, Rusové, Arméni, a

---

⁶⁴ Výsledky sčítání lidu (z roku 1991 a 2001) lze nalézt na internetových stránkách WWW: <[http://notes.czso.cz/sldb2011/pram_dila/pram_dilo_1991/notes3_ab_czso_cz/sldb/sldb_nsf/i/79b891e94fecc8b4c12573300028b348%5C\\$file%5Ctab07.pdf](http://notes.czso.cz/sldb2011/pram_dila/pram_dilo_1991/notes3_ab_czso_cz/sldb/sldb_nsf/i/79b891e94fecc8b4c12573300028b348%5C$file%5Ctab07.pdf)>; <[http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelestvo\\_cr/\\$File/e-4104-02.pdf](http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelestvo_cr/$File/e-4104-02.pdf)> [cit. 13. 4. 2010]

⁶⁵ Tradičními destinacemi českých emigrantů je Severní i Jižní Amerika, Ukrajina, Kazachstán a Balkán.

⁶⁶ Tyto data vyplývají z průzkumu MF Dnes, uveřejněného 30. 12. 1993, s. 1 – 2.; převzato z práce Neústupného a Nekvapila (2006, s. 184).

vnější skupina, do níž patří Romové a Vietnamci, jejichž kořeny spadají mimo evropský kontinent.

Slováci proudili za prací na území České republiky od 50. a 60. let 20. století. Slovenštinu lze ale dnes nalézt ale také na internetu. Slováci obvykle vyhledávají česká média a sledují je, slovenština se v kontextu internetu mísí s češtinou. Při komunikaci v cizím prostředí používají svůj jazykový systém. Bilingvní mediální komunikace za minulého režimu dnes už neplní svou sjednocující funkci, ale oba národy spojuje fenomén semikomunikace⁶⁷ (přes vysoký šum v komunikaci je dosaženo porozumění) a receptivního bilingvismu (Čechům umožňuje porozumět části promluvy, pokud jde o jazyk ze slovanské jazykové rodiny). Vyhodnocení médií v porozumění slovanským jazykům dvou sousedních států se ale odlišuje, slovenští mluvčí se na rozdíl od polských obvykle v médiích netlumočí, předpokládá se vzájemné porozumění (mutual intelligibility).

Polská národnost je nejvíce zastoupena v regionu Těšínska, které je místem sídla celé řady polských kulturních organizací a spolků a také například Slezského ústavu v Opavě. V této oblasti je vyvinutý bilingvismus.

Romové jsou největší nečeská komunitou, rozšířenou po celé České republice. Přesné není zjištěno, kolik příslušníků romského etnika zde žije, protože statistiky mohou být zkreslené. Nepřesný odhad se pohybuje okolo 200 000 až 300 000⁶⁸ etnických příslušníků. Romská menšina začala infiltrovat na území Čech od konce 14. století, v současnosti je ale původních Romů na českém území málo, většina totiž zahynula během holocaustu. Dnešní čeští Romové pochází z Východního Slovenska, nebo patří ke skupině Olašských Romů. Obraz Romů v médiích⁶⁹ je nejednotný, ale málokdy je zde prezentován střet mezi většinovou společností a Romy, ale druhá strana je spíše prezentována jako pravicový radikálové. Romské dialekty vymřely do druhé světové válce, dnes je veřejná komunikace umožněna zvláštním etnolektem – kreolským jazykem či pidžinizovanou češtinou⁷⁰ (běžné je lexikální přepínání mezi

---

⁶⁷ Tento pojem původně (1966) demonstroval E. Haugen na příkladu Skandinávie. O slovensko-české semikomunikaci je možné se dočíst více v článku M. Slobody Slovensko-česká (semi)komunikace a vzájemná (ne)srozumitelnost (Čeština doma a ve světě XII, 2004, s. 208 – 220).

⁶⁸ Toto číslo představuje odhad sociologa I. Možného z publikace Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života z roku 2002, převzato z pojednání Neústupného a Nekvapila (2006, s. 202).

⁶⁹ Více viz v článku I. Leudara a J. Nekvapila z roku 2000 Presentation of Romanies in the Czech media: On category work in television debates (Discourse and Society 11, s. 478 – 513).

⁷⁰ Tyto pojmy jsou používány pro etnolekt, vzniklý smíšením dvou jazyků, kreol je v podstatě vyšším stádiem nativizace jazyka, protože je předáván dalším generacím, pidžin je zjednodušenou variantou původního jazyka.

jazyky). Komunikační kompetence Romů je způsobena situací v oblasti školství, výuka romštiny, které je stále ve fázi standardizace, je nedostatečná, přestože první českou příručku romštiny Románi Čib napsal A. Puchmajer už v roce 1821. Veřejné sféra a vzdělanost jsou spjité nádoby.

S Němci nás v dávné minulosti spojovaly mnohé kulturní vazby, jejich přítomnost na českém území kulminovala v roce 1910, kdy zde žilo asi 3,5 miliónu příslušníků tohoto etnika (Neústupný, Nekvapil: 2006, s. 183). Protiněmecké nálady vyvrcholily po obou světových válkách, po té druhé, která představovala období výrazné německé nadvlády, následovaly divoké odsuny Němců. Během komunistického režimu nebyli Němci uznáni jako menšina, takže hned v krátkém období uvolnění v roce 1968 bylo založeno Kulturní sdružení občanů ČSSR německé národnosti. Při komunikaci v češtině si Němci uzpůsobují výslovnost, pokud jsou ovšem bilingvní. Ovlivnění českého jazyka německým pramení hluboko ve středověku a německý jazyk získal po dlouhé dějinné období na území Čech značnou převahu, která byla narušena až v období Národního obrození a následně proti jeho pozůstatkům bojoval purismus. Dnes si jako cizí jazyk němčinu volí především ti, kdo mají odborné středoškolské vzdělání a mohou se uplatnit v zahraničí, oproti angličtině, kterou si vybírají především vysokoškolští studenti s akademickými ambicemi (Nekvapil: 2007b).

Rusíni nejsou příliš početnou menšinou v České republice, ale jsou velmi dobře organizovaní, sdružují se v Společnosti přátel Podkarpatské Rusi. Podkarpatská Rus byla historicky součástí prvorepublikového Československa. Ukrajinci v posledním desetiletí do Čech přichází jako levná pracovní síla (běžnými obyvateli jsou považováni za Rusy a obvykle je k nim přistupováno spíše negativně). Rusové jsou taktéž nevelkou, i když podstatně větší minoritou, tradičně se soustředí do některých lokalit (např. Karlovy Vary). Někteří Rusové do Čech emigrovali po Říjnové revoluci v roce 1917, jiní přišli později. Každopádně minulý režim vyhodnotil z hlediska organizovaného managementu důležitost povinné výuky ruštiny. Po r. 1989 se vůči ruskému jazyku projevovala odtažitost a dnes se ruština opět stává jedním z hlavních cizích jazyků, vyučovaných u nás, a to nejen díky stále se rozvíjejícím ekonomickým vztahům s Ruskem. Ruština by dnes mohla posloužit jako účelná pomůcka pro efektivní rozvoj receptivního bilingvismu (Nekvapil: 2007b).

Kolik Vietnamců žije na území České republiky, není zcela jasné, protože mezi výsledky sčítání lidu z roku 1991 a 2001 vznikla značná diskrepance. Vysvětlení se může skrývat v odlišných kritériích měření, stejně jako ve strachu z porevoluční

deportace. Asi 30 000 Vietnamců bylo v roce 1980 vysláno do tehdejšího Československa na základě mezistátní dohody obou zemí o ekonomické, vědecké a technické spolupráci (Neústupný, Nekvapil, 2006, s. 213), která byla po r. 1989 obnovena. Vietnamci nejčastěji zřizují tržnice v městech a na česko-německém pohraničí v Západních Čechách a těží z asymetrie mezi cenami na českém a německém trhu. Vietnamci se snaží o české jazykové vzdělávání, i když je pro ně těžké naučit se dobře mluvit tak odlišným jazykem (dochází k deflektivizaci, špatnému slovosledu či v případě nedorozumění nahrazování verbální komunikace neverbální). Nicméně obvykle jejich potomci, kteří navštěvují české školy, umějí lépe česky než jejich rodiče.

Maďaři jsou minoritou na českém území téměř neviditelnou, Maďarsko a maďarští emigranti pro nás nikdy neměli tak klíčovou roli jako pro sousední Slovensko. Maďaři si obvykle udržují svůj jazyk, i když do svého gramatického systému přejímají některá česká slova.

Řekové a Makedonci do Čech emigrovali v době řecké občanské války v letech 1946 až 1949, po jejímž skončení se většina z nich opět vrátila. Řekové nepřišli příliš do kontaktu s českým jazykem, protože často žili izolovaně od většinové společnosti. Makedonci měli komunikační předpoklady usnadněné skutečností, že makedonština je slovanským jazykem.

Američané žijící v České republice se téměř výhradně koncentrují do hlavního města. Svůj jazyk si uchovávají a nutno říci, že angličtina jim jako mezinárodní dorozumívací prostředek v tomto regionu stačí, přestože v některých případech vyvstávají obtíže při komunikaci a nedorozumění. Pokud se snaží komunikovat českým jazykem, lidé jejich snahu většinou neopětují a komunikují s nimi anglickým jazykem.

Etnická menšina Židů se ve většině případů nepovažuje za národnostní minoritu, ale spíše za náboženskou skupinu.

Samozřejmě celé spektrum menšin cizího původu doplňují další, jako například Albánci, Srbové, Chorvati, Číňané, Bulhaři nebo Rumuni. Je tedy zřejmé, že českou národnostní situaci kromě dominantního českého obyvatelstva tvoří spíše více malých etnických skupin, velké jsou tvořeny jen Romy a Slováky. Česká republika je specifická vysokým stupněm asimilace, který je dědictvím minulosti. Situace okolo národnostních menšin a jazykového rozložení v České republice není stále zcela stabilizována, i když kromě romské otázky se jazykový management v této oblasti celkem daří.

Na tomto krátkém pojednání, týkající se popisu národností a jazykové situace v České republice, jsem chtěla demonstrovat, jak **důležité je zahrnout všechny obyvatele do veřejné diskuze a obrazu médií a jak v budoucnosti s touto etnickou rozmanitostí pracovat. Tento rozměr statusového jazykového plánování byl zatím neprávem opomíjen.**

2.2 Historická perspektiva spisovného českého jazyka

2.2.1. Vývoj spisovného českého jazyka aneb jak se proměňovaly jazykové prostředky

Český jazyk se vyvíjel v etapách, kdy spisovnost nehrála významnou roli a naopak, kdy se spisovná varieta začala prudce vyvíjet a získala na důležitosti. Pro sledování spisovného jazyka je nutné připomenout alespoň v hrubých rysech vlivy, které formovaly jeho dnešní podobu. Jazyk médií skrze složitý společenský vývoj získal svůj současný rozsah, prostřednictvím periodizace nejstarší české tištěné žurnalistiky lze sledovat **přerod běžně užívaného komunikačního kódu v široce národně integrující prestižní spisovnou varietu** v počátcích Národního obrození (Sekera: 2008). **Publicistický funkční styl se s největší pravděpodobností vyvinul z útvaru homiletického (příp. epistolárního)** (Stich: 1974b). Tři fáze, které k tomu vedly, se dají shrnout do těchto hesel: prosazení symbolické funkce jazyka, masové rozšiřování národní myšlenky a rozvinutí českého národního přesvědčení (Neústupný, Nekvapil: 2006).

Vliv církevní staroslověnštiny⁷¹, který na naše území přinesl první náznaky vzdělanosti, na konstituování češtiny je historicky doložený. Základem pro spisovný český jazyk se stalo nářečí středních Čech⁷², které se od 10. století vyvíjelo v kulturní a národní jazyk⁷³, i když první písemné památky v podobě bohemik a glos začleněných do latinského textů pochází z 12. – 13. století. Následujících sto let znamenalo pro nově vzniklý jazyk kulturního dorozumívání značný rozmach (především v oblasti literární),

---

⁷¹ „Vcelku lze pozorování českého typu staroslověnštiny uzavřít tak, že se jeho vývoj jeví jako nenormalizované postupné vrůstání moravské staroslověnštiny do českého prostředí, což se ve stavbě jazyka odrazilo jako nesystematické pronikání a fixování českých jazykových prvků, tzv. bohemismů. (Šlosar et al.: 2009, s. 27)

⁷² „...základem spisovného jazyka se stalo nářečí středních Čech, a to právě za posledního, nejslavnějšího období Přemyslovců. Ještě přesněji bychom mohli říci, že tento spisovný jazyk vyšel z Prahy, přirozeného centra českého politického, hospodářského i církevního života.“ (Havránek: 1963, s. 19)

který kulminoval až do století 16. Období husitství přineslo větší jazykovou otevřenost (čeština se dostala na úroveň diplomatického a administrativního evropského jazyka) a další vlnu lexikálního obohacení. Humanistický český jazyk dosáhl květnatosti a bohatosti, inspirován latinskou a řeckou syntaxí.

Vývoj spisovného českého jazyka nepředstavuje rovnoměrný stoupající proces, jak je tomu např. u polštiny, proces probíhající ve vývojových centrech, jako např. u srbochorvatštiny, jeho **vývojová křivka je plná náhlých propadů a naopak prudkého stoupání**. Čeština barokní⁷⁴, jak se označuje vývojové období jazyka po zahájení protireformace u nás, je často interpretována jako regresivní stádium jazyka (nástroj protireformace), které se vyznačovalo značnou rozkolísaností jazykového systému a posílením nářečnosti. **Reinterpretace této etapy dějin české spisovného jazyka je pojímána jako výklad „národního údělu“⁷⁵**. Přerušená přirozená kontinuita vývoje spisovného jazyka byla způsobena především odchodem národní inteligence a nositelů spisovnosti⁷⁶ do emigrace a následným úpadkem funkčního rozpětí jazyka. Podle Havránka (1963a) by měla být barokní čeština posuzována podle jazykové praxe, ne produkce. Přestože znalosti o reálném jazykovém úzu barokní češtiny nebyly v době Národního obrození téměř žádné, A. Stich (1991,1995) na barokních postilách dokazuje, že norma existovala bez přerušení, označování této etapy jako destrukce spisovného jazyka se přesto od dob Jungmanna šířilo nejen historickými výklady naší historie. Po zrušení nevolnictví a se sestěhováním do měst se plně začaly vyvíjet jazykové útvary, které dnes označujeme jako interdialekty. Centralizační politika Marie Terezie a Josefa II, která se svým germanizačním úsilím vyloučila češtinu ze škol a správního jednání, potlačila silně vývoj českého jazyka a zároveň paradoxně dopomohla k radikálnímu Národnímu obrození, které obnovilo jazykové základy 16. století a povzneslo spisovný jazyk na vyšší úroveň. **Obrozenský vývoj byl tak prudký, že čeština brzy začala vyhovovat potřebám rodící se české publicistiky i básnickému**

⁷³ „12. a 13. století je tedy dobou, kdy čeština, inspirována posledními zbytky povědomí o slovanském jazyku (staroslověnsčině) ve funkci kulturní, začala sama konstituovat útvar zvaný literární jazyk.“ (Šlosar et al.: 2009, s. 43)

⁷⁴ „...zatímco proces stahování stylového vějíře, který je charakteristický pro baroko podobně jako pro husitské období.“ (Starý: 1995b, s. 62)

⁷⁵ „Příčiny toho zřejmě nejsou primárně interně lingvistické; do bohemistického historicky orientovaného výzkumu se promítly obecně axiologické, postojoyé principy, které souvisely s úvahami historiozofickými, speciálně s tím, co v českém prostředí už přibližně sto let nazýváme ‚spory o smysl českých dějin‘.“ (Stich: 1995, s. 50)

⁷⁶ „Nejzávažnějším faktorem, který ovlivnil vývoj spisovného jazyka, byla ztráta vzdělaného publika. Pobělohorskými konfiskacemi a emigrací ztratila země podstatnou část národní šlechty a měšťanstva. Přicházející cizí šlechtické rody neměly o domácí kulturní tradice žádný zájem.“ (Šlosar et al.: 2009, s.91)

vyjádření. Jak již jsem se zmínila výše, začala plnit nejen svou praktickou dorozumívací funkci, ale vystupovala jako symbol české národnosti. V nově vzniklém samostatném Československu vznikla výše zmíněná teorie jazykové kultury, která ovlivňuje podobu české lingvistiky dodnes. Během komunistického režimu byl koncept sice ideologicky zavrhnut, ale v praktické míře ale nebyl nikdy zcela opuštěn.

2.2.2. Vývoj pohledu na spisovnost a aneb co tvořilo a tvoří kritéria pro posouzení spisovnosti

Přestože komplexní teorie jazykové kultury byla vymezena teprve na počátku 20. století, zkoumání jejího předmětu sahá svou tradicí hluboko do minulosti⁷⁷. Úsilí ovlivňovat stav českého jazyka a chování jeho uživatelů utvářelo normativní přístup k jazyku (Nekula, Pleskalová, Bachmannová: 2002, s. 237). Kultivace jazyka si klade za cíl tříbit či vylepšovat jazyk pomocí malých změn, především v pravopisu, lexikonu nebo určitého jazykového stylu (Nekvapil: 2007a). V. Mathesius (1932, 1966), který zdůrazňoval nutnost stability spisovného jazyka, podporoval důslednou kodifikaci jako srozumitelné označení vhodných či správných jazykových prostředků, jejichž jádrem by se měly stát tři typy jazykových příruček: slovníku, mluvnice a stylistiky⁷⁸. Z hlediska širší veřejnosti je spisovnost často redukována pouze na pravopis⁷⁹, který je chápán skrze Pravidla jako odosobněnou instituci a kterému je nejen během školní výuky věnována značná pozornost na úkor jiných jazykových oblastí. I když pravopis (Stich: 2004) není jen technologická soustava dohodnutých zásad a pokynů zaznamenávající řeč, ale především záležitost funkční. Pravidla pravopisu jsou nicméně českou veřejností pojmána jako základní jazyková příručka. (Nekvapil: 2007a) Kultivace češtiny ale není institucionálně propagována jen školní výchovou (Svobodová: 2008/9), ale především Ústavem pro jazyk český Akademie věd⁸⁰, který věnoval jedno své oddělení pouze kultivaci češtiny a kromě výše zmíněné Jazykové poradny vydává za tímto účelem od roku 1916 časopis Naše řeč. Tímto alespoň částečně supluje roli akademií ochraňující a

---

⁷⁷ Kultivací jazyka se zabývali již antičtí autoři, přirovnávali ji k fyzické námaze, např. k obdělávání a kultivování půdy, k opracování a broušení drsného povrchu (odtud název brus, latinsky lima) atd. (Nekula, Pleskalová, Bachmannová: 2002, s. 238)

⁷⁸ Mathesius prosazoval vytvoření nové komplexní stylistické příručky, která by se zaměřila především na prakticky vyložený obecný sloh výkladový. Soustavně pozornosti se této jazykové oblasti dostalo až ve 20. století.

⁷⁹ „Both in schools and in the community at large the problem of orthography has attracted attention at the expense of the problems.“ (Neústupný, Nekvapil: 2006, s. 243)

pečující o spisovný jazyk, které vznikly před několika stovkami let v Západní Evropě (např. Académie française z roku 1635 nebo Academia della Crusca z roku 1582).

První českou prací, zabývající se výhradně jazykem s praktickou využitelností, byla Husova *De orthografia Bohemica* (navrhující změnu spřežkového pravopisu na diakritický). První gramatika češtiny, tzv. náměšťská mluvnice (1533), byla sestavena B. Optátem a P. Gzellem a V. Philomathesem. V období humanismu byl sjednocen pravopis (tzv. bratrský) a bylo vytvořeno jedno z nejdůležitějších lexikografických děl (čtyřjazyčný) *Silva guardilinguis D. A. z Veleslavína*. Mezi další stěžejní díla, popisující jazykové zákonitosti, patří Blahoslavova *Gramatika česká* (1571), která byla koncipována jako soustava poznámek a která poprvé analyzuje nářeční rozdíly mezi českým a moravským územím. Mezi gramatiky, jež měly ve své době značný význam, se zařadila také *Grammatica bohemica* (1577) M. Benešovského. První normativní mluvnici v dnešním slova smyslu vydal V. B. Nudožerský pod názvem *Grammaticae bohemicae libri duo* (1603). V ní se poprvé také objevilo spojení jazyková kultura (*cultura idiomatis*), na které navázal J. Dobrovský (*Kultur der Sprache*). Všechny níže zmíněné gramatiky vychází z jazyka Bible kralické (1579–1593), prvního překladu bible do českého jazyka. Během 17. a 18. století byla jazyku věnována značná teoretická pozornost, ovšem rozdílné úrovně. Bylo vydáno dílo J. Konstance *Lima linguae Bohemicae* (1660), Žáček M. V. Šteyera (1668) a *Čechořečnost seu Grammatica linguae Bohemicae* V. J. Rosy (1672), která je známá především nešťastnými pokusy o počeštění odborné gramatické terminologie a tvarovými neologismy, jimiž chtěla doplňovat domnělé mezery české gramatiky. První komplexní normativní příručkou spisovného jazyka, která byla díky prestiži jejího autora obecně považována za závaznou, byla *Ausführliches Lehrgebäude der böhmische Sprache*, vydaná v roce 1809. Touto mluvnici J. Dobrovský kodifikuje podobu jazyka doby humanistické, nikoli současné. J. Jungmann dokončil projekt Dobrovského mluvnice i slovníku tím, že se zasloužil o znárodnění jazyka a rozšíření jeho slovní zásoby⁸¹ vzhledem k tehdejšímu společensky kulturnímu prostředí svým *Slovníkem česko-*

⁸⁰ Ústav pro jazyk český vznikl v roce 1947 transformací Kanceláře Slovníku jazyka českého, založený v roce 1911.

⁸¹ Kromě toho, že byla vytvořena česká terminologie celé řady vědních oborů, bylo nutno nahradit používané německé termíny českými, nejčastěji se v českém prostředí adaptovala některá slova z ostatních slovanských jazyků, nářečí, ale vytvářeli se i kalky německých nebo latinských slov.

německým (1834 – 1839)⁸². Osvícenectví vedlo svou filosofií k obnovení dokonalé a ideální podoby jazyka, jehož kontinuita byla přerušena dvěma stoletími ztráty aktivních uživatelů. Dokončené obrozenecké období doplnila první příručka popisující kultivovanou výslovnost – Kalilogie čili O Výslovnosti Josefa Durdíka (1873) – která získala na důležitosti hlavně skutečností, že výslovnost byla kodifikována až v 50. letech 20. století. A. V. Šembera se jako první zaměřil na tehdejší výraznou nářeční diferenciaci. Genetická lingvistika 19. století se nevěnovala spisovným jazykům pozornost, proto Gebauerova definice spisovného jazyka je velmi stručná a neúplná, soustředí se především na jeho vývoj a konzervativnost. Nepostihuje ale klíčovou diferencii mezi jazykem lidovým a spisovným, kterou není možné redukovat na pouhou archaizační tendenci. Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví J. Gebauera, vydaná v roce 1902, ustanovila první závaznou pravopisnou normu. Ve stati Dobrý autor⁸³ ztotožňuje V. Ertl abstraktní představu absolutně dobrého spisovatele s územ spisovným, tím v podstatě formuluje myšlenku normy jako toho, co je v soudobém úzu spisovné. Ertlův odkaz převzal a rozpracoval Pražský lingvistický kroužek při tvorbě své teorie jazykové kultury, zaznamenané ve sborníku Spisovná čeština a jazyková kultura (1932). Mezi nejdůležitější gramatické příručky 20. století jistě patří Mluvnice spisovné češtiny F. Trávníčka (1947–1949), ve školním vzdělávání hojně používaná Česká mluvnice B. Havránka a A. Jedličky a nejrozsáhlejší dílo české gramatologie – třídílná Mluvnice češtiny. Stylistika češtiny byla rozvíjena od funkční diferenciaci stylů B. Havránka a teorie textu V. Mathesia přes syntetické dílo J. V. Bečky Úvod do české stylistiky (1948), kontroverzní dílo F. Trávníčka O jazykovém slohu (1953) až po Základy české stylistiky (1970) A. Jedličky a další pojednání o slohu např. od M. Jelínka nebo J. Mítríka. V současnosti asi nejkomplexnější stylistiku představuje Současná stylistika M. Čechové a kol. Lexikografické dějiny 20. století jsou rozmanité, rozprostírají se od roku 1911, kdy byla založena Kancelář českého slovníku, přes vznik Příručního slovníku jazyka českého (1957), Slovníku spisovné češtiny (1971), slovníků retrográdních, frazeologických, synonymických, atd., až po dílo matematické lingvistiky Frekvenční slovník češtiny (1961, 2004), jehož druhá verze byla pořízena již na základě výsledků Českého národního korpusu⁸⁴ (založeného 1994).

---

⁸² Vzorem byl Jungmannovi polský šestidílný slovník Samuela Lindeho (1807–1814).

⁸³ Tato stať byla zařazena do Ertlůva posmrtně vydaného souboru Časové úvahy o naší mateřtině (1929).

Mediální sféra a vztah k spisovnému jazyku

1. Mediální diskurz a publicistický funkční styl

1.1 Mediální diskurz

1.1.1 Role mediálního diskurzu a mediální prostředí

Výklad pojmu mediální diskurz je komplikován **nejasnou terminologií** a častým zaměňováním s pojmem text⁸⁵. Diskurz se je obvykle chápán jako **rozprava či jazykový projev v sociálním kontextu (komunikativním rámci)**, v lingvistice se ale zaměřuje více na jazyk a jeho použití, naproti němuž je **text definován jako komunikát produkováný v určitém momentu (komunikační artefakt)**. Ze sémiotického hlediska lze popsat proces masové komunikace pomocí znaků a kódů, přičemž za primární kód považujeme i přirozený jazyk. Význačnou roli v mediálním diskurzu sehrává kontext a intertextualita (viz níže). Skrze mediální produkci je konstruován význam sdělení a potažmo i kulturní významu mediálního obsahu. Je třeba věnovat pozornost nejen sdělení samotnému, ale také jeho recepci a produkci (obě je třeba právoplatně zohledňovat). **Masová média v postmoderní společnosti**⁸⁶ nabývají na důležitosti, protože odrážejí její rozmanitost. Mezi jednotlivými masovými médii se vytvářejí dialogické sítě, a tak dochází k propojení mediální sféry v jeden celek. Mediální žánry jako formáty jsou formy mediálního obsahu a mohou mít podobu otevřených a uzavřených textů. Asymetrická masová komunikace je v reálných podmínkách podmíněna určitými technickými a institucionálními prostředky. Strukturovaný předěl mezi produkcí a příjmem sdělení (přijímání mediálních produktů je jeho aktivní interpretací) dotváří schéma symbolické výměny informací a jeho dílčí procesy: **kódování a dekódování** (preferované čtení S. Halla). Potřebné znalosti pro tyto činnosti se ale vždy nemusí krýt (Thompson: 2004). Dostupnost v čase a prostoru se stále rozšiřuje a dochází k vytváření **mediované historičnosti a světovosti**. Masová média jsou obchodním artiklem a komodifikace symbolických sdělení má samozřejmě

---

⁸⁴ Český národní korpus má dnes již svou synchronní i diachronní část, je rozdělen dle mluvených a psaných textů a žánrově vyvážen.

⁸⁵ Podle Hoffmannové (1997) se obvykle diskurz považuje za pojem vyhrazený pro projevy mluvené (proti textu pro projevy psané), nebo bývá chápán jako pojem nadřazený pojmu text. Za nejširší, ale podle Hoffmannové nejpřesnější, definici lze považovat pojetí diskurzu, které zahrnuje nejen sdělení, ale také mluvčího, adresáta a situační kontext.

také vliv na výslednou formu mediálního produktu, který je komplexním vnitřně uspořádaným a hierarchizovaným celkem, zprostředkujícím konsumentům konstrukci světa v konkrétní historické situaci. Diskurz v podstatě funguje jako **odosobněná historicky a sociálně ustavená pravidla pro komunikaci**. (Jirák, Köpplová: 2009). V současné době je možné sledovat propojování mediálního a politického diskurzu, kterou předznamenalo mediální převzetí politické argumentace.

1.1.2 Přístup k mediálnímu diskurzu

K formování diskurzu jako klíčového pojmu studia sociálních věd napomohli M. Foucault se svým *L'Ordre du Discours* z roku 1971, Z. S. Harris⁸⁷, L. Althusser⁸⁸, J. Habermas a jeho univerzální pragmatika, T. van Dijk⁸⁹ a jeho funkční pragmatika a další. Analýza diskurzu (jako specifický přístup obsahové analýzy) se soustavně rozvíjí od 70. let, kdy M. Coulthard a J. Sinclair publikovali základní příručku funkčně strukturní interpretace dialogické interakce během školní výuky *Towards an analysis of Discourse*⁹⁰. Jejich poznání se inspirovalo systémovou lingvistikou M. A. K. Hallidaye, která se jako typ kategoriální gramatiky zakládala na hierarchii jazykových jednotek, uspořádaných v jednotlivých jazykových rovinách (rovina vyšší je složena z prvků roviny nižší). Na základě tohoto předpokladu je možné sledovat možnost výběru, tzv. opci, v rámci různých kategorií. Coulthard a Sinclair svůj popis systému vždy doplňovali interpretací neverbálních ne vokálních a prozodických prostředků. Také kritická analýza diskurzu, kritická lingvistika a radikální stylistika se formovala pod vlivem Hallidayovy vědecké práce, především na jeho pojetí diskurzu jako sociosémiotického procesu zaměřující se na vztah textových a sociálních struktur. Jejím hlavním cílem je zprostředkovat demystifikaci diskurzu, tedy odhalit jazykové prostředky, diskursivní strategie či celkový styl diskurzu odrážející mocenské struktury a odkrýt zakódovanou ideologii.

---

⁸⁶ Tato etapa společenského vývoje se vyznačuje odklonem od pevné víry a oddanosti, sklony k hédonismu a individualismu a komercionalizací (McQuail: 2009).

⁸⁷ Harris představil své pojetí diskurzu jako domény textové syntaxe v roce 1952 v publikaci *Discourse Analysis*.

⁸⁸ Althusser je jedním z představitelů marxistické teorie diskurzu.

⁸⁹ Van Dijk základní rysy své teorie postihl v encyklopedické příručce *The handbook of Discourse Analysis* z roku 1985, na mediální diskurz se zaměřil v *News as Discourse* z roku 1988.

⁹⁰ Jejich pětičlenná taxonomie byla založena na nejmenší jednotce act (odvozené z teorie mluvních aktů), která představovala prostředek vyjádření základních pragmatických funkcí. Vyšší jednotkou byl pojem move (replika s určitou funkcí), dále exchange (interakce účastníků konverzace), rozsáhlejší sekvence replik nazvali transaction, nad níž v hierarchii stojí celá interakce.

V současnosti je možné rozlišit široké pole přístupů k problematice mediálního diskurzu, který reprezentuje konverzační analýza (D. Greathbatch), kritická analýza diskurzu z pohledu sociokognitivního (T. van Dijk) a diskurzivní praxe (N. Fairclough), kulturní studia (S. Allan), strukturální analýza diskurzu⁹¹ (A. Bell), analýza jeho recepce (K. Richardson) i jeho vizuální podoby (G. Kress a T. van Leeuwen).

Při analýze mediálního jazyka je nejčastěji využíváno prostředků kritické lingvistiky (např. R. Fowler, G. Kress, R. Hodge), sociálně sémiotické a konverzační analýzy, jejímž představitelem je také Greathbatch, který do svého „technického“ popisu procesu komunikace zahrnul také komunikační omezení a tzv. neutrální postoj komunikantů. Van Dijk je považován za jednoho z vůdčích osobností sociokognitivní kritické analýzy diskurzu, jeho pozornost se zaměřila především na mechanismy, kterými se v médiích vyjadřuje názor a mentální modely mezi ideologií a diskurzem (sociální funkce, kognitivní struktury a diskurzivní vyjádření a reprodukce), podařilo se mu propojit mikrostruktury diskurzu (lexikální jednotky a slovní tvary) s makrostrukturami (téma a předmět), které jsou organizovány hierarchicky, v neposlední řadě se zabýval také porozuměním na obou rovinách, a potažmo také odpověďmi recipientů. Fairclough (1995) spatřuje v mediálním diskurzu změnu, posun společnosti⁹², která odráží jeho stabilitu a nestabilitu. Skrze společenskou a ideologickou podmíněnost mediálního diskurzu abstrahuje tři klíčové činitele jeho utváření: reprezentaci světa, identity vnášející do něj otisk individuality a společenské identity autora a vztahy mezi nimi. Podobnou triádu dimenzí rozlišuje v rámci existence mediálního diskurzu: analýzu mikro a makrostruktury textu, jednotlivé fáze vzniku a fungování textu v praxi (jak je konstruován, interpretován a šířen) a analýzu sociální role textu. Vztah společnosti a médií je podle Fairclougha dialektický, proto se právě v sociálním kontextu ustanovily formující tendence intertextuality: demokratizace, marketizace, technologizace a konverzacionalizace. Podle Fairclougha dochází k fragmentarizaci dosud platných norem a vzniku hybridních „mozaikovitých“ diskurzů. S. Allan ve svém teoretickém popisu diskurzu navázal na teorii kódování/dekódování S. Halla a rozčlenil existenci mediálního diskurzu do tří momentů mediální komunikace: produkce (kódování), textu samotného a do jednání konzumentů (dekódování). Naproti

---

⁹¹ Bell a Garrett (1998) považují *The Language of News Media* z roku 1991 za třetí klíčovou publikaci o mediálním diskurzu, vedle monografie Fairclougha (1995) a *News as Discourse* (1988) Van Dijk.

⁹² „A second objective is to argue a particular case I hope to convince readers that analysis of media language should be recognized as an important element within research on contemporary process of social

tomu A. Bell použil mediální obsahy ke komparaci s ostatními narativními texty a postihl komplexnost mediálního produktu, stejně jako význačnou roli času v jejich diskurzu.

1.2 Publicistický funkční styl

1.2.1 Vývoj publicistického funkčního stylu

Publicistický funkční styl nevznikl v počátcích Havránkovy klasifikace funkčních stylů, ale až ve 30. letech byl jako novinářský jazyk vydělen od ostatních stylů. Jeho vývoj a ustanovení provází spory o jeho dostatečnou vyhraněnost a samostatnost. Ve 40. letech ho J. V. Bečka popisuje jako součást jazyka praktického (s úředním a hospodářským), už F. Trávníček ho zařazuje mezi šest druhů spisovných slohů. A od konference v roce 1954 v Liblicích dochází na tomto poli stylistického výzkumu k výraznému badatelskému posunu, jeho dynamiku postihuje například J. Chloupek (1978) a M. Jelínek (1957). Praktický přístup ke stylu v něm promítla také nitranská škola (J. Mistrík, F. Miko, E. Pauliny a další). Problematice publicistického funkčního stylu a jeho vymezení mezi spisovnými funkčními styly se věnovala celá řada odborných konferencí: Problémy stylistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1983), Spisovná čeština a jazyková kultura 1993 v Olomouci, Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci (1996) v Brně, Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy (2004) v Brně, Metody a prostředky přesvědčování v masmédiích na Filozofické fakultě Olomoucké univerzity (2005), během nichž byl publicistický funkční styl vykreslen jako osobitá komunikační sféra.

1.2.2. Jazyk masových médií

Koexistence jazyka a médií nám dovoluje nejen studovat vliv médií na podobu jazyka, distribuci jazykových prostředků a výslednou prezentační formu, ale média také poskytují materiál pro klasifikaci komunikačních událostí, využitelných pro komplexní popis jazyka (Šoltys: 2007). Jazyk publicistického stylu je utvářen **prvky persvaze** (působící ve sféře kognitivní i emocionální) a **agitace sloučenými s informativní funkcí**, metajazyková funkce (apel a emoce) určuje podobu výsledného komunikátu, přestože je v některých případech přiznána uvozovkami či prozodickými prostředky.

---

and cultural change, a theme which is attracting growing interest in the social sciences.“ (Fairclough: 1995, s. 2)

Manifestace publicistického funkčního stylu je **spjata se zásadou obecné srozumitelnosti**, stejně jako s dobou, kterou nejvíce ze všech funkčních stylů postihuje z hlediska obsahového i formálního. I. Langer a F. Schulz von Thun et al.⁹³ shrnuli zásady pro srozumitelnost žurnalistických textů v čtyřech bodech: jednoduchost, členění/pořádek (textová stavba a provázanost), pregnantnost (přesnost) a stimulace (human touch). Jeho typickým znakem je **prolínání prvků hovorového a odborného funkčního stylu**. Paradoxně identifikuje zároveň stabilní a proměnlivé jazykové prostředky, je založen na spisovném jazyce a je zdrojem jeho proměn, v podstatě v něm lze spatřovat i **intenzitu současných tendencí**⁹⁴ (Chloupek: 1978). Důkazem může být existence jevů pocíťovaných za noremné⁹⁵. Spisovný jazyk poskytuje rejstřík jazykových prostředků signalizující formální/oficiální komunikaci a společenskou závažnost (Jiráček: 2006) Stylová příznakovost a nepříznakovost jazykových prostředků (strukturní diferenciací) umožňuje především lexikální (vhodný výběr registru jazykových prostředků) analýzu mediálních obsahů. Celková jazyková analýza textu by ale měla obsáhnout všechny jazykové roviny: od textové syntaxe a souvisejících konvencionalizovaných textových vzorců, přes textové jednotky, jejich členění, celistvost a kompozici textu, opakování (intenzifikace důležitosti) a řetězení výrazu až po analýzu gramatických jevů a fonologické a fonetické podoby mediálních produktů. Jako alternativního přístupu k analýze především beletrizujících textů lze užít i narativní teorie.

Oblast mediální diskurzu zaujímají do značné míry odlišné žánry zpravodajské a analytické, tradiční zpravodajství a komentáře. Druhé z jmenovaných se dostávají na pomezí beletrie a vyžadují individuální názorové pozice, oproti potlačení hodnotící složky ve zpravodajství. Mediální jazyk není jen nástrojem pro dorozumívání s konzumentem, ale také prostředkem sociálního zařazení, respektive vyřazení, a manipulace a ovládnutí. Odstínů nepřiměřené dramatizace, zlehčování, konotace, sugesce a srovnávání je třeba se obzvláště v seriózní žurnalistice vyvarovat. **Způsoby vyjádření, které usnadňují konzumentům příjem mediálního obsahu jsou stereotypnost a automatizace,** které pracují s formalizací jazyka (publicismy, frazémy) a modelovostí vyjádření. Tyto jazykově **stabilizační postupy se udržují a současně se**

---

⁹³ I. Langer a F. Schulz et al. o této klíčové podmínce textů s mediální tematikou v knize *Sich verständlich ausdrücken* z roku 2002.

⁹⁴ „... nejsilnější impuls vývojových změnám, protože nejintenzivněji ovlivňuje veřejnost; má k tomu potřebnou společenskou autoritu.“ (Chloupek:1978, s. 41)

záměrně porušují aktualizací, užitím pojmu stylově aktivního. Výsledné texty tak bývají do velké míry explicitní a přehledné (omezení kondenzace) a zároveň často obsahují výrazný prvek expresivnosti či emocionality. Svou doménu zde nachází přímá řeč, které je pomocí uvozovacích sloves (*verba dicendi*⁹⁶) přidán hodnotící odstín, nebo je doplněna naopak sémanticky prázdnými predikátory. Častým vyšínutím z větné vazby je elipsa, při níž dochází k vynechání významového jádra či transitivního slovesa. Nesrovnalosti v shodě podmětu a přísudku se objevují především špatným tvarem středního rodu u přísudkové části syntagmatu. Mediální jazyk využívá více sloves v činném slovesném rodě, protože působí dynamičtější a vyjadřují původce děje (nejsou deagentizována). Obrazná vyjádření (Minářová: 1995) pomocí přenášení výrazů do jiného kontextu s podobnou myšlenkou obohacují vyjádření a beletrizují ho. Jazyk masových médií využívá ustálených obrátů a reminiscencí, uchyluje se k inovaci přísloví, rčení a pořekadel (a jejich kontaminaci a transformaci, případně parémii). Hra se slovy, která je využívána především při tvorbě poutavých titulků, by měla vést k vtipnému, ale především přesnému pojmenování skutečnosti⁹⁷. Z lexikálního hlediska dochází k vytváření a používání novinářských klišé, floskulí⁹⁸ a módních výrazů. Preferované jsou také univerbizované výrazy (opačnou tendencí je nadbytečná multiverbizace), především kvůli stručnosti vyjádření, zachování autentického pojmenování a dostatečnému konotativnímu zatížení. Konotační hodnocení bývá naznačováno pomocí uvozovek, které označují nejen odvolání se na zdroj, ale také poukazují na hledání vhodného označení a umožňují pronikání neverbální oblasti do sémantiky sdělení. Z podobného důvodu zaplňují média i citáty, přejatá a cizí slova. Nesrovnalosti způsobují i neobratné překlady tzv. europeismů, způsobené formální podobností lexémů. Metaforika obohacuje kognitivní rozměr mediálních obsahů⁹⁹, nejčastější formou je tzv. tažená metafora (prolíná se částí textu). Publicistickým textům

⁹⁵ „Dále se setkáváme i s těmi jevy, které se už začínají pocíťovat jako noremní (zatím nekodifikované) a které odrážejí vývojové tendence jazyka.“ (Minářová: 1996)

⁹⁶ Více o tomto tématu: ŠOLTYS, O.: Několik poznámek k uvozovacím větám. Slovo a slovesnost, roč. 40, 1979, s. 157-159; ŠOLTYS, O.: Verba dicendi a metajazyková informace. Linguistica VIII. Praha, ÚJČ ČSAV, 1983

⁹⁷ Při tvorbě titulků se používá různých kreativních postupů, jedním ze zvláště zajímavých je tzv. kalambúr, slovní hříčka zakládající se na zvukové podobnosti dvou výpovědí, jako například Výbuch? Ví Bůh (Mladá fronta Dnes, rubrika Jižní Morava, s. 1, publikováno 4. 8. 2004, Newton Mediasearch)

⁹⁸ Tomuto fenoménu se věnuje V. Just, který vydal publikace lexikografického charakteru mapující oblast floskulí: Slovník floskulí: malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klišé, slogany, hantýrky, tiky, partiové metafory a slovní smogy; Slovník floskulí 2: další várka slovního smogu: paslova, pavazby, pamyšlenky.

⁹⁹ Přítomnost konceptuálních metafor v každodenním jazyce prokázal G. Lakoff a M. Johnson Methapors We Live By z roku 1980.

je velmi často vyčítána určitá vágnost, zneurčitení propozice (např. ve vládních kruzích). Jazykem publicistiky se prolíná také katachreze (*contradictio in adjectio*), např. na vlastní oči to ohmatat. Některé zvláštnosti se dotýkají také větného slovosledu a aktuálního členění větného, tendenci ve zdůrazňování určitého větného členu můžeme pozorovat především při tvorbě titulků¹⁰⁰ a tzv. vytýkáci opis najdeme také ve sportovní žurnalistice. Mluvená žurnalistika přináší vlastní typ jazyka, který je méně kondenzovaný v kratších mluvních taktech, má pravidelný slovosled a členění. V dialogických pořadech jsou vyžadovány ustálené obraty a konektory mezi jednotlivými promluvami. Vyjádření složitých vztahů a kausality můžeme sledovat v používání některých gramatických tvarů, například nepůvodních předložek, dějových adjektiv a substantiv verbálních. Vícevrstevnatost sdělované informace odráží také genitivní řetězce, kterým se lze v textu informačního charakteru jen těžko vyhnout. Text by neobstál bez návaznosti na skutečnost s jejím historickým a společenským kontextem, proto jsou texty provázány intertextovými odkazy a parentézí, která odkazuje na situační rámec komunikace.

Specifika přístupu jednotlivých typů masových médií k spisovnosti

Dříve než se budu konkrétněji zabývat realizací spisovnosti v jednotlivých typech masových médií, je nutné produkci mediálních obsahů zařadit do širšího sociálního kontextu. Německý lingvista U. Ammon (Dovalil: 2006) považuje **spisovnost za sociálně podmíněný fakt**, který utvářejí čtyři relevantní formující síly. Ammonův **model sociálního silového pole spisovné variety** je rozprostřen mezi kodifikátory, normové autority, jež posuzují, rozhodují, opravují a učiněné rozhodnutí pak prosazují (učitelé jazyka, jazykoví korektoři), modelové mluvčí/pisatele, kteří produkují modelové texty a reprezentují masová média, a jazykové experty. Na pozadí silového pole spisovnosti jsou umístěni adresáti, podílející se na jazykové kultivaci. Vyrovnáváním sil mezi nimi vyvstává reálná a aktuální podoba spisovnosti, přičemž poměr sil vždy vede k obnovení stability. Tímto způsobem dochází ke kontinuální redukci napětí mezi kodifikátem a územ v modelových textech.

---

¹⁰⁰ Konstrukce novinových titulků je z lingvistického hlediska zvláště zajímavou problematikou. Věnuje se jí například článek I. Mardh *Headlines: On the Grammar of English Front Page Headlines* z roku 1980.

Tlaky na modelové mluvčí/pisatele předurčují jazykovou stránku mediální produkce. B. McNair (2004) popsal technologický tlak na novináře, který zahrnuje textové editory i postupy zpracování mediálního obsahu, včetně jeho komprimace, a doprovázející tlak redakčního a profesního postavení novináře. Kolektivní charakter novinářské práce také působí nepřímo na podobu výsledného mediálního produktu, protože každá redakce má svou vlastní jazykovou politiku (upřednostňování variantních jazykových prostředků, aplikování určitých jazykových trendů), například P. Vybíral¹⁰¹, který působí jako jazykový poradce zpravodajství České televize, zřetelně upřednostňuje varianty lidi, policisti (místo lidé, policisté). Odpůrcem preferování nižších spisovných variant v televizi a rozhlasu je R. Adam (2007), který upozorňuje na nepatřičnost těchto jazykových prostředků v mediálním diskurzu. Ve zpravodajském vysílání České televize a Radiožurnálu Adam negativně hodnotí užívání slovesa umřít (místo zemřít), taky (místo také), tvaru neživotných maskulin v lok. sg. s koncovkou u (místo ě) a plošné vystřídání tvarů trpných přičestí adjektivy.

Z celkového hlediska se kontrola jazykové stránky mediálních produktů snižuje, a toto zjištění se dotýká nejen textů v elektronické podobě. Narušována je často nejen formální stránka textu, ale především logické souvislosti a koherence výpovědních celků. Nedostatky v jazykovém vyjadřování se dnes nehodnotí podle dříve uznávané zásady jazykové správnosti, ale je na ně nahlíženo v komunikačním kontextu pomocí zásady **vhodnosti/přiměřenosti**¹⁰². Je tedy nutné nejen řídit se podle toho, co je považováno za spisovnou normu, ale také uvažovat o kontextu a situaci, ve kterém se mluvčí vyjadřuje¹⁰³. Dalším ukazatelem spisovnosti je jejich **záměrnost/nezáměrnost** (Kraus: 2008), která odlišuje chyby z nepozornosti a funkční prvky porušující integritu spisovného vyjadřování.

1. Tištěná média

Jednota spisovnosti v tisku je zachována skrze korekturní zásahy. Tradičně je kladen větší důraz na jazykovou vytríbenost u psaných textů, především na pravopis.

---

¹⁰¹ „...častým užíváním spisovné češtiny v její hovorové podobě, a to především proto, že čtecí zařízení divák nevidí a moderátor se snaží svým vystupováním navodit přirozenější kontakt s divákem.“ (Vybíral: 2005, s. 77)

¹⁰² „Do popředí se dostává zásada *vhodnosti/přiměřenosti*: výrazové prostředky volíme tak, aby byly adekvátní tématu, komunikačnímu cíli, kterého chceme dosáhnout adresátovi, celé situaci a kontextu, aby byly srozumitelné a hlavně *účinné*.“ (Hoffmannová: 1997, s. 59)

¹⁰³ „K cílům mluvčího přitom patří nejen dodržení normy (popř. její kodifikace), ale i přirozenost vyjadřování, vhodnost pro danou situaci a kontext, zřetel ke stylovým a jiným funkčním výrazovým prostředkům.“ (Sgall, Pánevová: 2004, s. 16)

Tento fakt dokazuje období tzv. letních pravopisných válek (J. Salát¹⁰⁴), během nichž redakce suplovaly kodifikačních instituce. Psaná žurnalistika je z jazykového hlediska **nejkonzervativnější oblastí mediální produkce**. Textové vzorce hrají důležitou roli v odlišení zpravodajské analytické oblasti, narušení jejich rysů je jasným signálem pro čtenáře¹⁰⁵. Bohatost jazyka se v plné šíři uplatňuje v pestrém lexiku, ale také složitostí kompaktních souvětí a vztahy mezi nimi.

1.1 Jednoduchý management

Značný rozdíl po jazykové stránce lze sledovat mezi seriózním, bulvárními médii a lifestylovými tištěnými médii, orientace magazínů a časopisů určuje výslednou podobu jazyka svým působením na konkrétní typ adresáta. Nejen že kalkulují s jeho postoji, ale také mu vnucují líbivými slovy skrytou reklamu a podbízí se mu v zájmu své popularity módními výrazy. Důsledkem této marketingové strategie je nedůslednost a rozkolísanost v slovtvorbě, podivné počesťování (např. make-up artista), preponované neshodné přívlastky (např. last minute trendy), řada intezifikačních prefixoidů a radixoidů (např. maxipřehlídka, chicstyl). Dojem přátelského rozhovoru přináší iluzi mluvenosti, která skrze kontaktovost, např. využitím otázek, imperativů, hyperboly a expresivity, čtenáře oslovuje (Saic Římalová: 2002). Žánr interview je také považována za bránu pronikání mluvené češtiny do tištěné žurnalistiky. (Hoffmannová: 2004)

Titulek, který upoutá čtenářovu pozornost jako první, by měl být formulován v souladu s tematicko-rematickými posloupnostmi, větná konstrukce musí být logická, výstižná a měla by se vyvarovat zkreslení a nejasností. Srozumitelnost a návaznost textu by měly být principy uplatňované v rámci každého mediálního textu¹⁰⁶.

V tisku by mělo být využíváno celé spektrum jazykových prostředků, dbát by se mělo také na odlišení neutrálního jazyka zpráv od subjektivně zaujatého jazyka komentářů a na podporování přesnosti pojmenování (např. jednoznačných místo víceznačných slov) oproti snižování vypovídací hodnoty vágními frázemi. Bulvární tisk disponuje vlastními velmi expresivními jazykovými prostředky, které mnohdy

---

¹⁰⁴ SALÁT, Jakub. Dopad nového vydání Pravidel českého pravopisu z roku 1993 (spolu s Dodatkem) na redakční praxi. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. 2007. 45 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Otakar Šoltys, Csc.

¹⁰⁵ Tradiční žánry jsou v publicistice v tisku pevně ukotveny v autorů a čtenářů, což potvrzuje výstižný Šoltysův (2007) příklad Vaculíkova porušení textového vzorce fejletonu (Velikonoce z 10. 4. 2007 v Lidových novinách).

deformují realitu ve vlastní prospěch. Regionální publicistika, ve které působí místní dopisovatelé bez jazykového vzdělání, vykazuje stále sílící vliv administrativního funkčního stylu (projevujícího se nepřehlednou a složitou syntaxí), přestože novinář by měl naopak veřejnosti tlumočit složitou situaci v transparentních logických souvislostech. Naopak zjednodušujícím syntaktickým činitelem jsou tzv. nepravé vedlejší věty (formálně věty vedlejší, významově ovšem vystupují jako věty hlavní) a konfrontační souvětí (zjednodušující jazykové vztahy na prostou konfrontaci faktů), které byly popsány F. Danešem již na počátku 60. let¹⁰⁷. Nejen tento moderní syntaktický jev způsobuje, že rozmanitost větných vztahů spíše upadá. V tisku je populární zejména stylizace a imitace dialogického projevu, napodobování jiné osoby v zájmu autenticity, nebo imitace hlasu lidu, jež získává čtenáře svou specifickou dikcí (Hoffmannová: 1996).

Jak jsem již zdůraznila výše, pokud se chceme věnovat konkrétním jazykovým chybám a prohřeškům proti spisovnosti, musíme rozlišovat jejich záměrnost (motivovanost) od nezáměrnosti (nemotivovanost). Nezáměrné chyby v tisku, které mohou být způsobeny nepozorností nebo neznalostí, patří mezi jazykové nedostatky, které se obvykle podaří zachytit korektorům (např. věcím místo věcem, ví místo vědí, tisknul místo tiskl), ty záměrné je možné vysvětlovat jako porušení spisovné s opodstatněním, specifickým účelem. Někdy sám autor opatří daný výraz uvozovkami s vědomím jeho příznakovosti, jindy ho zahrne do doslovné citace, aby podpořil autenticitu výroku, v některých případech je ale téměř nemožné poznat, nakolik jsou jazykové jevy motivované. Nejlépe lze autorův vliv spatřovat v celkovém výběru jazykových prostředků (především pak v lexiku), ojedinělé chyby na všech jazykových rovinách jsou jen těžko odůvodnitelné, lze v nich sice sledovat jisté tendence, ale vzhledem k rozsáhlosti současné mediální produkce, je jejich úplná klasifikace nemožná. Pokusím se zde tedy alespoň o vytvoření částečné typologie, o níž se přede mnou se pokusil již P. Sgall a J. Pánevová¹⁰⁸ (2004), ale **prohřešků proti spisovnosti je nespočetně a jejich závažnost je různá**¹⁰⁹ – od překlepů až po překroucení informace a

¹⁰⁶ Tyto zásady prezentuje příklad P. Sgalla a J. Pánevové (2004): „Tramvaj projela zdí. Trosky 49letého zaměstnance, který tam plnil své úkoly, zcela zavalily.“ (Mladá fronta Dnes, 24. 7. 1994)

¹⁰⁷ viz Daneš, F.: Konfrontační souvětí se spojkami jestliže, zatímco, aby, když. Naše řeč. roč. 46, 1963, s. 113 – 130.

¹⁰⁸ Rozděluji je do několika oblastí – pronikání interdialektů, případně tvarů nářečních, vytváření hypekorektivních jevů, nedostatky způsobené neznalostí normy, myšlenkové nedbalosti a překlepy.

¹⁰⁹ „Mluvíme-li o nešvarech, poklescích a chybách, neuvědomujeme si, že jsou různého druhu a mají různou závažnost jak pro kvalitu vyjadřování, tak i pro situaci češtiny a možná řešení jejich obtíží.“ (Sgall, Pánevová: 2004, s. 15)

manipulaci se slovy. Nezanedbatelný vliv na jazykovou stránku mediálního textu má také individualita novináře, i když níže jmenované jazykové nedostatky jsou výsledkem nutného zobecnění.

Po formální stránce je korigován především pravopis, zde je možno sledovat širokou škálu chyb od psaní velkých písmen až po špatné používání interpunkce. Ta je nadužívána v bulvárních médiích, kde se pomocí nadměrného a často i chybně umístěného užití vykřičníků, otazníků a dalších interpunkčních znamének vyjadřují emoce a apel. Fonologické chyby obvykle na úrovni překlepů bývají snadno eliminovány, v kontextu souvislostí jsou totiž lehce rozpoznatelné. Na morfologické jazykové rovině a ve slovtvorbě tkví těžiště mnoha jazykových nedostatků.

V otázce přechylování především cizích jmen panuje značná nejednotnost, z hlediska managementu participantů mediální komunikace hraje v současné době významnou roli genderová lingvistika, jejíž expandování do české mediální krajiny je přijímáno dvojsečně. S. Čmejková ale upozorňuje, že v českém jazyce je vztah mezi gramatickým a přirozeným rodem komplikovanější, než by se zdálo, a stanovuje (Čmejková: 1997) tři pro genderovou lingvistiku problematická užití rodu (skupina ze smíšených pohlaví, přechylování a predikátory vztahující se ke smíšené skupině). Hybridní kompozita patří mezi jednu z nejproduktivnějších slovtvorných oblastí (např. megaúspěch), v tisku se ale lze setkat také s řadou neústrojných kompozit (např. umělohedvábný), neologismů (např. volnočasová), nové významy vyjadřují i slovesa s vidovými předponami (např. vyzásobeny, vyzmetkovat). Rozkolísanost vládne také v oblasti skloňování cizích slov. V některých případech dochází k úplné deflektivizaci slovního tvaru. Mezi běžné nedostatky patří nesprávné používání reflexivních posesiv a zdvojení negace a stupňování. Z lexikálního hlediska je tisk velice pestrý, najdeme zde módní výrazy, okazionalismy, sématicky prázdná slova, konotativně zatížená slova, stylově příznaková slova, analytické predikátory, publicismy, ale i termíny a cizí slova, patrný je silný vliv anglického jazyka. Některá slova cizího původu jsou po začlenění do českého jazykového systému používána bez znalosti jejich významu (např. optimálnější, stálí štamgasti). Objevují se familiérní univerbizovaná slova, stejně jako lze sledovat vliv multiverbizace (např. provedl kontrolu místo zkontroloval). Syntakticky problematické konstrukce představují výše zmíněné nepravé vedlejší věty a konfrontační souvětí, nesprávný tvar při shodě, zejména u plurálu středního rodu (např. varování nezabraly) a vyšínutí z větné stavby, za chybné je považováno zeugma, anakolut a kontaminace. Anglický jazyk ovlivňuje nejen lexikum, ale také proniká do

syntaktických konstrukcí typu „Je to o tom.../It is about it...“, nebo „Smyslem něčeho je.../The purpose of something is...“. Textová soudržnost je doprovázena aktuálním členěním větným a slovosledem, který bývá nejčastěji narušen v případě použití příklonek (klitik). Zachování logické výstavby textu podporuje i jednoznačná deixe.

1. 2 Organizovaný management

Tištěná média mají oproti vysílacím médiím nespornou výhodu v kontrole formální stránky svých produktů před jejich zveřejněním. Korektorskými zásahy se daří text efektivně očistit především od pravopisných a základních gramatických chyb. Tisk je ale upředěn ze celé sítě problematických výrazů a konstrukcí. Nedostatečnost současného mediálního diskurzu v případě tisku se objevuje po stránce logické a významové. Je zřejmé, že kultivovanost vyjadřování se odvíjí od erudovanosti autorů textů. Kromě jednoznačné formulace cílů jazykového plánování, které by obsáhlo všechny výše zmíněné jazykové jevy, by bylo potřebné provádět zpětné rozborů a vysvětlování nepřesností pojmenování, zkreslení či zjednodušení informace. Tato zpětná reflexe by autorům přinesla větší uvědomění si důležitosti jazykové stránky v modelování skutečnosti. Kontinuální programy obohacování jazykové stránky by měly tvořit součást redakční jazykové politiky.

2. Vysílací média

Vysílací média zprostředkovávají **mluvený projev**, rozhlas pouze verbální a vokálně neverbální komunikaci, televize i doprovázející neverbální nevokální komunikační prostředky. Rozhlas musí předpokládat kulisový poslech (selektivní percepci), zvětšenou náročnost na vnímání, která je podmíněna lineárností poslechu a nároky na soustředění (její časová perioda se stále zkracuje).

2.1 Jednoduchý management

Rozhlas je tradiční doménou prestižního vyjadřování¹¹⁰ Právě proto, že je médiem těch nejkonzervativnějších posluchačů, kteří dbají na kultivovanost projevu, vznikl protest organizovaný na internetu Nechceme přeladit! (Nemáme kam)¹¹¹.

---

¹¹⁰ „Rozhlasové vysílání vždycky ovlivňovalo jazykové chování veřejnosti, dobrá jazyková stránka byla jedním z předpokladů jeho kvality a byla pocíťována také jako jeden z aspektů prestiže rozhlasu.“ (Müllerová: 1996, s. 204)

¹¹¹ Organizátoři protestují nejen proti všeobecné bulvarizaci veřejnoprávního média, ale také proti nedostačujícímu jazykovému projevu rozhlasových mluvčích. Hlavní body svého protestu shrnují na

Normotvorné postavení rozhlasového vyjadřování¹¹² v posledních letech narušuje rozdíl mezi primárními potřebami mluvčího a posluchače, pohodlností mluvčího a potřebou srozumitelnosti posluchače. Zřetelná artikulace je nezbytným požadavkem na řeč modelového mluvčího. Hyperkorektní výslovnost, především názvů cizího původu, je jedním z nejčastějších prohřešků rozhlasových mluvčích. Neartikulované zvuky jsou nepřijatelné v souvislosti s kulturou vyjadřování a vlastnostmi média. Na rozdíl od televize rozhlas nenabízí podpurný obrazový doprovod, který utváří především vystupování moderátora a jeho neverbální působení na diváka.

Vysílací média pracují se dvěma druhy projevů – improvizovanými a připravenými – ve kterých se také odráží odlišnost mluvenosti a psanosti. Připravené mluvené texty (psaná mluvenost) se nejčastěji objevují ve zpravodajství a spontánní mluvené při studiových diskuzích a reportážích. U improvizované mluvy se smysl promluvy utváří během řeči (sekvenčnost organizované mluvy) a kultivaci řeči nelze provádět zpětně, proto jsou častými jevy přeráznutí a jejich rektifikace v proudu řeči. Mluvený jazyk je charakteristický snahou o větnou sevřenost, uvolněnou větnou stavbu (aditivní přiřazování vět) a parentezemi. Obvykle se užívá běžného lexika a na rozdíl od psaného projevu se uplatňuje jiná výpovědní perspektiva, která zahrnuje celou řadu spojovacích a zastřešujících promluv.

Mezi specifické oblasti mluvené řeči patří jistě **sportovní a motoristický slang** (např. univerbace a používání nespisovných sufixů). Této oblasti nebyl zatím věnován dostatek soustavné pozornosti, přestože slangové výrazy stále více pronikají do mediálního diskurzu¹¹³.

Bohatým zdrojem zkoumání spisovnosti jsou dialogické pořady, kterým se dlouhodobě věnuje O. Müllerová (1995), J. Hoffmannová (Müllerová, Hoffmannová, Schneiderová: 1992) a S. Čmejrková (2003, 2006) z Ústavu pro jazyk český. Materiál pro jazykové analýzy **mediální dialogických projevů** poskytuje korpus DIALOG¹¹⁴, který tvoří přepisy a videozáznamy celé škály dialogickým pořadů. V mediálně institucionalizované formě dialogu se vyprofiloval speciální žánr talk-show, v němž se uplatňuje převaha moderátora, vtip a nadsázka, často ústící v překročení žánrových

---

internetové stránce WWW: <<http://iprotect.podiv.cz/dokumenty/84>> a dokonce doplňují i vlastní postřehy a opravy přímo z vysílání na stránce: <<http://iprotect.podiv.cz/opravy>> [cit. 12. 4. 2010].

¹¹² Normotvornost a kultivovanost rozhlasového vyjadřování je zakotvena, podobně jako v případě Českého televize v Kodexu, věnuje se mu článek 16.

¹¹³ „At present, attitudes toward slang are more relaxed, and this is connected, among other things, with a more frequent use of slang expressions within the language of the mass media.“ (Neústupný, Nekvapil: 2006, s. 240)

norem a konvencí. Během výzkumu jazykovědci sledují strategii Public Oral¹¹⁵, mluvní akty a jiné pragmalingvistické veličiny, ale také například teorii zdvořilosti¹¹⁶, kterou v českém prostředí rozvíjí zejména Čmejková (1996). Podstatou této strategie, která pohlíží na mluvenou řeč z kontextu samotných mluvčích, je chránit si tzv. tvář, tedy pozitivní společenskou hodnotu, která je konstruována okolím na základě komunikačního chování daného mluvčího. V rámci společenské hodnoty lze zvolit dvojitý přístup, buď pozitivní – toužit po ocenění, sdílet názory s ostatními a identifikovat se s nimi – nebo negativní – udržet si autonomii a svobodu jednání, ale i vymezovat se a vnučovat svému partnerovi. Vzorem kultivovanosti je v tomto případě podle Čmejkové M. Eben, naopak přehnanou familiárností podle ní oplývá například P. Zedníček. Kultivovanost projevu ovšem není možné měřit pouze podle míry nespisovnosti, ale také podle zakotvenosti projevu v kontextu a individuality mluvčího. Do okruhu managementu mediálních participantů patří také problematika tykání a vykání. Pokud mediální pracovník zná osobně svého hosta, obvykle i ve velmi formálním prostředí s ním komunikuje pomocí druhé osoby, moderátoři mezi sebou si také obvykle tykají. Zda je tento přístup správný je nejednoznačné, ale přátelské předpoklady komunikace předurčují i výslednou formu mediálního produktu, která je poznamenána neoficiálními prvky. V mediálních dialozích lze sledovat okamžité interakce různého druhu, proměny hovorové češtiny, která má (viz výše) velmi blízko k nespisovnosti. Specifika mluvené řeči popsala Müllerová (1995), která zdůraznila důležitou roli metakomunikační výpovědi, protože mnoho prozodických odstínů mluvené řeči nemá korelát v psané podobě (např. ortofonie u moderátora, tempo). V rozhovorech mluvčí dodržují své sociální názory, a tak dochází zvnitřnění a zvnějšnění diskurzu ve vztahu k tématu a na podobu spisovné mluvy má neméně podstatný vliv také spontánnost či zdrženlivost mluvčího (Čmejková: 1996). Není výjimečným jevem, že host „testuje“ svými promluvami veřejné prostředí komunikace a osobnost novináře. Samozřejmě, že do dialogu vstupuje také ironie, konfliktnost, způsob oslovování, snaha o usměrnění, apodidaktičnost a kategoričnost vyjadřování. V každém případě by u modelových mluvčích měla vynikat jejich profesionalita¹¹⁷, jak v logice kladení otázek, tak v úrovni

¹¹⁴ Více viz článek S. Čmejkové, L. Jílkové a P. Kaderky Korpus Dialog (Slovo a slovesnost, 2004).

¹¹⁵ Tato strategie byla stanovena International Association for Dialogue Analysis.

¹¹⁶ teorie zdvořilosti byla vypracována v roce 1987 S. Levisonem a P. Brownovou na základě práce E. Goffmana On Face-Work: An analysis of rituál elements in social interaction z roku 1955.

¹¹⁷ „V textech spontánně mluvené publicistiky a v zábavních žánrech však moderátoři i externí mluvčí mohou 'přepínat kód' od prestižního jazykového vyjadřování až po prvky charakteristické pro intimní

jazykové kultivovanosti. Vnímání projevu ztěžují nejen změny větných perspektiv, ale i nedostatečná jazyková kompetence mluvčího. Mezi časté jevy moderátorského projevu se řadí inkluзивní plurál, zesilující částice, personifikace. Konverzační úroveň se odvíjí od typu pořadu, od typu média i od individuálních zvyklostí a schopností moderátora. Do tohoto diskurzu zasahují v současnosti také výrazně trendy infotainmentu a confrontainmentu, které demonstrují interdisciplinárnost mediálního diskurzu.

Ve vysílacích médiích lze nalézt také celou škálu jazykových chyb, ale důraz na jazykové roviny se posouvá více k fonologické a fonetické rovině, protože z hlediska srozumitelnosti a významové explicitnosti je nutné zřetelně odlišovat hlásky (ortofonie). Dnes je zejména zřetelné splývání samohláskových polí (zřetelné v příkladu P. Vybírala, který představuje větu Veník ujel. namísto Viník ujel.), případně deformace vokálů, výjimkou ale není ani špatná výslovnost konsonantů (pozůstatky řečových vad). Jednou z nejčastějších chyb moderátorů je výslovnost j v pomocných tvarech slovesa být v minulém čase. Po morfologické stránce dochází k použití nesprávného tvaru, který je diváky/posluchači zaznamenán bez následného korigování. Na této rovině mnohem více než v tištěných médiích zasahují nespisovné tvary interdialektů. Obraz jazykové stránky těchto médií utváří hledání vhodného výraziva, které je mnohdy nepřesné, vágní nebo chybné, rozhodně by nemělo vykazovat konotativní zatíženost v neutrálním zpravodajství (např. vědátor). Dalším úskalím mluveného projevu je skutečnost, že promluvové úseky nejsou tak dlouhé, jak vyznačuje interpunkce ve větě¹¹⁸. Nedodržení větné shody, vyšínutí ze syntaktické vazby (především kontaminace) a problémy s valencí jsou často způsobené přerušением myšlenky v řeči. Aktuální členění činí problémy především v otázkách (např. To tvrdí konkrétně kdo?), složitých souvětích a kontrastivních zpravodajských tématech (např. Dětský domov chce zrušit ministerstvo školství). Mluvený text vykazuje známky fragmentárnosti a nesouvislosti jeho stále se proměňující struktury. Z hlediska ortoepie a používání prozodických prostředků je třeba dodržovat zřetelné členění a správnou výslovnost. V současnosti se objevuje větný důraz na posledním slově věty, i když je významově naprosto neopodstatněný. Intonace má odrážet apel a ukončení významového celku, přestože dnes je možné sledovat stoupavou intonaci i tam, kde končí promluva, což vzbuzuje dojem stálé neukončenosti a nečlenitosti komunikátu. Toto protismyslné zacházení s větnými prostředky a

---

konverzaci a mohou hovořit podle rolí, které představují jak ve vztahu k sobě navzájem, tak i publiku.“ (Bartošek: Čmejrková, Hoffmannová: 2003, s. 55)

¹¹⁸ Více o syntaxi mluvených textů více v publikaci O. Müllerové Mluvený text a jeho syntaktická stavba.

neúměrně rychlé tempo zhoršují srozumitelnost projevu a napomáhají k úpadku kultury vyjadřování ve vysílacích médiích.

2.2 Organizovaný management

V rámci organizovaného managementu je v některých společnostech (např. ve Velké Británii) ve vysílání regionálního charakteru akceptován například akcent a jiné lokální řečové znaky (Neústupný, Nekvapil: 2006). Přestože v lokálních médiích není obvykle kladen tak silný důraz na dokonalost řečového projevu, v České republice je stále vysoká kontrola spisovnosti ze strany běžných mluvčích.

Od profesionálních mluvčích je vyžadován dokonalý jazykový projev. Z tohoto důvodu si některá média své mluvčí sama školí (např. Český rozhlas zřídil hlasovou výchovu pro elévy), aby mohli rozvinout své rétorické schopnosti na základě kvalitní hlasové techniky, a tím byl podpořen vznik individuálních rysů komunikace a posílena analytičnost a logická argumentace mluvčích. Nemělo by se také zapomínat na procvičování prozodických prostředků, které dotváří kultivovaný obraz profesionální mluvy.

Požadavky na profesionální mluvčí by měly být doplněny ze strany jazykové politiky určitého masového média tím, že by byl vypracován jednotný redakční přístup ke všem oblastem jazyka včetně vztahů k menšinovým jazykům, tak jak to například učinila BBC s ofenzivním jazykem médií a velštinou¹¹⁹.

3. Síťová média

3.1 Jednoduchý management

Síťová média představují v současnosti velmi dynamicky se rozvíjející mediální oblast. Široká přístupnost a interaktivita tohoto média způsobuje, že **formální a neformální komunikace se velmi úzce prolínají**. Občanská žurnalistika vnáší do této oblasti nespisovné formy, takže v celkovém kontextu se projevuje značná variantnost prostředků (můžeme nalézt spisovné dublety, ale i nespisovné až bizarní slovní tvary), v nichž se norma prolíná v nejednoznačných rysech. Dialektické jazykové útvary

---

¹¹⁹ V programu Editorial Policy Guidance Note Offensive language se BBC dotýká křehkosti mediálního vyjadřování. Lze nalézt na internetových stránkách doplňující Editorial Guidelines BBC WWW: < http://www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/assets/advice/offensive_language.pdf > [cit. 20. 4. 2010]. Postup vůči velštině ve veřejném vysílání lze nalézt na internetových stránkách BBC WWW: < http://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/policies/welsh_language/welsh_language_scheme.html > [cit. 20. 4. 2010].

nachází svůj prostor jen v malém měřítku, jejich celoplošná prezentace, jako například v případě Deniku Ostravaka, je neúnosná (Šoltys: 2007). Zpravodajské servery, které pracují nezávislé na tištěných médiích, považují za nejvyšší prioritu aktuálnost sdělení, k opravě jazyka dochází tedy i zpětně (Mazancová: 2008), přičemž zpětná vazba je přímočařejší a obvykle se realizuje v diskuzi přímo pod textem. Úspornost textu usnadňují hypertextové odkazy. Internetová síť nabízí neomezený prostor (publikování nezkráceného znění článků) pro vyjádření a možnost hlubší diverzifikace mediálního obsahu, proto na rozdíl od ostatních dvou typů médií zde nepanuje tak silně princip jazykové ekonomie. Zvláštním typem managementu komunikačního kanálu je elektronická komunikace bez diakritiky, běžná na internetové síti. Spisovnost na internetu slouží jako záruka důvěryhodnosti a institucionální garance média. **Konvergentní vývoj nových médií způsobuje, že dochází k propojení textu a audiovizuálního doprovodu, a tím je současně utvářena syntéza nedostatků obou druhů médií.** Webové vyhledávače dnes umožňují lexikografické hnízdování (Šoltys: 2007). Pluralita názorů a obsahů je filtrována zpravodajskými médii, paradoxně tak vzniká informační smyčka: novinář píše o tom, co najde na internetu, vyhledávač nabízí, co přinesla média (Rußmohl, Bakičová: 2005).

3. 2 Organizovaný management

Internetová síť je tak rozmanitým prostorem, že pokusy o regulaci jazykového vyjadřování se v tomto kontextu jeví jako nemožné. Přesto by se na jazykový management v této sféře mediálního diskurzu nemělo rezignovat. Z častých zpětných oprav na zpravodajských serverech je zřejmé, že spisovné vyjadřování není v tomto prostředí do velké míry zautomatizováno. Z ukázek, které předkládám v příloze, vyplývá, že hranice tolerance jazykových prostředků je posunutá směrem k nespisovnosti, což předurčuje charakter samotného média. Jazykový management by se měl uskutečňovat především v rámci seriózních zpravodajských serverů, které by pomocí vlastního akčního plánu a silnější autorské regulace zvýšily kvalitu svého produktu.

Závěr aneb hudba budoucnosti

Výše jsem představila problematiku spisovnosti v širokém kontextu českých médií a jazykové situace v České republice, i na konkrétních příkladech z české mediální produkce. Jazyk médií projevuje svou rozmanitost v **situačním jazykovém**

managementu, který je **omezen rutinizací interakčních strategií** (Müllerová, Hoffmannová, Schneiderová: 1992). Jednotlivé domény vstřebávají emické (závislé na kontextu dané kultury) podněty v podobě představ aktérů jednání, jejich chápání a rozlišování reality. Jedním z hlavních přínosů teorie jazykového managementu je skutečnost, že zohledňuje právě konkrétní interakci.

Inspirujícím příkladem úspěšné jazykové politiky, který může posloužit jako impuls pro české prostředí, je švédský akční jazykový plán. Švédsko je zemí s dlouho tradicí v institucionální kultivaci svého národního jazyka, Švédskou akademií (založenou v roce 1786) doplňují další jazykovědné instituce, například Jazyková rada. Akční jazykový plán zpracovává rysy jazykové situace typické pro současnou jazykovou situaci mnoha evropských států, které se dají shrnout do tří klíčových bodů: vzrůstající vliv anglického jazyka, prohlubující se multilingvize společnosti a zvýšené poptávka po dobrých znalostech psaného i mluveného jazyka (Nekvapil: 2007a). Pro zpracování plánu reflektující tuto situaci švédská vláda ustavila parlamentní komisi, která v roce 2002 předložila švédskému ministrovi kultury obsáhlou zprávu představující akční program pro švédský jazyk, který si klade za cíl pozvednout pozici švédského jazyka, zajistit, aby všichni měli rovný přístup k standardnímu švédskému jazyku a souhrnně představila ucelený návrh jazykové politiky, jenž neopomíjí žádné oblasti jazykové komunikace, včetně té mediální, a poskytuje prostor pro rozsáhlou kultivační činnost. Cílem navrženého programu bylo nejen zlepšování vyjadřovacího potenciálu standardního jazyka, ale i snaha o jeho maximální srozumitelnost v podobě tzv. jasné řeči (plain language), jež má poskytovat komunikačně účelný prostředek pro všechny vrstvy společnosti. Jazyková variantnost slouží jako možnost jazykového rozpětí (Nekvapil: 2007a, s. 235). Akčnímu švédského plánu jsem se úmyslně věnuji až v závěru svého pojednání o spisovnosti v médiích. **Výše jsem navrhovala přístup k jednotlivým jazykovým problémům, stejně jako zacházení se spisovností různých typů masových médií, ale česká jazyková situace vyžaduje mnohem ucelenější a komplexnější řešení, které by zahrnovalo všechny oblasti veřejného života ve vzájemné provázanosti.** Podobně jako Švédsko i Česká republika se ocitla na průsečíku neoživeného lingvistického teoretického rámce a postmoderní společnosti.

Jazyková situace v České republice je vytvářena střídáním konkrétních jazykových variet a nestrukturních jazykových útvarů, ale i užíváním jazyků různými mluvčími v různých doménách. Jazykové plánování modifikuje a stabilizuje jazyk a jeho reprezentativní varietu. Jazyková kultivace je komplexní jazykovou činností

(Nekvapil, 2007a), která zahrnuje péči o jazykovou kompetenci, stejně jako komunikační potenciál. V rámci kultivace se uplatňuje provázanost korpusového a statusového jazykového plánování, v neposlední řadě je nutné zmínit, že na kultivaci se podílejí všichni, od politických představitelů, přes lingvisty až po běžné mluvčí. **Přes všechny tyto charakteristiky se vztah České republiky k jazykovému plánování¹²⁰ dá označit za nejednoznačný.** Nejvíce pozornosti se dostává problematice obecné češtiny, přestože diglotická situace se v budoucnosti s největší pravděpodobností nezmění (Neústupný, Nekvapil: 2006), a naopak minoritním jazykům v tomto kontextu není věnován dostatečný prostor. Tento postoj k důležitému procesu jazykové kultivace je způsobem dědictvím minulosti, konzervativním přístupem k národnímu jazyku i velkou mírou stereotypnosti ve společnosti.

Analýzu mediálního diskurzu je třeba provádět systematicky na všech jazykových rovinách, sledovat všechny jazykové útvary, i vztahy s ostatními jazyky, a zahrnout i charakteristiku komunikačního prostředí jako neoddělitelnou součást diskurzu.

Zdánlivě nesourodé aspekty tohoto komunikačního rámce tvoří celkový pohled na spisovnost v českém mediálním diskurzu, která je průsečíkem historického a sociologického vývoje české společnosti s mediálním prostředím. Naším úkolem bylo popsat rozmanitost současných jazykových a komunikačních podmínek, v rámci nichž se mediální komunikace formuje, a v perspektivách světové lingvistiky stanovit roli spisovného jazyka v médiích a pomocí teorie jazykového managementu navrhnout demokratičtější způsob jeho regulace.

Resumé

Cílem této bakalářské práce bylo představit faktory, které ovlivňují realizaci spisovnosti v mediálním diskurzu. Integrita spisovného jazyka může být narušena mnoha způsoby a z mnoha důvodů. Motivace těchto narušení reprezentativního komunikačního kódů, který je ochraňován médii, může být součástí autorova záměru, stejně jako nepřesnosti jeho vyjádření. Jazyk v médiích může sloužit jako nástroj manipulace i jako obraz

---

¹²⁰ „Jazykové plánování a jazyková politika nejsou určitě prioritou České republiky. Příčin tohoto stavu je několik: patří k nim obecná nechuť k centrálnímu, byť jakkoli variabilnímu plánování čehokoli, což je přetrvávající reakce na totalitní režim, který v zemi vládl před rokem 1989; dále je to pocit, že česká etnicita, a tudíž i čeština nejsou nijak ohroženy, resp. že v této dimenzi nejsou žádné velké problémy, a konečně pro nezanedbatelnou část společnosti sama etnicita, ať už majoritní nebo minoritní, a příslušné jazyky nepředstavují dnes tak velkou hodnotu, že by jim měla být věnována speciální pozornost.“ (Nekvapil: 2007b, s. 19)

rozmanité společnosti, reflektující společenské procesy. Proto je důležité k dosažení celkového obrazu české veřejné sféry zahrnout do pojednání o spisovnosti i vývoj jazyka a současnou jazykovou situaci.

Masová média v postmoderní společnosti disponují mocí v nastolování témat, proto je podstatné, jak pojmenovávají realitu. Nedeterminují totiž jen informovanost svých konzumentů, ale také mohou kultivovat jejich veřejné vyjadřování. V současnosti je nezbytné hledat způsoby regulace veřejné komunikace, jež by odpovídaly demokratickému duchu společnosti. Lépe než předchozí praxe jazykového plánování se skutečné jazykové situaci přizpůsobuje teorie jazykového managementu.

Jazyková situace v České republice se vyznačuje napětím mezi jazykovými varietami, ale také opomíjením multilingvální dimenze společnosti. Česká média dodnes nepřijaly žádné koherentní řešení jazykových problémů, přestože veřejnoprávní média ve svých kodexech garantují vysokou jazykovou úroveň svých profesionálních mluvčích. Kromě ojedinělých náznaků sebereflexe je třeba zdůraznit roli Jazykové poradny Ústavu pro jazyk český, která je velice užitečnou součástí novinářské praxe, i přesto, že redakce mají zvláštní korektorské oddělení. Postoj konzumentů k jazyku mediálních výstupů je převážně negativní a některé rysy mediální komunikace přispívající k tomuto veřejnému mínění stále přetrvávají. Také tlak ovlivňující mediální produkci a marketingové strategie směřované k získání konzumentů vstupují do dynamického mediálního diskurzu.

Summary

The aim of this Bachelor thesis was to present the factors that influence the use of the standard language in the media discourse. The integrity of the standard language may be compromised in many ways and for many reasons. Motivation of these disruptions of the representative communication code, which is protected by mass media, may be a part of author's intention, as well as the inaccuracy of his expression. The language of media could be an instrument of manipulation and also the image of diverse society, as a reflection of social processes. Therefore it is important to include language development and language situation to the overall picture of the Czech public sphere.

Mass media in the postmodern society have a great power of the agenda-setting process, therefore it is essential how they name a reality. They cannot only determine the informedness of their consumers, but they can also cultivate their public expression.

Nowadays, it is necessary to search ways how to regulate public communication, which would correspond to the democratic nature of the society. The Theory of Language Management can be better adapted to the real language situation than the previous practice of language planning.

The language situation in the Czech republic is characterized by a tension between language varieties, but also by ignoring a multilingual dimension of the society. Czech mass media do not accept a coherent solution of the language problems, in spite of the fact that public service media guarantee in their codes a high level of the language skills of their professional speakers. Besides sporadic signs of the self-reflection there is a service of the Institute of the Czech Language, Language Consulting, which is very useful for journalists, although the editor's offices have a separate proofreading department. Attitude of consumers to the language of the media output is mostly negative and some features of communication media, contributing to this public opinion, still remain. The pressure affecting media production and marketing strategies towards consumers come into a dynamic media discourse.

Prameny

Newton Mediasearch. Newton Media, Praha 2010. Dostupný (přes elektronické zdroje UK) z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

Český národní korpus – SYN2006PUB. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2006. Dostupný (pro registrované uživatele) z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

Korpus DIALOG. Ústav pro jazyk český. Akademie věd ČR, Praha 2008–2009. Dostupný (pro registrované uživatele) z WWW: <<http://ujc.dialogy.cz/>>.

Použitá literatura

ADAM, Robert. (2007) „*Senátorka umřela*.“ *K jazykové kultuře veřejnoprávního a rozhlasového zpravodajství*. In *Eurolingua & Eurolitteraria 2006*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. s. 108-115. ISBN 978-80-4372-181-4.

BARNET, Vladimír. (1986) *The relationship between the Communicative Sphere and Language Variety in the Slavonic Languages*. In CHLOUPEK, Jan; NEKVAPIL, Jiří. (eds.) *Reader in Czech Sociolinguistics*. Praha: Academia, 1986. s. 29n. ISBN 9027215286.

BARTOŠEK, Jaroslav. (1995) *Jazyková kultura mluveného zpravodajství*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULÍČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 166-171. ISBN 80-85899-02-7.

BARTOŠEK, Jaroslav. (2005) *Struktura a jazyk mluvených zpráv*. *Čeština doma a ve světě*. roč. 13. 2005. s. 35-36. ISSN 1210-9339.

BAYEROVÁ-NERLICHOVÁ, Lenka. (2004) *Jazykový úzus vs. postoj k jazyku v Čechách*. *Slovo a slovesnost*. roč. 65. 2004 s. 174-193. ISSN 0037-7031.

BAYEROVÁ-NERLICHOVÁ, Lenka. (2009) *Konservativní, či liberální přístup k českému jazykovému standardu? Výsledky sondy mezi mladými českými lingvisty na univerzitě v Řeznu*. *Naše řeč*. roč. 92. 2009. s. 122-144. ISSN 0027-8203.

BEČKA (1973), Josef Václav. *Jazyk a styl novin*. 1. vydání. Praha: Novinář 1973. 216 s. (ISBN neuvedeno)

BĚLIČ, Jaromír; HAVRÁNEK, Bohuslav; JEDLIČKA, Alois. (1962) *Problematika obecné češtiny a jejího poměru k češtině spisovné*. *Slovo a slovesnost*. roč. 23. 1962. s. 108-126. ISSN 0037-7031.

- BELL, Allan; GARRETT, Peter. *Media Discourse: A Critical Overview*. In BELL, Allan; GARRETT, Peter. *Approaches to Media Discourse*. Blackwell Publishing: Malden – Oxford – Carlton, 1998, s. 1-20. ISBN 0-631-19887-3.
- BERMEL, Neil Halford Andrew. (2001) *Střídání kódů či míšení jazykových prostředků?* Naše řeč. roč. 84. č. 1. 2001. s. 16-30. ISSN 0027-8203.
- BUSCH, Brigitta. (2006) *Changing Media Spaces: The Transformative Power of Heteroglossic Practices*. In MAR-MOLINERO, Clare. STEVENSON, Patrick. (eds.) *Language Ideologie, Policie and Practices: Language and the Future of Europe*. 1. vydání. New York: Palgrave Macmillan, 2006. s. 206-219. ISBN 978-1-4039-9899-6.
- CVRČEK, Václav. (2006) *Spisovnost a její zdroje*. Slovo a slovesnost. roč. 67. 2006. s. 46-60. ISSN 0037-7031.
- ČECHOVÁ, Marie. (2004) *Proměny spisovnosti a stylovosti*. In MINÁŘOVÁ, Eva; ONDRÁŠKOVÁ, Karla. *Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve Vzdělávacím středisku Šlapanice 10. – 12. února 2004. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. č. 177, řada jazyková a literární č. 35, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 22-27. ISBN 80-210-3568-4.
- ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva. (2008) *Funkční styl publicistický*. In Kol. autorů. *Současná stylistika*. 1. vydání. Praha: NLN, 2008. s. 244-275. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČERMÁK, František. (1996) *Obecná čeština: poměr, funkce, metodologie*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 14-18. ISBN 80-210-1304-4.
- ČERMÁK, František; SGALL, Petr. (1997) *Výzkum mluvené češtiny: jeho situace a potřeby*. Slovo a slovesnost. roč. 58. 1997. s. 15-25. ISSN 0037-7031.
- ČERMÁK, František; SGALL, Petr, VYBÍRAL, Petr. (2005) *Od školské spisovnosti k standardní češtině: výzva k diskusi*. Slovo a slovesnost. roč. 66. 2005. s. 103-115. ISSN 0037-7031.
- ČERMÁK, František. (2007) *Jazyk a jazykověda*. Praha: Univerzita Karlova 2007. 3. vydání. ISBN 80-246-0154-0.
- ČERNÁ, Anna. et al. (2002) *Na co se nás často ptáte?* 1. vydání. Praha: Scientia, 2002. 168 s. ISBN 80-7183-260-X.
- ČERNÁ, Anna. (2006) *Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy*. Naše řeč. roč. 89. 2006. s. 40-43. ISSN 0027-8203.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. (1996) *Spisovnost a nespisovnost v současné rozhlasové a televizní publicistice*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes:*

sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 43-47. ISBN 80-210-1304-4.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. (1997) *Jazyk pro druhé pohlaví*. In DANEŠ, František BACHMANNOVÁ, Jana. ČMEJRKOVÁ, Světlá. KRČMOVÁ, Marie. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Academia, 1997. s. 146-158. ISBN 80-200-0617-6.

ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. (eds.) (2003) *Jazyk, média, politika*. 1. vydání. Praha: Academia, 2003. 258 s. ISBN 80-200-1034-3.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. (2005) *Čeština v médiích*. Čeština doma a ve světě, roč. 13, č. 1-2. 2005. s. 33-35. ISSN 1210-9339.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. (2006) *Čeština mediální, mluvená a psaná*. In *Přednášky z 49. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 47-63. ISBN 86-86644-5.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. (2007) *Od partnerského rozhovoru k talk-show*. In *Přednášky z 50. běhu Letní školy slovanských studií*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2007. s. 48-60. ISBN 978-80-86642-45-1.

DANEŠ, František. (1968) *Dialektické tendence ve vývoji spisovných jazyků*. In *Československé přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů*. Praha: Academia, 1968. s. 119-128. (ISBN neuvedeno)

DANEŠ, František. (1979) *Postoje a hodnotící kritéria pro kodifikaci*. In: KUCHAR, Jaroslav. *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. 1. vydání, Praha: Academia, 1979. s. 79-91. ISBN 509-21-827.

DANEŠ, František. (1986) *Values and Attitudes in Language Standardization*. In CHLOUPEK, Jan; NEKVAPIL, Jiří. (eds.) *Reader in Czech Sociolinguistics*. 1. vydání. Praha: Academia, 1986. s. 206-245. ISBN 9027215286.

DANEŠ, František. (1988) *Pojem „spisovného jazyka“ v dnešních společenských podmínkách*. In ŠTÍCHA, František; BRABCOVÁ, Radoslava. *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe*. Praha: Univerzita Karlova, 1988 s. 21-28. (ISBN neuvedeno)

DANEŠ, František. (1995) *Situace češtiny: perspektiva a retrospektiva*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 23-30. ISBN 80-85899-02-7.

DANEŠ, František. (1996) *Teorie spisovného jazyka Pražského lingvistického kroužku: pro a proti*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 19-27. ISBN 80-210-1304-4.

- DANEŠ, František. (1997) *Situace a celkový stav češtiny*. In DANEŠ, František BACHMANNOVÁ, Jana. ČMEJRKOVÁ, Světlá. KRČMOVÁ, Marie. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. 1. vydání. s. 12-24. ISBN 80-200-0617-6.
- DANEŠ, František. (2004) *Nad knihou Jazyk, média, politika*. Slovo a slovesnost. roč. 65. 2004. s. 270-285. ISSN 0037-7031.
- DOVALIL, Vít. (2006) *K úvahám o spisovném/standardním jazyku: pohled poněkud z širší perspektivy*. Slovo a slovesnost. roč. 67. 2006. s. 96-102. ISSN 0037-7031.
- FISHMAN, Joshua A. (2006) *Do Not Leave Your Language Alone: The Hidden Status Agendas Within Corpus Planning in Language Policy*. Mahwah – London: Lawrence Erlbaum Associates, 2006. 176 s. ISBN 978-0-8058-5024-6.
- FAIRCLOUGH, Norman. (1995) *Media discourse*. London: Edward Arnold, 1995. 214 s. ISBN 0340632224.
- GAJDA, Stanisław. (2006) *Język literacki we współczesnej polskiej komunikacji*. In Kol. autorů. *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských: sborník příspěvků ze zasedání Komise pro spisovné slovanské jazyky při Mezinárodním komitétu slavistů v Praze 16-17. září 2005*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Euroslavica, 2006. s. 57-72. ISBN 80-7308-155-5.
- GLADKOVA, Hana. (2006) *Dynamika sociolingvistických parametrů standardního jazyka (pružná stabilita nebo nepružná labilita)*. In Kol. autorů. *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských: sborník příspěvků ze zasedání Komise pro spisovné slovanské jazyky při Mezinárodním komitétu slavistů v Praze 16-17. září 2005*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Euroslavica, 2006. s. 155-164. ISBN 80-7308-155-5.
- GREPL, Miroslav. (1995) *K aktuálním otázkám jazykové kultury*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULÍČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 80-83. ISBN 80-85899-02-7.
- HALL, Robert A. Jr. (1950) *Leave Your Language Alone!* Ithaca: Linguistica, 1950. 254 s. (ISBN neuvedeno)
- HALLER, J. (1933) *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Naše řeč. roč. 17. 1933. s. 11-20, 50-55, 77-87, 138-147. ISSN 0027-8203.
- HAUSENBLAS, Karel. (1979) *Kultura jazykového komunikování*. In KUCHARŮ, Jaroslav. *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. 1. vydání, Praha: Academia, 1979. s. 121-131. ISBN 509-21-827.
- HAUSENBLAS, Ondřej. (1993) *K tzv. pronikání obecné češtiny do spisovného jazyka*. Slovo a slovesnost. roč. 54. 1993. s. 97-106. ISSN 0037-7031

- HAVRÁNEK, Bohuslav. (1963a) *Studie o spisovném jazyce*. Praha: Academia, 1963. 371 s. (ISBN neuvedeno)
- HAVRÁNEK, Bohuslav. (1963b) *Na závěr dlouholeté diskuse o obecné a hovorové češtině*. Slovo a slovesnost. roč. 24. 1963. s. 254-262. ISSN 0037-7031.
- HLAVSA, Zdeněk. (1990) *K jazykovědné analýze komunikace v hromadných sdělovacích prostředcích*. Slovo a slovesnost. roč. 51. 1990. s. 124-129. ISSN 0037-7031.
- HLAVSA, Zdeněk. (1995) *Kultura jazyka a řeči v žurnalistice. K persvazivním prostředkům české publicistiky*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 149-154. ISBN 80-85899-02-7.
- HLAVSOVÁ, Jaroslava. (2007) *Na okraj nové práce o teorii jazykové kultury*. Naše řeč. roč. 90. 2007. s. 150-153. ISSN 0027-8203.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. (1996) *Mluvenost, nespisovnost a psaný text (v publicistice)*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 195-200. ISBN 80-210-1304-4.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. (1997) *Stylistika a .... Praha: Trizonia, 1997. 200 s. ISBN 80-85573-67-9.*
- HOFFMANNOVÁ, Jana. (2004) *Profilace žánru interview (v novinách a časopisech) z hlediska spisovnosti a nespisovnosti*. MINÁŘOVÁ, Eva; ONDRÁŠKOVÁ, Karla. *Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve Vzdělávacím středisku Šlapanice 10. – 12. února 2004. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. č. 177, řada jazyková a literární č. 35. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 204-209. ISBN 80-210-3568-4.
- HORÁLEK, Karel. (1979) *O znacích spisovného jazyka*. In Kol. autorů. *Z teorie spisovného jazyka*. Bratislava: Veda, 1979, s. 13-21. (ISBN neuvedeno)
- HORECKÝ, Jiří. (1979) *Východiska k teorii spisovného jazyka*. In Kol. autorů. *Z teorie spisovného jazyka*. Bratislava: Veda, 1979, s. 13-22. (ISBN neuvedeno)
- HRONEK, Jiří; SGALL, Petr. (1999) *Sbližování spisovné a obecné češtině*. Naše řeč. roč. 66. 1999. s. 184-191. ISSN 0027-8203.
- CHLOUPEK, Jan. (1978) *Publicistický styl jako pole jazykového vývoje*. In *Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů*. Praha: Academia, 1978. s. 35-41. (ISBN neuvedeno)

- CHLOUPEK, Jan. (1986) *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. 1. vydání. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1986. 131 s. (ISBN neuvedeno)
- CHLOUPEK, Jan. (1996) *Spisovná čeština jako formální varieta národního jazyka*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 33-35. ISBN 80-210-1304-4.
- JAKOBSON, Roman. (1932) *O dnešním brusičství českém*. In HAVRÁNEK, Bohuslav; WEINGART, Miloš. (eds.) *Spisovná čeština a jazyková kultura*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1932. s. 14-31. (ISBN neuvedeno)
- JEDLIČKA, Alois. (1969) *Vývojová dynamika současné spisovné češtiny*. Naše řeč. roč. 52. 1969. s. 79-95. ISSN 0027-8203.
- JEDLIČKA, Alois. (1978) *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1978. 227 s. (ISBN neuvedeno)
- JEDLIČKA, Alois. (1979) *O typologii jazyka a jeho teorie*. In Kol. autorů. *Z teorie spisovného jazyka*. Bratislava: Veda, 1979. s. 23-31. (ISBN neuvedeno)
- JELÍNEK, Milan. (1957) *O jazyku a stylu novin*. 1. vydání. Praha: Rudé právo, 1957. 179 s. (ISBN neuvedeno)
- JELÍNEK, Milan. (1969) *Stylové rozpětí současné spisovné češtiny*. Naše řeč. roč. 52. 1969. s. 111-126. ISSN 0027-8203.
- JIRÁK, Jan; ŠOLTYS, Otakar. (1994) *Vokální systém z hlediska sociální distinktivnosti*. Sociologický časopis. roč. 30, č. 1. 1994. s. 51-56. ISSN 0038-0288.
- JIRÁK, Jan; ŠOLTYS, Otakar; NEKVAPIL, Jiří et al. (1996) *Jazyk ve společenském kontextu: Základy jazykovědy pro studenty sociálních věd*. 2. dopl. vydání. Praha: Karolinum, 1996. 102 s. ISBN 80-7184-210-9.
- JIRÁK, Jan. *Czech media: Social and Political Context*. In Přednášky z XLVI. běhu Letní školy slovanských studií. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 233-238. ISBN 80-7308-048.
- JIRÁK, Jan. (2005) *Masová média a česká společnost*. In Kol. autorů. *10 let v českých médiích*. Praha: Portál, 2005. s. 9-21. ISBN 80-7178-925-9.
- JIRÁK, Jan. (2006) *Diskuze o užívání spisovné češtiny z hlediska medializace veřejné a soukromé komunikace*. Naše řeč. roč. 89. 2006. s. 15-20. ISSN 0027-8203.
- JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. (2009) *Masová média*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3.
- KARLÍK, Petr. NEKULA, Marek. RUSÍNOVÁ, Zdena. (2008) *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vydání. Praha: NLN, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

- KOŘENSKÝ, Jan. (1998) *Komunikační úspěšnost a spisovnost v různých typech řečových vztahů*. In KOŘENSKÝ, Jan. *Proměny myšlení o řeči*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 284-290. ISBN 80-85899-38-8.
- KOŘENSKÝ, Jan. (2006) *Současné spory o spisovnou češtinu jako metodologický problém*. In Kol. autorů. *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských: sborník příspěvků ze zasedání Komise pro spisovné slovanské jazyky při Mezinárodním komitétu slavistů v Praze 16-17. září 2005*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Euroslavica, 2006. s. 87-92. ISBN 80-7308-155-5.
- KRAUS, Jiří; KUCHAR, Jaroslav; STICH, Alexander; ŠTÍCHA, František. (1981) *Současný stav a vývojové perspektivy kodifikace spisovné češtiny*. Slovo a slovesnost. roč. 42. 1981. s. 228-238. ISSN 0037-7031.
- KRAUS, Jiří. (2008) *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. 1. vydání. Praha: Karolinum 2008. 172 s. ISBN 978-80-246-1578-3.
- KRČMOVÁ, Marie. (2004) *Stylistika, stylizace a spisovnost*. In MINÁŘOVÁ, Eva; ONDRÁŠKOVÁ, Karla. *Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve Vzdělávacím středisku Šlapanice 10. – 12. února 2004. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. č. 177, řada jazyková a literární č. 35. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 18-21. ISBN 80-210-3568-4.
- KUČERA, K. (2003) *Rozšíření češtiny v zahraničí*. In Přednášky z XLVI. běhu Letní školy slovanských studií. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2003, s. 91-98. ISBN 80-7308-048.
- LEITNER, Gerhard. (1998) *The sociolinguistics of communication media*. In COULMAS, Florian. (ed.) *The Handbook of Sociolinguistics*. 2. vydání. Oxford: Blackwell, 1998. s. 187-204. ISBN 978-0-631-21193-8.
- MAREŠ, Petr. (2003) *Spisovnost a nespisovnost, formálnost a neformálnost*. In Přednášky z 46. běhu letní školy slovanských studií. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2003. s. 99-108. ISBN 80-7308-023-0.
- MAREŠ, Petr. (2002) „*Úžasný mišmaš stylů*“ Čeština doma a ve světě. roč. 10. 2002. s. 18-22. ISSN 1210-9339.
- MATHESIUS, Vilém. (1932) *O požadavku stability ve spisovném jazyce*. In HAVRÁNEK, Bohuslav; WEINGART, Miloš. (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, 1932. s. 14-31. (ISBN nevedeno)
- MATHESIUS, Vilém. (1945) *Možnosti, které čekají. Epištoly o tvořivém životě*. 2. vydání. Praha: Jan Laichter, 1945. 259 s. (ISBN nevedeno)
- MATHESIUS, Vilém. (1966) *Řeč a sloh*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1966. 100 s. ISBN 22-086-66.

- MAZANCOVÁ, Zuzana. (2008) *Jazyková správnost a stylová vhodnost z hlediska funkčního stylu publicistického v elektronické variantě novin (na materiálu iDNES)*. (2008) Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2008. 55 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Otakar Šoltys, Csc.
- MCNAIR, Brian. (2004) *Sociologie žurnalistiky*. 1. české vydání. Praha: Portál, 2004. 182 s. ISBN 80-7178-840-6.
- MCQUAIL, Denis. (2009) *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5.
- MINÁŘOVÁ, Eva. (1995) *Obrazná vyjádření ve stylu publicistickém*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 181-184. ISBN 80-85899-02-7.
- MINÁŘOVÁ, Eva. (1996) *Nespisovnost na stránkách denního tisku*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 201-203. ISBN 80-210-1304-4.
- MISTRÍK, Josef. (1979) *Problémy masovej komunikácie*. In *Z teórie spisovného jazyka*. 1. vydání. Bratislava: Veda, 1979, s. 69-72. (ISBN neuvedeno)
- MÜLLEROVÁ, Olga; HOFFMANNOVÁ, Jana; SCHNEIDEROVÁ, Eva. (1992) *Mluvená čeština v autentických textech*. 1. vydání. Jinočany: H & H, 1992. 236 s. ISBN 80-85467-96-8.
- MÜLLEROVÁ, Olga. (1995) *Dialogické pořady v televizní publicistice*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 171-175. ISBN 80-85899-02-7.
- MÜLLEROVÁ, Olga. (1996) *Nespisovnost v rozhlasovém vysílání*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 204-207. ISBN 80-210-1304-4.
- NEBESKÁ, Iva. (2003) *Jazyk, norma, spisovnost*. 2. vydání, Praha: Karolinum 2003. 160 s. ISBN 80-246-0688-7.
- NEKULA, Marek. PLESKALOVÁ, Jana. BACHMANNOVÁ, Jarmila. (eds.) (2002) *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. vydání. Praha: NLN, 2002. 604 s. ISBN 987-80-7106-484-8.
- NEKVAPIL, Jiří. (2006) *From language planning to language management*. Sociolinguistica. 2006, č. 20, s. 92-104. ISSN 3-484-60484-0.

NEKVAPIL, Jiří. (2007a) *Kultivace (standardního) jazyka*. Slovo a slovesnost. roč. 68, č. 4. 2007. s. 287-301. ISSN 0037-7031.

NEKVAPIL, Jiří (2007b) *K jazykové situaci v České republice: co se stalo (a co se nestalo) po přistoupení země k EU*. Přednášky z 50. běhu Letní školy slovanských studií. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2007. s. 18-36. ISBN 978-80-86642-45-1.

NEÚSTUPNÝ, Jiří V. (2002) *Sociolingvistika a jazykový management*. Sociologický časopis. roč. 38, č. 4. 2002. s. 429-442. ISSN 0038-0288.

NEÚSTUPNÝ, Jiří V.; NEKVAPIL, Jiří. (2006) *Language management in the Czech Republic*. Current Issues in Language Planning 4, 181-366. ISBN 1-85359-813-5. [přetištěno v: BALDAUF, Richard B., Jr.; KAPLAN, Robert B. (eds.). *Language Planning and Policy in Europe, Vol. 2: The Czech Republic, The European Union and Northern Ireland*. Clevedon, Toronto, Buffalo: Multilingual Matters, 2006, s. 16-201. ISBN 1853598135.]

OSVALDOVÁ, Barbora; LÁBOVÁ, Alena et al. (2001) *Zpravodajství v médiích*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2001. 155 s. ISBN 80-246-0248-2.

PALCOVÁ, Zdena. (2005) *Zvuková podoba veřejných mluvených projevů z hlediska jazykové kultury*. Čeština doma a ve světě, roč. 13. 2005. s. 37-38. ISSN 1210-9339.

RUB-MOHL, Stephan. BAKIČKOVÁ, Hana. *Žurnalistika. Komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vydání. Praha: Grada, 2005. 316 s. ISBN 80-247-0158-8.

SAIC ŘÍMALOVÁ, Lucie. (2002) „*Vyznavačkám chic stylu*“ (*Dnešní čeština podle časopisu Style*). Čeština doma a ve světě. roč. 10. 2002. s. 22-25. ISSN 1210-9339.

SEKERA, Martin. (2008) *Etapy vývoje českých tištěných médií od 19. do počátku 20. století*. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. roč. 53. 2008. s. 11-18. ISSN 0036-5351.

SGALL, Petr; HRONEK, J. (1992) *Čeština bez příkras*. 1. vydání. Jinočany: H + H, 1992. 181 s. ISBN 80-85467-29-1.

SGALL, Petr. (1994) *Spisovnost a kultura vyjadřování*. Slovo a slovesnost. roč. 55, č. 1. 1994. s. 34-47. ISSN 0037-7031.

SGALL, Petr; PÁNEVOVÁ, Jarmila. (2004) *Jak psát a nepsat česky*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004. 197 s. ISBN 80-246-0871-5.

SGALL, Petr. (2006) *Poznámka k pojmu hyperkorektnost*. Naše řeč. 2006, roč. 89. s. 21-25. ISSN 0027-8203.

SLÁDKOVÁ, Miroslava. (1995) „*Vyzmetkovaný materiál*“ *aneb o problémech nejen s derivací*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8.*

1993. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 188-189. ISBN 80-85899-02-7.

SRPOVÁ, Hana. (1996) *Poznámky k vhodnosti/nevhodnosti v psané publicistice*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 208-211. ISBN 80-210-1304-4.

STARÝ, Zdeněk. (1995a) *Ve jménu funkce a intervence*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1995. 172 s. ISBN 80-7184-033-5.

STARÝ, Zdeněk. (1995b) *Jazykověda a teorie jazykové kultury*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULÍČNÝ, Oldřich (eds.) *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 60-65. ISBN 80-85899-02-7.

STICH, Alexander. (1974a) *K textové výstavbě publicistických projevů*. In HAVLOVÁ, Františka; STICH, Alexander. *Stylistické studie I*. 1. vydání. Praha: Ústav pro jazyk český, 1974. s. 55-94. (ISBN neuvedeno)

STICH, Alexander. (1974b) *Problematika publicistického funkčního stylu a jeho konfrontačního studia v rámci slovanských jazyků*. In HAVLOVÁ, Františka; STICH, Alexander. *Stylistické studie I*. 1. vydání. Praha: Ústav pro jazyk český, 1974. s. 33-54. (ISBN neuvedeno)

STICH, Alexander. (1991) *O počátcích moderní spisovné češtiny*. Naše řeč, roč. 74. 1991. s. 57-62. ISSN 0027-8203.

STICH, Alexander. (1995) *Česká spisovnost a nespisovnost – kořeny a přítomnost. (Naše postoje k češtině 17. a 18. století)*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULÍČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 49-56. ISBN 80-85899-02-7.

STICH, Alexander. (2004) *Jazykověda – věc veřejná*. 1. vydání. Praha: NLN, 2004. 335 s. ISBN 80-7106-678-8.

SVOBODOVÁ, Jana. (1996) *Mluvená „spisovnost“ ve škole*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 246-250. ISBN 80-210-1304-4.

SVOBODOVÁ, Jana. (2008/9) *Já, my a spisovnost*. Český jazyk a literatura, roč. 59, č. 4. 2008/9. s. 180-184. ISSN 0009-0786.

SCHMIEDTOVÁ, Věra. (1995) *Postavení spisovného českého jazyka v současném kulturním klimatu*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULÍČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. –*

27. 8. 1993. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 84-89. ISBN 80-85899-02-7.

SCHMIEDTOVÁ, Věra; HAJIČOVÁ, Eva. (2006) *Standardní čeština a korpus. Slovo a slovesnost*. roč. 67. 2006. s. 262-266. ISSN 0037-7031.

ŠOLTYS, Otakar. (2007) *Český jazyk a média*. In JIRÁK, Jan; WOLÁK, Radim. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Radioservis, 2007. s. 47-52. ISBN 978-80-86212-58-6.

ŠOLTYS, Otakar. (2008) *Jazyk politické reklamy jako součást demokratizace společnosti a marketizace politiky v 90. letech 20. století*. In Sborník Národního muzea v Praze. řada C – Literární historie. roč. 53. 2008. s. 75-79. ISSN 0036-5351.

ŠONKOVÁ, Jitka. (2008) *Morfologie mluvené češtiny. Frekvenční analýza. Ústav Českého národního korpusu*. 1. vydání. Praha: NLN, 2008. 356 s. ISBN 978-80-7106-956-0.

ŠLOSAR, Dušan; VEČERKA, Radoslav; DVOŘÁK, Jan; MALČÍK, Petr. (2009) *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. 3. vydání. Brno, Host 2009. 178 s. ISBN 978-80-7294-311-1.

ŠTÍCHA, František. (1995) *K pojetí spisovnosti*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 57-60. ISBN 80-85899-02-7.

ŠTÍCHA, František. (2006) *Jaké jsou možnosti a meze české gramatiky*. In: ŠTÍCHA, František (ed.). *Možnosti a meze české gramatiky*. 1. vydání. Praha: Academia, s. 13-35. ISBN 80-200-1463-2.

ŠTĚPÁN, Josef. (2009) *K vývoji názorů na prameny při zjišťování spisovné normy*. Naše řeč. roč. 92. 2009. s. 57-71. ISSN 0027-8203.

THOMPSON, John B. (2004) *Média a modernita*. 1. české vydání. Praha: Karolinum, 2004. 219 s. ISBN 80-2460-652-6.

UHLÍŘOVÁ, Ludmila. (2002) *Jazyková poradna v měnící se komunikační situaci u nás*. Sociologický časopis. roč. 38. 2002. s. 443-445. ISSN 0038-0288.

ULIČNÝ, Oldřich. (1995) *Spisovná čeština a hodnotová orientace*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 65-71 n. ISBN 80-85899-02-7.

ULIČNÝ, Oldřich. (1996) *Čeština devadesátých let dvacátého století*. In ŠRÁMEK, Rudolf (ed.). *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 59-63. ISBN 80-210-1304-4.

VACHEK, Jaroslav. (1939) *Poznámky k problematice psaného jazyka*. Slovo a slovesnost. roč. 5. 1939, s. 63-64 . ISSN 0037-7031.

VEROŇKOVÁ, Jitka. (2004) *Průřez rozhlasovými stanicemi 1999 – 2002 (ze série poslechových testů „Řečový vzor“)*. In MINÁŘOVÁ, Eva; ONDRÁŠKOVÁ, Karla. *Spisovnost a nespisovnost – zdroje, proměny a perspektivy*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve Vzdělávacím středisku Šlapanice 10. – 12. února 2004. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. č. 177, řada jazyková a literární č. 35, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. s. 99-107. ISBN 80-210-3568-4.

VRASPÍROVÁ, Pavla. (2008) *Jazykové prostředky používané v rozhlasových zprávách v závislosti na typu média (na materiálu Čro1 a Rádia Impuls)*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2008. 56 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Otakar Šoltys, Csc.

VYBÍRAL, Petr. (2005) *Něco na tom bude mluvené*. In VYSKOČIL, Ivan et al. *Hlas, mluva, řeč: sborník ze semináře pořádaného Divadlem Na zábradlí a Ústav pro výzkum a studiu autorského herectví DAMU*. 1. vydání. Praha: Akademie múzických umění, 2005. s. 75-81. ISBN 80-7331-074-0.

ZIMOVÁ, Ludmila. (1995) *Několik poznámek k jazykové součásti regionální publicistiky*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 176-181. ISBN 80-85899-02-7.

ŽEMLIČKA, Milan. (1995) *K výchovnému působení sdělovacích prostředků*. In JANČÁKOVÁ, Jana; KOMÁREK, Miroslav; ULIČNÝ, Oldřich (eds.). *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 23. – 27. 8. 1993*. 1. vydání. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. Díl 1. s. 189-195. ISBN 80-85899-02-7.

Seznam příloh

Příloha č. 1: ukázky z oblasti jednoduchého (simple) managementu mediálního diskurzu (textové ukázky)

Příloha č. 2: ukázky vzápětí provedeného kompletního procesu jazykového managementu (textové ukázky)

Příloha č. 3: kvantitativní analýza vybraných jazykových trendů v mediálním diskurzu (grafy)

Příloha č. 4: ukázky z interakcí moderátora v dialogických mediálních pořadech (ukázky transkribovaných textů)

Příloha č. 5: Vysvětlivky, transkripční značky, k ukázkám z korpusu DIALOG (tabulka)

Přílohy

(Všechny úryvky mediálních textů jsou vybrány z mluvených projevů profesionálů a z autorských textů, které zastupují jejich psanou tvorbu. Kurzívou proložené pasáže jsou jádrem demonstrovaného příkladu narušení spisovnosti, v některých případech jsem ale čistě náhodně mimo demonstrovaný příklad odhalila ještě další porušení spisovné normy, k němuž se nevztahuje popisek a na něj jsem upozornila také proloženým písmem.)

Příloha č. 1: ukázky z oblasti jednoduchého (simple) managementu mediálního diskurzu (textové ukázky)

1. slovesa s dokonavým prefixem jsou módním prvek vyjadřování v politickém diskurzu, i když obvykle je lze nahradit srozumitelnějším synonymem (např. vyjednat)
„Češi zvolili hlasování v parlamentu, kde si měli možnost své výhrady předem *vydebatovat*, tedy se bere za neslušné vznášet nové nároky.“ (Respekt, rubrika Komentáře: Svéráz českého Lisabonu, s. 14, publikováno 27. 4. 2009, Newton Mediasearch)
2. některá slovesa z této skupiny postrádají zřetelný význam
„Zdůraznil, že kraje jsou schopny vzhledem ke kompetencím, které převzaly, tyto věci *odfinancovat*, ovšem za předpokladu, že částka na sdílených daních bude 17,3 procenta.“ (Noviny Chrudimska, rubrika Pardubický kraj/Královehradecký kraj, Kdo má peníze, má i moc!, s. 5, publikováno 6. 11. 2003, Newton Mediasearch)
3. tvoření neústrojných adjektiv je doménou nejen časopisů o životním stylu
„Ve Spojených státech si totiž Mužská oděvní aliance stěžuje, že muži, kteří nosí neformální oblečení, pracují s menším nasazením. Judith Rasbanová, *imageová konzultantka*, tvrdí, že oblečení má vliv na práci.“ (Lidové noviny, rubrika Ekonomika, Typický manažer málo spí, je ve stresu a nesnáší cestování, s. 16, publikováno 8.3. 2002, Newton Mediasearch)
4. expresivita tohoto lexému je v kontextu neutrálního zpravodajského sdělení nepřijatelná
„Ministryně školství Miroslava Kopicová ocení nejlepší mladé české vědce. (...) Loni uspěli mladí *vědátoři* hlavně v oblastech fyziky, informatiky a geografie.“ (Česká televize, ČT24: Zprávy v 7:30, zpráva šestá, vysíláno 9. 12. 2009, Newton Mediasearch)
5. je nutno dbát na význam cizích slov, aby po začlenění do českého jazykového systému neztrácela svůj původní význam
„Chce porovnat dopad tří možných způsobů odpisování do daní za loňský rok, ale i za letošek a příští roky. Teprve potom se definitivně rozhodne pro ten *nejoptimálnější*.“ (Právo, rubrika Rodinné finance, Auta lze mimořádně odepsat rychleji, s. 18, publikováno 20. 3. 2010, Newton Mediasearch)
6. názvy některých sportovních pohárů se stávají díky přednosti sponzorované značky nesrozumitelnými jazykovými celky

„*Házenkářská Zubr extraliga* letos do svého plánu zařadila novinku, čtvrtfinále hrané na dva vítězné zápasy.“ (Česká televize – ČT 24, Branky, body, vteřiny v 19:35, Házenkářská Zubr extraliga, zpráva desátá, vysíláno 17. 3. 2010, Newton Mediasearch)

7. nadbytečné užívání anglicismů v kombinaci s neskleňovanými přívlastky
„Ruský hokejový tým totiž v sobotu proti českým hokejistům nastoupil v dresech, na nichž se velkými písmeny skvěl název této ruské pojišťovny. Ještě před rokem se přitom turnaj jmenoval *Česká pojišťovna Cup*, ale dnes už je všechno jinak.“ (Lidové noviny, rubrika Byznys, Děripaska riskuje až na krev, s. 15, publikováno 20. 4. 2009, Newton Mediasearch)

8. nežádoucí univerbizace se stále častěji objevuje nejen v dopravním zpravodajství
„2 tisíce korun za každý den bez *řidičáku* a 100 tisíc za společenské znemožnění. Takové odškodnění žádá Gustav Seifert po žatecké radnici. Úředníci mu sebrali *řidičák* poté, co při policejní kontrole nadýchal 0,14 promile alkoholu.“ (TV Prima, Minuty regionu – Praha v 17:40, Odškodnění za zabavený řidičský průkaz, vysíláno dne 5. 3. 2010, Newton Mediasearch)

9. skloňování některých zkratk je velmi rozkolísané
„Většina dětí se těší, jak bude pomáhat při pečení vánočního cukroví. Dopřejte jim tu radost a zajděte *do IKEI*.“ (Vlasta, Mix kuchyně, s. 58, publikováno 9. 12. 2009, Newton Mediasearch)

„Pro nápady zajděte *do Ikey* a dívejte se po nálepkách SLÄTTHULT.“ (Žena a život, Užijte si, s. 91, publikováno 1. 10. 2008, Newton Mediasearch)

10. anglicismy vytvářejí dojem modernosti poloformálního vyjadřování
„Gwen si ráda »*stříhne*« i *look* něžné romantičky nebo rozevláté hippie, proto jí až extrémně drsný *outfit* s řetězy, cvoky a trikem *od skinheady oblíbené značky* Fred Perry neseď.“ (Rytmus života, rubrika Životní styl, s. 10, publikováno 29. 9. 2009, Newton Mediasearch)

11. výrazy obecné češtiny pronikají především do improvizované mediální promluvy
„Mladí lidé se na učiliště příliš nehrnou, to je pravda. Máte *ňáký* recept, jak přitáhnout jejich zájem zpět k řemeslům?“ (Česká televize – ČT1, Události, komentáře ve 22:30, zpráva jedenáctá, vysíláno 19. 5. 2003, Newton Mediasearch)

„Ale už je to příliš nitek na chudáka voliče Občanské demokratické strany před *volbama* a ještě okořeněné všemi *Opencardy* a vším, že si říkám - mám já těm *chlapům* dát důvěru?“

(Frekvence 1, Presskluv v 17:00, Rozhovor s Petrem Nečasem, vysíláno 20. 2. 2010, Newton Mediasearch)

12. lokální umístění média podmiňuje i pronikání lokálních a sociálních jazykových útvarů, v tomto případě konkrétně brněnského slangu hantece, do publicistiky
„*Žádné radovanec* z toho nemám, to teda ne. *Zoncna háže* ještě *těžko chrupnu* a já už musím vstát a *naklapat do hokny*. *Su* snad *ňáké fógel*, abych *vylítla z betle* ještě za tmy?“ (Brněnský deník, rubrika Čtenář reportér, Už je zase tady, s. 6, publikováno 30. 3. 2007, Newton Mediasearch)

13. jiný záměr představuje jejich použití pro získání pozornosti čtenáře

„Zonca nad brněnským štatlem rumpluje a dole v ulicích vládne vzrušení. Po patnácti letech tu ztrácí vládu ODS. Nejen patrioti jsou zvědaví, co bude dál.“ (Respekt, rubrika Česká republika, Brněnská loď mění kurz, s. 5, publikováno 13. 11. 2006, Newton Mediasearch)

14. do publicistiky pronikají i slova z některých menšinových jazyků, veřejné povědomí o nich je ale různé

„Zvyklosti olašských Romů jsou jejich národním tajemstvím. Kdo je prozradí, je minimálně *degeš* – nečistý. (...) Utajování zvyklostí se snoubí s faktem, jež si u nás prakticky žádný *gadžo* neuvědomuje...“

(reflex.cz, rubrika Téma Reflexu, Mizející svět, publikováno 12. 11. 2009, Newton Mediasearch)

15. správné skloňování tohoto staročeského slova je podmíněno zánikem jerů (křtu)

„Například to, že na nedávném *křestu* dcery Jiřího Paroubka byl v roli kmotra vlivný sociální demokrat ze severních Čech Petr Benda.“ (Lidové noviny, Na ČEZ se začaly slétat supi, s. 1, publikováno 20. 2. 2010, Newton Mediasearch)

16. v mluveném projevu často dochází k předcházejícímu upozornění na příznakovost slova

„Pokud je v kolmém směru auto, které zelenou, *jak se říká, trefí*, dostane se do křižovatky v plné rychlosti.“ (Český rozhlas – Ostrava, Události v regionu v 17:00, Policisté se na křižovatce zaměřili na jízdu na červenou, zpráva třetí, vysíláno 15. 3. 2010, Newton Mediasearch)

„Nebylo poněkud netaktické, ještě abychom se vrátili k těm inkriminovaným výrokům ze strany pana Topolánka se v tom, *lidově řečeno, patlat?*“ (Česká televize – ČT24, Události, komentáře ve 22:00, Pokračování besedy na téma Topolánkovy výroky, zpráva třetí, vysíláno 22. 3. 2010, Newton Mediasearch)

17. některé číslovky se vyskytují v neskloněném tvaru

„Hned v časných ranních hodinách se na triatlonovou trať vydá Filip Ospalý. Ten svou olympijskou premiéru v Sydney po zdravotních problémech nedokončil, *před čtyři lety* doběhl devětadvacátý“ (sport.cz, rubrika Olympiáda – Ostatní, Basketbalistky se postaví Australankám, *medaily* bude obhajovat výškař Bába, publikováno 19. 8. 2008, Newton Mediasearch)

18. pozůstatek duálového čísla často vede k tvorbě hyperkorektního tvaru

„Ze zjištění HN dále vyplývá, že navzdory růstu úrokové míry hypoték a ztížených dostupnosti úvěrů, lze i nový byt pořídit výhodněji než před dvěma lety. V některých případech klesly ceny bytů totiž o tolik, že ve výsledku jsou nyní splátky nižší než před *dvěmi* lety.“ (Hospodářské noviny, rubrika Byty 2010 – trh s byty, Ceny bytů začínají být zajímavé, s. 2, publikováno 15. 3. 2010, Newton Mediasearch)

19. kumulace několika předložek činí větu nesrozumitelnou

„Proč považujete to výběrové řízení *za pro vás* nedůstojné, sám jste z něho vyšel?“ (Český rozhlas 1 – Radiožurnál, Dopolodní blok od 9:00, V. Ježek navrhuje svou rezignaci, vysíláno 9. 2. 1999, Newton Mediasearch)

20. vágnost vyjádření se projevuje mnoha způsoby

„Informace o sociálních sítích včetně nejčastěji zmiňovaného Facebooku se v odborných médiích objevují v poslední době *více než často*.“ (lidovky.cz, rubrika Svět techniky, Co je vlastně na Facebooku nebezpečného?, publikováno 3. 2. 2009, Newton Mediasearch)

„I ve vládních kruzích se ovšem podle britského tisku povídá, že je třeba dělat rozdíly mezi Tanzanií, kam se prodala technika za několik milionů, a Saúdý se zakázkami za mnoho miliard.“ (Týden, rubrika Svět, Britské systémy a holubice, s. 58, publikováno 23. 11. 2009, Newton Mediasearch)

21. křížení vazeb několika sloves se objevuje v mediálním diskurzu zejména u verb dicendi

„Takže zase se dostáváme tam, o čem jste *hovořil*, že pokud výrazně nepřibude studentů zubního lékařství, tak klesne počet zubařů do 15 let až o jednu třetinu. Máte nějakou přesnou představu, jak lákat mladé zubaře ke studiu?“ (Český rozhlas 6 – Leonardo, Studio STOP ve 22:10, Čeští lékaři odcházejí pracovat do zahraničí, vysíláno 13. 1. 2010, Newton Mediasearch)

22. trendem je napodobování anglických syntaktických konstrukcí

„Jak má vypadat aktivní stáří a jak zpomalit stárnutí? Podle M. Golkové *je to o tom*, jak se chováme ke svému tělu. Důležitý je samozřejmě také náš jídelníček (nemáme prý rozhodně zapomínat na ryby).“ (Český rozhlas 2 – Praha, rubrika Radiozprávy, Host do domu plný hudby, divadla ale i etikety, vysíláno 12. 3. 2010, Newton Mediasearch)

„Kromě Snu má v repertoáru hry Kouzlo zimy, Babiččina jabloň, Zacinkání rolníček a Ponoření v modré. *Smyslem toho je*, aby se malí diváci vžívali do uměleckého světa hudby, slova, tance či výtvarného projevu.“ (Mladá fronta Dnes, rubrika Kultura – kraj Hradecký, Pro nejmenší publikum, s. 5, publikováno 23. 6. 2009, Newton Mediasearch)

23. nesprávné aktuální členění větné a slovosled modifikuje význam sdělení nebo ho činí nesrozumitelným

„*Máte na mysli koho konkrétně?*“ (Česká televize – ČT 2, Na hraně v 18:05, Je česká protidrogová politika úspěšná?, zpráva první, vysíláno 24.5. 2004, Newton Mediasearch)

„Ženě, která se žíví jako pouliční prostitutka, teď hrozí, že *sociálka jí děti vezme*.“ (blesk.cz, rubrika Domáci, U silnice stály dvě polonahé opuštěné děti, publikováno 14. 5. 2009, Newton Mediasearch)

„*Dětský domov chce zrušit ministerstvo školství*“ [titulek] (Rovnost, rubrika Jihomoravský, s. 1, publikováno 28. 2. 1998, Newton Mediasearch)

24. nepravé vedlejší věty jsou syntaktickým fenoménem celé druhé půlky 20. století

„Ředitel extraligy Šulc nakonec osobně přepočítával zápisy, *aby došel k tomu*, že televizní informace nebyly přesné a dvaadvacetiletý obránce dosáhl magické hranice až v duelu s Plzní, v jejímž dresu před čtvrtstoletím do ligy vstupoval.“ (Právo, rubrika Sport, Řezníček dohady o termínu tisícího zápasu neřešil, s. 22, publikováno 9. 12. 2008, Newton Mediasearch)

„Právě po nárazu do krámu se prý probudil. Vojenské vozidlo se vracelo z nočního cvičení poblíž hranic se Severní Koreou, *když náhle zrychlilo a opustilo silnici.*“ (novinky.cz, rubrika Koktejl, Tankista usnul při řízení, poničil šest aut a obchod, publikováno 26. 2. 2010, Newton Mediasearch)

„Muž zabezpečoval posun vlaku a zachytila ho projíždějící vlaková souprava. Při posunování vozu nejspíš podklouzl a dostal se pod vůz, *kteřý ho přešel.* Těžkým zraněním na místě podlehl.“ (Mladá fronta Dnes, rubrika Jižní Čechy, Posunovač zemřel pod koly nákladního vlaku, s. 1, publikováno 17. 7. 2006, Newton Mediasearch)

25. vyšinutí z větné vazby lze nalézt i v psaných mediálních textech

„Identita uprchlíka v Jižní Koreji, který Chongův telefonát přijal, není známá. Podle analytiků mohl pracovat pro vládu, *účastnit se na výzkumném projektu* nebo psát pro některé jihokorejské médium.“ (tyden.cz, rubrika Asie a Oceánie, Severní Korea popravila dělníka. prozradil cenu rýže, publikováno 4. 3. 2010, Newton Mediasearch)

„Dražít se bude například šestipatrová budova číslo 113 v západní části areálu. Její vyvolávací cena je 27 milionů korun. Podle posudku znalce má hodnotu ještě o třináct milionů vyšší. V nabídce se dále objeví i pozemky, které leží v areálu i *mimo něho.*“ (Mladá fronta Dnes – Východní Morava, Ve Zlíně se draží majetek Svit, s. 1, publikováno 21. 5. 2009, Newton Mediasearch)

„Na to, že měla schůze poslanců začít o dvě hodiny později, byl Slota až moc rozšafný. Nicméně si neodpustil tradiční útoky na novináře. "Jste neslušní a měli byste se stydět," *osočil se na žurnalisty muž, který vede vládní stranu.* Toho bránili i další poslanci SNS.“ (tn.cz, rubrika Zprávy/Zahraničí, Opilý vůdce nacionalistů laškoval v parlamentu, publikováno 22. 1. 2010, Newton Mediasearch)

26. problémy se shodou se objevují především v případě množného čísla u neuter

„Ani *rozumné varování* strážce britské pokladny /nesrozumitelné/ ubude peněz na školství a zdravotnictví, na Brity zatím *nezabraly*. Tak toho si všímá komentátor Lidových novin“ (Česká televize – ČT 1, Dobré ráno s Českou televizí, O čem píše dnešní tisk, zpráva osmá, vysíláno 7. 7. 2005, Newton Mediasearch)

27. více spojovacích výrazů dohromady misí větné vztahy

„To je i jeden z důvodů existence ČT4, abychom se nemuseli, a s námi i kluby, neustále přizpůsobovat ohromné spoustě jiných pořadů, *kteřé když* ustoupily sportu, tak se Česká televize dostala pod palbu kritiky těch, kteří sport nemusí.“ (Sport, rubrika Fotbal, Může za to Slavia, s. 2, publikováno 10. 3. 2010, Newton Mediasearch)

28. kontaktní identifikační výrazy provokují partnerovu interakci

„Českých párů, které získaly dítě ze zahraničí je málo. Úřad to odůvodňuje nízkým zájmem. Ale já, *pokud to jsem dobře dohledala*, tak vlastně žádná z těch adopcí ze zahraničí k nám se nakonec nerealizovala, *vid'te?*“ (Česká televize, ČT 24, Interview ČT24 v 17:32, Rozhovor se Zdeňkem Kapitánem, vysíláno 18. 2. 2010, Newton Mediasearch)

„Počkejte, ale to, že jste se k horské službě dal, tak to mělo v podstatě takový dramatický podtext docela, *že jo?*“ (Český rozhlas Region – Středočeský kraj, Tandem v 9:04 s Rudolfem Chladem, vysíláno 23. 3. 2010, Newton Mediasearch)

29. nesprávný slovosled může v lineárním směru čtení textu zmást čtenáře
„Hejtman Miloš Vystrčil by dnes měl svým kolegům doporučit, jakým způsobem kraj *přispěje katastrofou* postižené jihovýchodní Asii.“ (Vysočina – Listy Pelhřimovska, rubrika Zprávy z Vysočiny, Asii pomohou krajské desetitisíce, s. 2, publikováno 7. 1. 2005, Newton Mediasearch)

30. používání nominativu místo vokativu u příjmení se rozmáhá stále více
„Pane *Nečas*, vy už jste zmínil kampaň v té první části, ale já připomenu výroky vašich spolustraníků - Grosstapo, výroky Petra Bendla o nacismu vzešlém z lůna sociální demokracie, odstavení Zemana přirovnáno k popravě Slánského - Vlastimil Tlustý, kdo dá hlas ČSSD, volí předlistopadovou normalizaci. Není už toto už trošku za hranicí vkusu?“ (Česká televize, ČT1, Otázky Václava Moravce ve 12:00, Výsledky krajských a senátních voleb, vysíláno 7. 11. 2004, Newton Mediasearch)

31. pravopisné chyby zůstávají v textech nejen síťových médií
„To jen kdyby na to po volbách zase někdo *zapoměl*. Demonstraci, která se nehledě na okolní fungující demokratický systém snaží přesvědčit některého z politiků, aby 'okamžitě odstoupil', sice také můžu chápat, ale nemohu s ní souhlasit.“ (ceska-media.cz, rubrika Společnost – Tribuna, Demonstrace, defenestrace a vláda ulice, publikováno 18. 2. 2010, Newton Mediasearch)

„Trh v tomto segmentu roste a PPL těží hlavně z toho, že *narozdil* od České pošty nabízí podvečerní doručení, a proto ji preferují jak internetoví prodejci, tak zákazníci.“ (Hospodářské noviny, rubrika Česko, DHL v Česku loni vydělala půl miliardy, s. 18, publikováno 25. 3. 2010, Newton Mediasearch)

Příloha č. 2: ukázky vzápětí provedeného kompletního procesu jazykového managementu (textové ukázky)

- rektifikace je častým procesem jazykového managementu v mluveném vyjadřování v médiích

„Jmenoval jsem už Hašima Thačiho, což je člověk, *kterej*, který drtivým způsobem vyhrál poslední dvoje volby a v podstatě nikdo nepochybuje o tom, že bude hrát klíčovou roli v době, kdy Kosovo nezávislost vyhlásí.“ (Česká televize, ČT 24, Události, komentáře v 21: 00; Kosovo směřuje k nezávislosti, zpráva třetí, vysíláno 10. 12. 2007, Newton Mediasearch)

„Co vám k tomu řekli například vaši 2 náměstci, *kteryj*, kteří byli už od předchozího ministra zdravotnictví, to znamená pan Vít a Šnajdr?“ (Česká televize, ČT 24, Události, komentáře ve 22:00, zpráva devátá, vysíláno 12. 2. 2010, Newton Mediasearch)

- proces jazykového managementu pomocí reakce partnera
redaktor: „Dva a čtyřicáté narozeniny dnes slaví zpěvák Janek Ledecký a v roce 1860 se narodil malíř Alfons Mucha. A teďka pozvánka. Já vás pozvu do Českého Krumlova, *kde v pátek 30. 7. se koná* od 20:00 hodin koncert Jana Spáleného a jeho přátel. Koncert se uskuteční v Pivovarské zahradě.“

(...)

moderátor: „Tomáši, promiň, řekni koncert.“

redaktor: „*Konzert*.“

moderátor: „Ne *konzert*, koncert!“

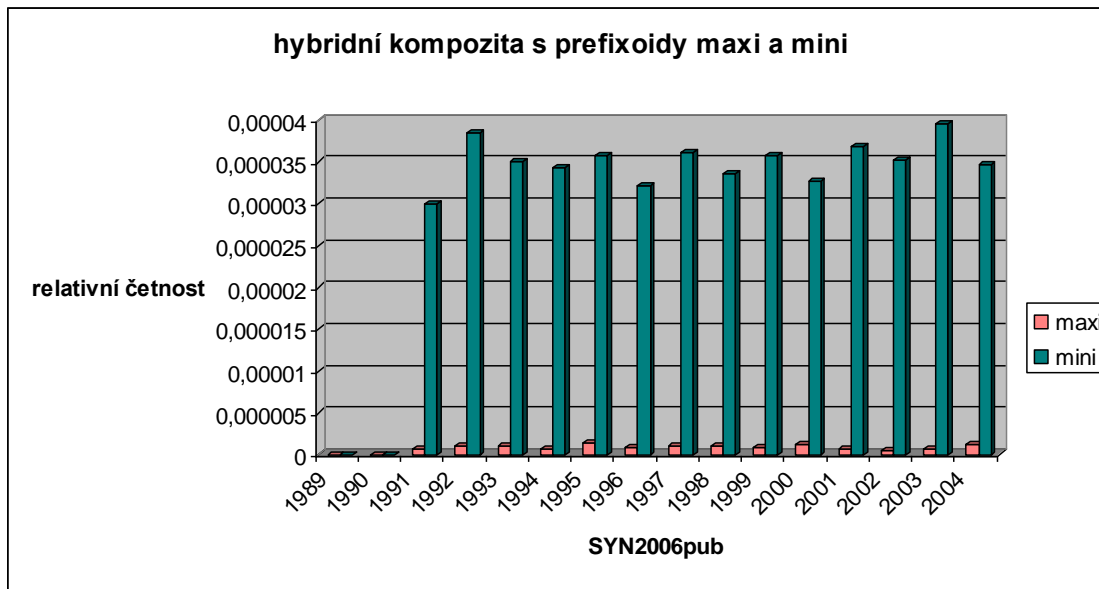
redaktor: „Koncert.“

moderátor: „Tak je to správně, ano.“

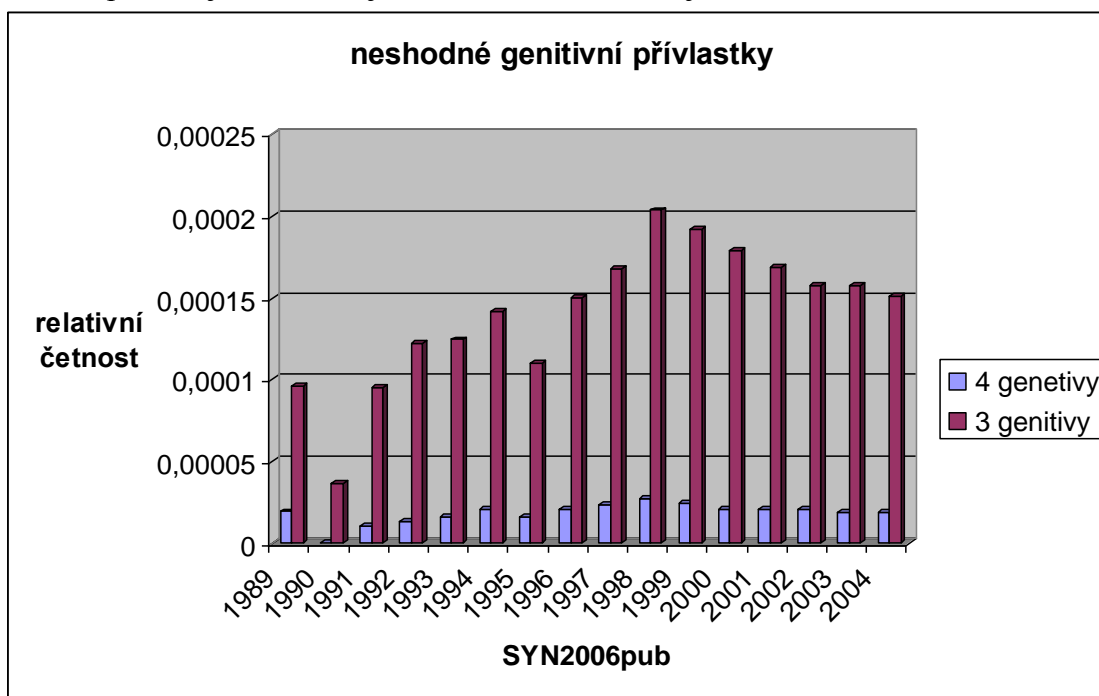
(TV Nova, rubrika Zajímavosti v 8:20, Pozvánky, vysíláno 27. 7. 2004, Newton Mediasearch)

Příloha č. 3: kvantitativní analýza vybraných jazykových trendů v mediálním diskurzu (grafy)

- tvoření hybridních kompozit s kvantitativními prefixoidy maxi a mini proniká do mediální sféry převážně v oblasti publicistiky

- řetězení neshodných genitivních přívlasků je naopak obecným fenoménem zpravodajství, dovoluje koncentrovat fakta do jednoho sdělení

Příloha č. 4: ukázky z interakcí moderátora v dialogických mediálních pořadech (ukázky transkribovaných textů)

• Ukázky ze tří debatních televizních pořadů z oblasti politiky

{142} VM: =a v souvislosti s tím zpožděním ee které bylo a které zemědělci říkali že by mělo být odškodněno tak opravdu tomu nedáváte žádnou šanci pokud [byste požadoval]

{233} VM: také záměrně zdržuje ee schvalování <respektive> vyjadřování souhlasu či nesouhlasu tak jak je to[dáno (v ústavě)]

{305} VM: [by by] jím jmenován mohl být. to znamená, kdy ladislave jakle je reálné že podle vašeho odhadu (.) jako: hradu. bude ústavní soud kompletní [bude mít (patnáct)]

{322} VM: děkuji vám oběma. senátor zdeněk bárta, nezařazený senátor ladislav jakl ředitel ee sekretariátu prezidenta republiky [oběma vám děkuji]

(Otázky Václava Moravce, ČT 1, moderátor Václav Moravec, vysíláno 23. 5. 2004, korpus DIALOG)

{17} MJ: e pane ministře vy tvrdošíjně stojíte za svým chcete v těchto nárazových akcích pokračovat, e ví se že souvelice finančně e nákladné, ale, diskuze i odborníků, trochu zpochybňují ten jejich efekt. e vemte si že například sám prezident dopravní akademie který tomu snad ee rozumí předpokládám, ee říká že to má jojo efekt že je to dokonce eště horší. (..) takže kde berete jistotu k čemu to slouží vlastně.

{29} MJ: ee co:, e prostě je to akademie [která se asi zaobírá dopravou]

{41} MJ: občané a že ty: [( ) bysme měli respektovat i (.) názory těchto]

{88} MJ:[pane místopředsedo ale aby]chom vám e rozuměli neboť vy jednou chcete vyjít z toho stínu a stát se e skutečným (.) e ministrem vnitra, říkáte více té dennodenní mravenčí práce přesto (.) nechcete ty policisty brát odjinud e teď na ně nesou peníze kritizujete vnitřní zadluženost policie, takže j- e co e bude až vy budete tím ministrem. tedy kdyby.

(Sedmička, TV Nova, moderátorka Michaela Jílková, vysíláno 25. 4. 2004, korpus DIALOG)

{4} ŠD: dyby se to nepodařilo zodpovědné je tedy ministerstvo pro místní rozvoj.

{17} ŠD: [podme] podme být konkrétní, protože pan ministr říkal že jeho ministerstvo má ta pravidla:, ee hotová, e pane ministře, hm jak se firmy (.) k těm pravidlům dostanou? kde je zjistí?

{27} ŠD: =musí se tedy obrátit, (.) na (.) ministerstvo pro místní rozvoj, tam se dozvedí [to co]

{58} ŠD: [mhm (.) pa]ni poslankyně, já vám teď ee přečtu emmm (.) několik ee krátkých vět které pocházejí, z úst vás politiků. za předpokladu silné erudované vize nastartujeme proces nastavení optimálních mantinelů. nebo. dali sme na stůl relevantní argumenty které nejsou nahlíženy optikou spekulativních, (.) deklarací. nebo.

musíme zmapovat široký průřez problematikou a realizovat, (.) kompatibilní model (.) signifikantních postulátů (.) samozřejmě pro sklíčování základních trendů. jak hodnotíte tyto výsledky ehm výroky paní poslankyně.

(Nedělní partie, TV Prima, vysíláno 28. 3. 2004, korpus DIALOG)

- Ukázky ze dvou výrazně vyprofilovaných zábavných televizních pořadů: vysoce kultivovaný partnerský rozhovor a uvolněná talk-show

{0} ME: dobrý večer. (.) když si koupíte umělecké dílo, je někdy lepší, nevědět o autorovi vůbec nic. protože: umění je nespravedlivé, a věru neplatí vždycky, že kvalitní umělec, musí být, taky kvalitním člověkem.

(...)o co lepší je vědět že ruka, která držela štětec, patří rozsochatému muži, z velmi jadrným slovníkem, vladimíru komárkovi. když sem se s ním setkal poprvé pochopil sem, že to příroda prostě musela tak zařídit. že vladimír musí být kus pořádného chlapa od podlahy, protože ta něžná poetická duše uvnitř, potřebuje mít pořádný futrál.

(Na plovárně s Vladimírem Komárkem, Česká televize, ČT 2, moderátor Marek Eben, vysíláno 1. 9. 2002, korpus DIALOG)

{2}JK: dobrý večer dobrý večer dámy a pánové (.) tady sem se dočet v magazínu dnes (.) že je vlastně šest druhů základních ((nádech)) e šest základních druhů mužů. požitkář, workoholik, rodinný typ, pivař, bohém metrosexuál. (.) sou tady procenta kolik je ale tam přece chybí, jedna zcela základní kategorie, (..) která, (..) vo který se často mluví, (..) no děvkař.

((smích publika))

{3}JK: děvkař. a: e když tu chybí děvkař, (..) tak tu chybí (.) jeho spárinkpartner ((míněno sparingpartner)) v podstatě, (..) paroháč.

((smích publika))

{4}JK: a (..) paroháč, (.) tady není vůbec, ale u něj bych procenta věděl z hlavy, (.) já sem do toho taky dělal kdysi,

((smích publika))

{5}JK: ee to je kolem devadesáti procent.

((smích publika))

(Uvolněte se prosím, Česká televize, ČT 1, moderátor Jan Kraus, vysíláno 7. 4. 2006, korpus DIALOG)

Příloha č. 5: Vysvětlivky, transkripční značky, k ukázkám z korpusu DIALOG (tabulka)

zdroj: Transkripční značky (zkráceno), lze nalézt na internetových stránkách:

WWW < <http://ujc.dialogy.cz/?q=cs/node/29> > [cit. 14. 4. 2010]

Značka	vysvětlení
VM	označení mluvčí/ho
[nevím] [v té]	simultánně pronesené pasáže
=	okamžité navázání na repliku partnera
Zase	zdůraznění slabiky/slova
a:le:	protažení hlásky
e ee eee eh ehm em hm mhm ehe	hezitační a responzní

Spisovnost a její modifikace v českém mediálním diskurzu

e-e	zvuky
(.)	krátká pauza
(..)	delší pauza
?	vysoké stoupnutí hlasu
,	mírné stoupnutí hlasu
.	klesnutí hlasu
mon-	nedokončení slova
<uhodil>	pasáž pronesená se smíchem
(ale)	předpokládaný, ne dobře srozumitelný výraz
( )	nesrozumitelný výraz
((smích))	komentář přepisovatele